

universität
wien

DIPLOMARBEIT

Titel der Diplomarbeit

Bećarac – dvostruko rimovani deseterac kao kulturni izričaj Istočne Hrvatske

Kulturološko istraživanje i analiza najpopularnijeg vokalno instrumentalnog napjeva
Slavonaca - bećarca - dvostruko rimovanog deseterca i njegova značenja za
književnost, jezik, kulturu i identitet Istočne Hrvatske

Der Bećarac – ein doppelt gereimter zehnsilbiger Vers als kultureller Ausdruck Ostkroatiens

Kulturwissenschaftliche Erforschung und Analyse der populärsten vokal
instrumentalen Singweise der Slawonier - dem Bećarac - einem
doppelt gereimten zehnsilbigen Vers und seiner Bedeutung für
die Literatur, Sprache, Kultur und Identität Ostkroatiens

Verfasser

Ivan Rončević

angestrebter akademischer Grad

Magister der Philosophie (Mag.phil.)

Wien, Januar 2013

Studienkennzahl lt. Studienblatt:

A 243 364

Studienrichtung lt. Studienblatt:

Slawistik: Bosnisch/Kroatisch/Serbisch

Betreuerin:

Doz. Ao. Univ.- Prof. Dr. Katja Sturm Schnabl

Mojoj obitelji

Sadržaj

Uvod.....	1
1. Kulturološka analiza o mogućnosti nastanka dvostruko rimovanog deseterca u Istočnoj Hrvatskoj.....	3
1.1. Naziv „bećar“.....	7
1.2. Nazivi dvostruko rimovanim desetercima.....	11
1.3. „Poskočice“ i „podvikulje“.....	13
1.4. Nastanak dvostruko rimovanih deseteraca i prvi interesi za njihovo bilježenje.....	15
1.4.1. Josip Lovretić „Pismice za igre u kolu“.....	24
1.4.2. Julije Njikoš „Kad zapiva pusta Slavonija“.....	27
1.4.3. Slavko Janković „Šokačke pismice I., II., i III.“.....	28
1.4.4. Zvonimir Toldi „Razigrani doro“.....	30
1.4.5. Tomislav Krpan „Bećarski zbornici I. i II.“.....	32
2. Pjesnički ukrasi.....	34
2.1. Rima.....	34
2.2. Epiteti.....	36
2.3. Poredbe.....	37
3. Dvostruko rimovani deseterci u životu Istočne Hrvatske.....	39
3.1. Tko pjeva dvostruko rimovane deseterce?.....	40
3.2. Kada i gdje se pjevaju dvostruko rimovani deseterci?.....	42
3.3. Osobni dvostruko rimovani deseterci.....	43
3.4. Okolina.....	44
3.5. Nošnja, moda i gizda.....	45
3.6. Pjesme ljubavnog sadržaja.....	47
3.6.1. Susreti, sastanci, ašikovanje i tajnost, zaljubljenost i poljubac.....	49
3.6.2. Nesuglasice u ljubavi, tuga, jad, nepovjerenje i odbijanje.....	51
3.7. Dvostruko rimovani deseterci u svadbenim običajima.....	53
3.8. Prilike i zabave.....	58
3.8.1. Kolo.....	60

3.8.2.	Večernje okupljanje „divan“ i „prelo“	65
3.9.	Zabrane i smetnje	67
3.9.1.	Vojništvo i rat	69
3.9.2.	Rastanak i udaljenost	72
3.9.2.1.	Siromaštvo i selo	73
3.10.	Kritika na pojedine pojave i ljudske postupke	75
3.11.	Sramotni i razuzdani dvostruko rimovani deseterci	76
3.12.	Šaljivi dvostruko rimovani deseterci	78
4.	Jezik slavonskih dvostruko rimovanih deseteraca	79
4.1.	Slavonski dijalekt i njegova rasprostranjenost	80
4.2.	Posebnosti jezika dvostruko rimovanih deseteraca u Slavoniji	82
5.	Kulturno povijesne značajke, utjecaji i rasprostranjenost dvostruko rimovanih deseteraca	90
5.1.	Uvrštenje „bećarca“ na UNESCO-vu reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva	92
6.	Tradicija i kultura kao trajni svjedoci stvaralačkog umijeća i identiteta	96
6.1.	Funkcija „bećarca“ u današnjem scensko-muzičkom umjetničkom izrazu	98
6.1.1.	Kulturno-umjetnička društva i folklorni ansambli	99
6.1.2.	Folklorne smotre, festivali i tamburaški sastavi	100
7.	Sažetci	105
7.1.	Sažetak na hrvatskom jeziku	105
7.2.	Sažetak na njemačkom jeziku / Zusammenfassung in deutscher Sprache	112
8.	Izvori	122
8.1.	Popis literature	122
8.2.	Mrežni izvori	128
8.3.	Razgovori i intervjui	130
8.4.	Ilustracije	131

8.5. Kratice.....	131
-------------------	-----

Privitci

Privitak I.	Upute za intervju.....	132
Privitak II.	Predmet za nominaciju „bećarca“: Savez KUD-ova Slavonije i Baranje.....	133
Privitak III.	Predmet za nominaciju „bećarca“: Osječko-baranjska županija.....	136
Privitak IV.	Predmet za nominaciju „bećarca“: Šokadija Zagreb.....	138
Privitak V.	Predmet za nominaciju „bećarca“: Brodsko kolo.....	142
Privitak VI.	Izjava o autorstvu diplomskog rada / Eidesstattliche Erklärung.....	144
Privitak VII.	Abstract.....	145
Privitak VIII.	Životopis / Lebenslauf.....	146

Uvod

Ovaj rad je nastao u želji proučavanja dvostruko rimovanog deseterca na području Istočne Hrvatske, a na primjeru najpopularnijeg vokalno instrumentalnog napjeva Slavonaca - „bećarca“, njegove poetičke strukture, porijekla i izvornosti, te njegova značenja za književnost, jezik, kulturu i identitet Istočne Hrvatske.

Prvi dio rada posvećen je kulturološkoj analizi o mogućnosti nastanka dvostruko rimovanih deseteraca pa će biti potrebno osvrnuti se na vrijeme kada se uočila važnost prikupljanja i objavljivanja ove narodne poezije, ali i na vrijeme kada je književno stvaralačka narodna duša u svojoj svakodnevnici neznajući oblikovala pjesničku formu dvostruko rimovanog deseterca s kojom nam je sačuvana ogromna građa i za analizu vrlo važna narodna baština iz prošlosti u koju moramo zaviriti jer smo njezini ponosni nasljednici i samo koljeno u njezinoj budućnosti. Osim štampanih zbirki koje čine najvažniji instrumentarij za proučavanje ovog narodnog književnog stvaralaštva, potrebno će biti proučavati i s njim usko povezane izvore. Sakupljači ovih stihova uviđali su silnu potrebu za objavljivanjem zbirki koje svjedoče o raznovrsnosti ovog kulturnog izričaja Istočne Hrvatske, a na nama je da ih uvrstimo u svoje studije, istražimo mogućnost izvora i raspravljano o skrivenim zakonima unutrašnje građe ovih stihova.

U drugom većem dijelu ovog rada ući ćemo u srž, tematiku i sadržaj ovog jednostavnog, ali vrlo sadržajnog pjesničkog djela - dvostruko rimovanog deseterca, pa osvrtno na društveni život, razne događaje i običaje života u Slavoniji, a i putem intervjua i razgovora, razotkriti njegovu važnost za književnost, jezik, kulturu i identitet slavonskog kulturološkog nasljeđa. Narod je svoj život pretočio upravo u ovu formu rimovanog dvostiha, u njega ugradio kroniku svog vremena pa pjesničkim komentiranjem pojedinih pojava i ljudskih postupaka, važnijih kulturnih, gospodarskih, političkih i ostalih društvenih događaja došao do nas. Veliki dio rada bit će posvećen slavonskom dijalektu, njegovoj rasprostranjenosti kao važnosti jezika slavonskih dvostruko rimovanih deseteraca.

U zadnjem, ali ne manje važnom dijelu rada, prikaz je vođen željom da se, koliko je to bilo moguće, kulturološki analizira i ispita postojanje ove poezije u životu slavonskog čovjeka pa preko prvih interesa za njezino bilježenje i izdavanje dobije uvid u njezinu rasprostranjenost i odraz na odnose lokalne, etničke i regionalne pripadnosti jer je svojom jednostavnošću i jedinstvenošću izričaja postala trajni svjedok stvaralačkog umijeća s pečatom nematerijalnog kulturnog dobra čovječanstva. U ovom kulturološkom istraživanju uzet će se u obzir i drugi

dvostruko rimovani deseterci („bušarci“, „pokladarci“, „svatovci“ i dr.) u Istočnoj Hrvatskoj jer se oni samo po svojoj melodiji, koju je nemoguće zaobići, i prigodi pjevanja razlikuju od „bećarca“. Tako je i glavni cilj ovog rada kulturološka analiza dvostruko rimovanog deseterca s posebnim osvrtom na „bećarac“.

Najljepša hvala mag. dr. Andrei Zorki Kinda Berlaković što me je za vrijeme cijelog studija pratila i hrabrila. Srdačna hvala doz. ao. univ.- prof. dr. Katji Sturm Schnabl na podršci i pomoći koju mi je pružila u izradi ovog rada.

1. Kulturološka analiza o mogućnosti nastanka dvostruko rimovanog deseterca u Istočnoj Hrvatskoj

Ovaj specifikum hrvatskoga, ali ne samo hrvatskoga pjesništva, zaslužuje posebnu pozornost, da se misao, asocijacija, duševno stanje zaokruži dvama deseteračkim stihovima, zaslužuje stručnu riječ zbog iznimne vrsnoće ukrašenoga govora kojima se tako obilno služe svi korisnici usmenoknjiževne komunikacije - kao da su se u ovim stihovima cjelokupan narodni život i običaji pretočili u lepršave stihove probrane i cizelirane stilizacije, alegorijsko-metonimijsko-metaforične sintagme, domišljate slikove itd. (Botica, 2005: Portal znanstvenih časopisa [online]). Dvostruko rimovani deseterac je kod Hrvata, a tako i kod ostalih južnih Slavena, vezan uz načine izražaja duševnosti pa je tako povezan s običajima bez kojih je teško razumijeti cjelinu pjevačeva proživljavanja. Liričnost „bećarca“ očituje se u njegovoj usmjerenosti na emociju i unutrašnje doživljaje (ljubav, strast, zavist, ljutnja, zadirkivanje, oduševljenje), mada je u njemu često izražen socijalni osjećaj ili čak filozofska sinteza iskustva života i ljudskih odnosa (Žebić: Bećarac [online]).

Za „bećarac“ se može reći da je intermedijalne naravi, što znači da se u svom obliku ne pojavljuje samo kao oblik jednoga medija (jezika), već ukuljučuje i druge medije, glazbu, igru (kolo), scensku izvedbu (izvedbu u osobitim prostorijama, situacijama i prigodama) pa je stoga povezan s brojnim životnim situacijama (Žebić: Bećarac [online]). Unatoč iznimnom bogatstvu, raznovrsnosti i višestrukim vrijednostima, hrvatska tradicijska kultura i književnost, nedostatno su istraženi, a razlozi su višestruki: surove povijesne okolnosti, sustavno zatiranje i iskrivljavanje narodnoga pamćenja od devet stoljetnih okupacijskih vlasti, zabranjivanje vjere i svega što je činilo vjerski i nacionalni identitet i snažno uplitanje drugih ideologija na znanost i kulturu (Dragić, 2008:9).

Danas se „bećarac“ tonski bilježi i zapisuje. Pjesme su bilježene i objavljivane i u davna vremena ukoliko je za to bilo uvijeta. Njegov proces nastanka još uvijek traje jer je narodan, za razliku od autorskog gdje piše tko i kada je što napisao (Ferić, 2011:intervju). I proces stvaranja stiha još uvijek je aktualan:

*„Sve sam pjesme ispjevala ove,
Sad ću diko počimati nove!“* (Baboselac, 2005:48)

Još uvijek u nekakvoj podsvijesti i genima čuče stvaralački impulsi i nagoni za oblikovanjem stihova o nečem što čovjek zastupa, nečem s čim se ne slaže ili čemu se divi. Teško je ući u

duboku prošlost ovih stihova jer ljudi prije nisu uviđali važnost kulturnog blaga. Ovim stihovima se u prošlosti nije pridavala velika važnost. Danas postoje pismeni tragovi i zapisi, a postoje i tonski zapisi. Sve do sredine 19. stoljeća seljaštvo je bilo većinski društveni sloj u Hrvatskoj, no danas to više nije tako. U to vrijeme nije bilo niti potrebe, niti su ljudi osjećali za očuvanjem ovoga dvostruko rimovanog deseterca - „bećarca“. Rijetki su ih zapisivali. Oni koji su znali više tih stihova ti su bili na velikoj cijeni. Pučki pjevač ne pjeva, da ga drugi slušaju, da se zanosе ljepotom njegova pjevanja (reprodukcije) i zamašitošću njegove „popijevke“ (produkcije) - on pjeva jer u naviranju duševnog doživljavanja traži oduška zapretnim duševnim energijama, pjeva sebi i tim pjevom izdovoljuje svoju dušu (usp. Širola, 1930:194). Danas, dok čitamo ove stihove, moramo imati na umu tadašnje prilike, običaje i shvaćanja a pogotovo skrivene težnje pjevača.

Pjesnički oblik dvostruko rimovanog deseterca možemo prikazati ovako:

– . / – . // – . / – . / – . //

– . / – . // – . / – . / – . //

„Ko – bi / me – ne // nad – pje / va – ti / mo – go

taj – bi / mo – ro // štu – di / ra – ti / mno – go.“ (Grgurovac, 2005:133)

Dvostruko rimovani deseterac se sastoji od dva pjesnička retka (stih). U svakom ispjevanom retku je deset slogova (po dva sloga čine jednu stopu) - prva četiri sloga daju dvije stope i čine prvi članak (prvu polovicu retka - stiha), sljedećih šest slogova koja daju tri stope i čine drugi članak (drugu polovicu retka), a svaki stih se piše u novom retku (usp. Grgurovac, 2005:10). Prvi slog je u svakoj stopi naglašen, a drugi nenaglašen. Nakon druge stope je u desetercu stanka ili odah.

Muzičari će gledati više na melodiju pjesme, a filolozi i književnici na tekst i pjesnički izraz (Čubelić, 1988:64), stoga ne možemo ne spomenuti i muzikološku stranu „bećarca“ jer bez nje on ne bi postojao. Ne bi se moglo reći da je jedan od tri sastavna faktora (metar, ritam, melodija) važniji od drugih (Čubelić, 1988:65). „Bećarac“ pripada pjesmama u kojima se na određeni melodijski obrazac pjevaju deseterački dvostihovi, ponekad i trostihovi - on je ukalupljen u jednu melodiju (Ferić, 2011:intervju). Od prvih varijanti današnji se razlikuje samo u tonskom opsegu koji je vremenom rastao. Danas on doseže najveći tonski opseg - čak oktavu, a nekada i preko oktave (Ferić, 2011:intervju).

Poanta „bećarca“ je u tekstu, u stihovima kojima se vrši komunikacija između skupina i pojedinaca:

*„Da je novo, ko što j` bilo staro,
Ne b` se staro nigda spomiňalo.“* (Lovretić, 1990:361)

„Bećarac“ se izvodi uz pratnju instrumenata. Prije su to bile gajde, dvojnice, gusle, a potom tamburaški sastavi (tambure služe za pratnju lirskih pjesama i narodnih plesova) uz violinu i harmoniku, no bez instrumentalne pratnje se pjeva samo ako se mora (Ferić, 2011:intervju).

„Kod nas ima gajdaša, egedaša i tamburaša. Gajdaši su seljaci, egedaši cigani, a tamburaši mladi momci. U svatovima sviraju gajdaši, a plati jim se po dva forinta; toliko se plati i ciganima egedašima... Cure znadu pogoditi gajdaša, ili egedaša, da jim svakog sveca i nedijle svira u kolu.“

(Lovretić, 1990:366-367)

Karakteristično je pjevanje po glasovima, od kojih imamo prvi ženski (u Slavoniji takve osobe nazivamo „počimalje“) ili muški glas koji pjeva samo jedna osoba, a ima veliku slobodu napjev poljepšati sitnim ukrasima koji ne dozvoljavaju da dvije osobe istovremeno vode prvi glas:

„Redovito jedna osoba započinje pjesmu (zovu je „počimalja“), i to: ili sasvim kratko samo kao početak, ili zbog davanja glasa, ili otpjeva veću melodijsku cjelinu, a ostali je onda prate. Tim se načinom pjesma izvodi do kraja.“

(Čubelić, 1988:66)

Svi ostali „rože“ - pjevaju na temeljne glasove drugi glas koji se kreće obično u intervalima terce i kvinte, a rjeđe se pojavi sekunda ili kvarta, a koji napjevu daje čistu harmoničku podlogu (Janković, 1967:33). Pjevanje deseteraca je od osobe do osobe različito. U brojnim varijantama napjeva „bećarca“ obično je dvodobna mjera, ali su neparni slogovi pomalo naglašeni pa čak i skraćeni – na taj način pjevači izražavaju pustopašnost, a često i raskalašenost (Janković, 1967:ritmički tip 19).

Kao primjer ćemo navesti notni zapis (Ilustracija 1) Julija Njikoša iz 1954. godine (iz njegove knjige, zbirke slavonskih pjesama, kola i poskočica „Kad zapiva pusta Slavonija“):

Ilustracija 1: Notni zapis (Njikoš 1954)

Među hrvatskim se krajevnim tipovima stanovništva susreće osobiti krajevni naziv, etnonim: Šokci i Šokadija (Marijanović, 2007:144). Stoga mnogi hrvatski pisci poput Slavke Jankovića dvostruko rimovane deseterce u Slavoniji nazivaju „šokačkim pismicama“:

„Ljubav Šokca prema očevini jedna je od glavnih tema naših slavonskih pisaca - Šokaca.“

(Srakić, 2007:6)

Kao posve pouzdano se uzima da se pod nazivom Šokci podrazumijevao dio Hrvata starosjedilaca katolika po sjevernoj Bosni, a onda i u Slavoniji kamo su prešli iz srednjovjekovne Bosne, i tu se udomačili nakon mnogih neprilika i teških gubitaka, oni se stapaju i izjednačavaju s Hrvatima starosjediocima u Slavoniji gdje upijaju sve oblike života i zanimanja domaćeg stanovništva, a preuzimaju i slavonske narodne običaje, narodne pjesme i narodnu nošnju (usp. Marijanović, 2007:144-145):

„Šokica sam govor me izdaje,
po govoru dika me poznaje.“ (Janković, 1970:82)

U razgovorima za ovo kulturološko istraživanje naišao sam na one Šokce koji se nacionalno identificiraju kao Hrvati, a po vjeri kao katolici. Marin Srakić, biskup đakovački i srijemski, napisao je:

„Da, pokušali su nas (pre)odgajati, ali smo uvijek sačuvali ono što smo genski baštinili, ostali smo Šokci! Šokci se nisu ni pomađarili ni porumunjili ni posrbili, ostali su Hrvati - Šokci.“

(Srakić, 2007:6)

Šokac je nadasve vedar, nekada možda i obijestan i „pustopašan“ u svojim slavonskim pjesmama i kolima (Srakić, 2007:6):

„Ja sam Šokac i šokačko dete,
bećarina od glave do pete.“ (Janković, 1974:101)

1.1. Naziv „bećar“

Riječ „bećar“ - bècâr, bećara, m. turski bekjar, momak, čovjek neoženjen (Daničić, 1880-1882:220) koja u prijevodu znači:

- mlađi neženja (iako to ne mora biti), momak, samac:

„Bećari se ne ženiju mladi,
bećaruju, dok im ne dosadi...“ (Njikoš, 1954:11)

„Bećar jesam, bećarski se šišam,
još se bećar oženio nisam.“ (Janković, 1974:98)

„Sve to ne moraju biti njegove osobine, ali često jesu. Nikako mu nije osobina da je beskućnik i neženja niti propalica, makar da sve potonje nije isključeno. Bećar može biti i oženjen čovjek, pa i bogataš, a tada je obično galantan, pa i kavaljer.“

(Janković, 1974:95)

- sklon veselju:

„Osoba otvorena, društvena, veseljak, bez dlake na jeziku. Bećarom se nazivalo osobu koja je otkaćena, koja se voli zabavljati, popiti, pjevati, tjerati „kera“.“

(Merdić, 2011:intervju)

„Kad bećari šorom zapivaju,
pendžeri se širom otvaraju...
Preko šora pružio se lanac,
ide lola i piva bećarac.“ (Njikoš, 1954:11)

- raspikuća:

„*Kućo moja bagremove grede,
sve sam prodo, prodat ću i tebe.*“ (Ferić, 2011:intervju)

- pijanica:

„*Svirajte mi svirači bečarac,
nek se zna da sam ja pijanac.*“ (Devetak, 2005:68)

U tumačenju ove riječi nailazimo na nekoliko osobitosti. Pod pojmom „bečar“ misli na mladog čovjeka, mladića koji je sklon veselom i raskalašenom životu (usp. Blažek, 2007:38):

„I kao što smo naveli, svako je selo imalo svoga bečara, on je bio na neki način perjanica sela, o njemu se govorilo, pjevalo, šalilo se na njegov račun, ali i bečar se šalio na račun drugih. Osobina mu je bila mladost, a u mladosti je mnogo toga i dozvoljeno, bečari su svojevrsni vječiti mladići koji nikada ne stare i koji žive dugo u uspomenama drugih...“

(Blažek, 2007:39)

Od osnovne riječi „bečar“ izvedene su i druge kategorije riječi:

- „bečarov“, „bečarski“ (pridjevi):

„*Bečar jesam, bečarski se vladam,
čudo mi je kako ne nas´rádam.*“ (Janković, 1974:98)

„*Ja sam bečar i s bečarske strane,
oca nemam, ne bojím se máme.*“ (Janković, 1974:100)

- „bečarina“ i „bečarčina“ (augmentativi):

„*Moj je babo bečarina bio,
i ja sam se na njega umètnio.*“ (Janković, 1974:102)

- „bečaruša“ (pojam za ženu):

„Dika bećar, a ja bećaruša.

Koja bi nas rastavila duša?!“ (Janković, 1974:99)

„Oj kakò je sad nastalo vreme,

bećaruše i cure i žene.“ (Janković, 1974:103)

- „bećariti se“ (glagol) - što znači živjeti bećarskim životom:

„Alaj ću se kerit i bećarit,

toga nema, tko će mi zabranit!“ (Janković, 1974:98)

„Kad se ide u skupini, bilo u svatovima, bilo nakon „lumpovanja“ iz gostione u zoru, onda se ti pijani bećari „kere“ pred muzikantima hodajući polako, mašući raskalašeno rukama, ponekad i pjevaju (obično bećarske napjeve i pismice) a ponekad pred muzikantima idu natraške i zagrljeni.“

(Janković, 1974:69)

Za riječ „bećar“ postoje u Slavoniji i sinonimi „lola“ i „bekrija“ koji u narodu nose isto značenje kao i riječ „bećar“:

„Man` se lolo pluga i volova,

a ja ću se mladih švalerova.“ (Kadić, 2005:249)

„Da sam znala da ću za bekriju

Rubinu bi digla ne kapiju.“ (Alatrović, 2005:37)

O „bećarima“ ne pjevaju samo „bećari“, o njima i o njihovom životu, izgledu, pjevaju i djevojke (Blažek, 2007:38):

„Ženite se, matori bećari,

ženite se bećarluk vas kviri...“ (Blažek, 2007:38)

Djevojke svojom pjesmom kore „bećare“ i „bećarluk“, dakle ističu da je vrijeme ženidbe, da se valja ženiti, jer kasnije će to u selu ići već znatno teže (isto:38):

*„Diko moja, nemoj bećar biti,
bećaru se teško oženiti.“* (Janković, 1974:99)

A bilo je također poznato da su „bećari“ imali više djevojaka, da nisu zazirali ni od mladih snaša i udovica, pa ipak, svaki se „bećar“ ženio djevojkom koja ga je čekala, a čekala ga je jedino i zbog toga jer ga je voljela (Blažek, 2007:38):

*„Varam ženu, da ću na meljavu,
a ja ojdó curi pod ponjavu.“* (Janković, 1974:107)

*„Bećarino i bećarovanje,
ubilo te moje uzdisanje.“* (Blažek, 2007:38)

O karakteru „bećara“ nalazimo mnoge osobitosti, a najtipičnije su: on ne voli društvo, vodi usamljenički život, voli da se o njemu govori i pjeva, ima poseban način odjevanja:

„U karakteru bećara ima mnogo tajnovitih osobitosti. On ne voli društvo, naročito ne onda kada smišlja što će raditi i kada će raditi. Bećar je vodio usamljenički život, naročito u vrijeme jeseni i ljeta. Jesen mu je pogodovala zbog mnogobrojnih i poznatih slavonskih vašara na koje je redovito odlazio sâm, tamo se bećario i kerio, tjerao svoj način života pred drugima. Volio je da o njegovom životu drugi govore, a naročito je bio ponosan ako su ga djevojke i snaše opjevala u kolu i na prelu. Svaki bećar imao je nešto naročito. On je ovo postizao i načinom odjevanja. Na vašar je odlazio „paradno“ odjeven. Na glavi mu bećarska kapa, na kapi cvijet ili patkovo pero, tu je zatim bila prekrasna i zlatom vezena rubina, raskopčana, kako bi se vidjela bećarska rutava prsa, na leđima mu je nemarno prebačeno „jankle“, „špenzle“, tu je zatim prsluk ili „kamizol“ i džepni sat na zlatnom lancu. Hlače su obično bijele samtane, sužene od koljena, a na nogama „čorapci“, „ringlani“ opanak ili pak ulaštene čizme.“

(Blažek, 2007:39)

*„Oj bećaru, zašto bećaruješ,
zašto svoje čizme na glancuješ?“* (Janković, 1974:103)

On izbjegavao rad i teže radne obveze:

„Bećar nije volio rad. Volio je svoj način života, izbjegavao je teže radne obaveze, usamljenički je lutao šumama i stanovima, skrivao se u toku dana, ljenčario je kadgod je mogao. A to nije ni čudo, jer noću je skitao, a danju se odmarao i u zabranama smišljao što će opet učiniti...“

(Blažek, 2007:39)

Ponekad ne prihvaća mišljenje drugih pa pjeva:

*„Svit mi kaže, da sam bećarina,
što ja nosim kapu na očima.“* (Janković, 1974:106)

*„Nisam bećar, bećarski se vladam,
paun-pero za kapu zabadam.“* (Janković, 1974:103)

1.2. Nazivi dvostruko rimovanim desetercima

Slavko Janković kaže kako je najkraće, ali i najjednostavnije da dvostihovane deseterce nazivamo „pismice“ - „pjesmice“, „pesmice“ (usp. Janković, 1967:10). Janković također navodi kako naziv „bećarac“ za dvostihovane rimovane deseterce nije dobar jer označava samo vrstu napjeva, a ne pjesme (riječi).

Martin Grgurovac 2005. godine u svojoj knjizi „Slavonske pismice“ kaže kako nazivi dvostihovanim desetercima ovise o tome u kojem su dijelu Slavonije, ali i šire - u cijeloj panonskoj zoni - u Lici, Bosni, Banatu, Bačkoj nastali: „pjesmice“, „pismice“, „kratke“, „sitnež“, „sitne“, „poskočice“, „priskočice“, „bećarci“, „šalajke“, „podvikulje“, „kraće“, „narodne pjesme i popijevke“, „dvostihovi“, „kolske“, „drumarci“, „svatovci“, „rugalice“, „šaljivice“, „sramotske“, „muške“ (misli se na sramotske) - što znači da su ime dobivali po vrstama i po prigodama pjevanja (usp. Grgurovac, 2005:10). Na početku dvostihovanih deseteraca (prije prvog deseterca) često stoji jednosložni „umetak“ ili „uzvik“ (aj, ej, oj) koji bi se mogao i izostaviti ili izbjeći, ali tada bi se morao produžiti prvi slog deseterca (usp. Janković, 1970:11):

*„Aj, lipo tilo rodila mi mama,
još ga malo naredi mi sama.
Aj, lipo ti je kad se žito sije,
još je bolje kad se dvoje vole.
Aj, fićni lolo kad pođeš u kolo,
janje medno pa ćemo zajedno.
Aj, misečina upala u granje,
lipa veće za šikovanje.*

*Aj, došo dika ljubio me nije,
samo me je naveo na grije.
Ej, tija noći zar ćeš `vako proći,
nit` spavala nit` ašikovala.“* (Lado, 1999:CD)

Od svih nabrojanih dvostihovanih deseteraca danas je ostao „pokladarac“ koji se pjeva o pokladama i „bećarac“ koji se pjeva u svim prigodama u Slavoniji gdje se narod okuplja na neko veselje, a pogotovo na svadbi. Među deseteračkim pjesmama u Slavoniji najveću je popularnost stekao „bećarac“ (usp. Ferić, 2007:251).

Deseteračkim stihovima su po prigodi pjevanja dani različiti nazivi:

- „svatovci“ (pjevaju se u svatovima). To su napjevi po kojima se pjevaju brojne pjesmice stanovitog sadržaja za cijelo vrijeme trajanja svatova. Ponegdje kažu: „svatovski glas“. Većinom ih pjeva skupina djevojaka:

*„Volim kuma, volim i devera
Starog svata ko rođenog brata.“* (Njikoš, 2005:351)

- „bećarci“ („bećarske“, slobodnijeg sadržaja, često uz kereenje (veseliti se i to posebno isticati načinom ponašanja) pred tamburašima):

*„Kad bećari jedanput ostare,
Više cure za njima ne mare.“* (Plavšić, 2005:150)

- „bušarci“ ili „pokladarci“ (pjevaju se u vrijeme poklada). „Fašnik“ se naziva narodnim izrazom poklade, to su tri dana (kadšto i više) predcrkvenog razdoblja korizme (u raznim južnim zemljama) kada se ljudi vesele na razne načine, oblače u maštom zamišljene osobe (usp. Janković, 1970:11) i pjevaju pjesme veselijeg sadržaja:

*„Čista srido alaj si nam blizu,
Od po noći poklade će proći!“* (Baboselac, 2005:50)
*„Poklade su i ludi su dani,
pa se najde i žena pijani.“* (Rosić, 2003:75)

- „kolski“ (pjevaju se u kolu). Pjevaju se u kolu za vrijeme igranja (plesanja) ili još više izmjenično s plesom (usp. Janković, 1967:30):

*„Stari dida u kolu ne triba,
Nema zubi, da curu poljubi.“* (Janković, 1967:ritmički tip 15)

- „drumarci“ (pjevaju se na drumu - ulici):

*„Šta bi selo da nije bečara,
spavalo bi s večera do rana.“* (Rosić, 2003:73)

Postoje i pjesme „šalajke“ kojima se na kraju dodavao uzvik „šalaj“, ali i ovaj naziv označava samo vrstu napjeva po kojima se ove pjesme pjevaju. Takve pjesme nazvane su „šalajkama“:

*„Čet´r´ konja debela,
Prešla preko Begeja.
Tjera lola, aj, čet´r´ riđe,
Al´ ne mož´ da priđe, šalaj.“* (Plavšić, 2007:369)

1.3. „Poskočice“ i „podvikulje“

Osim deseteračkih stihova vrlo su karakteristične i kraće pjesme „poskočice“ i „podvikulje“ - ritmizirani stihovi najčešće sedmerci i osmerci u kojima se provocira, a koji nemaju melodiju. Kačiću su deseteračke pjesme - „pisme“, osmeračke su mu pjesme „poskočnice“, a popijevke su pjesme gugog stiha, kao bugarštice (usp. Šetka, 1954:9). Zvučna podloga „poskočicama“ je najčešće melodija „drmeša“ (ples u Slavoniji koji se pleše u kolu):

*„Op´ čiću poskočiću,
pridršte me poletiću.
Il´ u vriću, il´ u đak
il´ sa dikom u buđak.“* (Njikoš, 1954:70)

Julije Njikoš u svojoj knjizi „Kad zapiva pusta Slavonija“ iz 1954. godine poskočice dijeli u dvije vrste - jedne se „izvikuju“ (izvikivanje stihova na melodiju određenog plesa u Slavoniji)

uz pratnju svirke ili bez nje (obično dulje poskočice), a druge se (deseterci) pjevaju u kolu (usp. Njikoš, 1954:68). Primjer Njikoševa deseterca koji se pjeva u kolu:

*„Ej Slavonijo, al si puna lola!
I bećara županjskog kotara,
ej i bećara županjskog kotara.“* (Njikoš, 1954:68)

Luka Ilić Oriovčanin 1846. godine spominje „poskočnice“, a između ostalih koje se u kolu čuju, čuju se i one nedostojne koje samo razuzdani mladići pjevaju (usp. Ilić Oriovčanin, 1846:208-209):

*„Ajđ`te druge da igramo
Da se igre naigramo,
Da se pisam` napivamo
Doklam muža neimamo;
Al` kada ga uzimamo
Baci pisme na policu
Kèrpaj gajte i košulju.“* (Ilić Oriovčanin, 1846:210)

Evo takve jedne „poskočice“ koju je u slavonskim kolima izvodilo Omladinsko kulturno-umjetničko društvo „Joža Vlahović“ (usp. Ivančan, 1964:33):

*„Kad se ore, pop ne more.
Kad se kopa, nema popa.
Kad se bije, popa nije.
Kad se pije, popu dvije
I opet mu pravo nije!“* (Ivančan, 1964:33)

Josip Lovterić 1902. godine u svom djelu „Otok“ objavljivanom dijelovima u „Zbornicima za narodni život i običaje južnih Slavena“ spominje pocikivanje cura momku i navodi nekoliko primjera tih kraćih pjesama:

*„Šaren jastuk s granama,
Što si, curo, sañala?*

*Saňala sam, da sam tvoja,
Živa željo moja.*“ (Lovretić, 1902:100)

*„Sedamdeset i sedam,
Svi su momci ko jedan:
Danas curi krunu meće,
A sutra je neće.*“ (Lovretić, 1902:101)

*„Novo bure, novo dno,
Dođi diko pomodno,
Da ti kažem jednu r`ječ,
Pa ti idi čak u Beč,
Pa nek čuju čak u Beču,
Da za tebe neću.*“ (Lovretić, 1902:101)

1.4. Nastanak dvostruko rimovanih deseteraca i prvi interesi za njihovo bilježenje

Lirska narodna pjesma postojala je i bila prisutna u svim životnim situacijama i na vrlo širokom području: i kraj ognjišta oko kojega žene predu, i na potoku na kojem djevojke rublje peru, i po proplancima po kojima su čobani stjerali svoja stada, po njivama koje žeteoci žanju, u kolu gdje mladež igra, u planini kojom usamljeni putnik putuje, o slavi, o svadbi, kraj djetinje kolijevke, kraj groba, u pobunama i bunama naših naroda protiv tuđina i okupatora (Čubelić, 1988:72):

„Kratke pjesničke poruke nosile su i krepkost i reskost, tvrdoću i liričnost istovremeno. Toliko težnji je opjevano, isprovocirano, intenzivirano, zatreptano u rijeci užitaka, brige i volbe. I kraj birtije i u birtiji, i poslije napornih žetvenih dana, na svadbama i udajama, s počimaljama i barabama, u sumracima i pod oblacima kao pod jagnječim runom, pod zvizdanom kada sve gori - u jasinju i u hrasticima, s ciganima i čobanima, na ovom teškom grimizu jesenske krajine i u zelenoj harfi travnja kuca bilo ove pjesme, čiji fini tonovi s nužnim posavskim akutom zvone o neizmjerljivosti prostora i širokoj duši hrvatskog čovjeka u Slavoniji.“

(Švagelj, 1967:6)

Ovakve pjesmice mogu se često usporediti s mudrim izrekama i poslovicama (aforizmi, sentencije) - to je možda najvrednija vrsta proznog stvaralaštva, jer se u njoj odbacuje sve nebitno i manje bitno, a bitno se svede na najmanju mjeru (Janković, 1967:10). „Bećarac“ ili

„pismica“ je pjesnička vrsta koja je bila gotovo nepoznata i zanemarena, a ipak u narodu živa, ne tako nova kako se to obično misli, ali jedna još danas stvaralački aktivna i uvijek aktualna, sačuvana ne samo kao baština iz prošlosti koja se u narodu i danas još odražava, nego kao živ oblik recentnog folklornog stvaralaštva (Bošković-Stulli, 1971:350):

„Sigurno je da je kod nas učinjeno razmjerno malo u sakupljanju narodnih popjevaka. Malo obzirom na veliku količinu materijala, a pogotovo malo obzirom na činjenicu, da je to ogromno blago kulturnog nasljeđa na rubu propadanja i nestajanja. Službeno je to skupo a postoje i mnoge druge zapreke, a privatno također zapinje, jer nema dosta sposobnih i tome dosta vještih ljudi, koji moraju k tome biti i nesebični zanesenjaci, a takvih je sve manje!“

(Janković, 1967:29)

Luka Ilić Oriovčanin u svojoj knjizi „Narodni slavonski običaji“ iz 1846. godine kaže kako pjesma u Slavoniji prati svaku svečanost, a upravo te pjesme čuvaju narodne običaje:

„U Slavonii je svaka svetačnost pësmami providjena, koje po najviše i narodni običaj neoskvrnjen čuvaju.“

(Ilić Oriovčanin, 1846:31)

Obredi i običaji prate čovjeka od rođenja pa do smrti i sinkretiziraju različite oblike narodnoga stvaralaštva od glazbe i plesa do teatarskih elemenata i usmenih književnih oblika - usmene lirske pjesme stalna su pratilja narodnih obreda i običaja (Dragić, 2008:članak [online]). U početku to nisu bili onakvi stihovi kao danas, s određenim brojem slogova i gdje gdje sa srokovima, nego onakvi stihovi, koji nastaju od uskliku u radosti, od jecaja i uzdaha u tuzi, kada se rečenice od daha do daha redaju same od sebe po unutrašnjem takozvanom asocijativnom nego po vanjskom takozvanom verbalnom ritmu (Grgec, 1943:6). Ovu poeziju, dvostruko rimovani deseterac, možemo pratiti prikazima uvida u njezinu biologiju i ispitivanjem porijekla i izvornosti te ju pokušati predložiti kao umjetnost koja je nastala u kontinuitetu s vjekovnim narodnim pjesničkim stvaralaštvom (Bošković-Stulli, 1971:317). Imamo zabilježene primjere pa i čitavih zbirki, koje pokazuju kako je narodna poezija u Slavoniji živjela i u narodu se njegovala i čuvala. Na svoj jedinstven način, deseterci u dva stiha ili kako ih još nazivaju - „šokački haiku“, izražavaju sliku, stanje duše, životne prilike, patnju, ljubav, itd. na način koji niti jedan haiku žanr ne može dostići (usp. Frković, 2007:46). Mogli bismo reći kako se cjelokupan narodni život ispjevavao putem narodne poezije, putem kratkih deseteračkih stihova. Osim raspjevanosti i nadmudrivanja, ovi stihovi izražavaju duboko proživljeno i uspješno sročeno stanje:

„Nije to neko bezvezno i nepromišljeno, ishitreno „bečarsko“ raspjevano nadmudrivanje ili djevojačko „zanovijetanje“, već najčešće duboko proživljeno i uspješno sročeno stanje.“

(Botica, 2005: Portal znanstvenih časopisa [online])

Humanizam i renesansa prvi su razvili dublji interes za narodnu književnost kada je u središtu svih istraživanja živ, povijesni čovjek, sa svim svojim čežnjama i djelima, nasuprot svim teološkim, vjerskim pogledima na život i svijet (Čubelić, 1988:71). Prva se prekretnica u načinu pjevanja hrvatskih narodnih pjesama dogodila potkraj 17. st. kada je došlo do napuštanja dugog stiha, tzv. „bugarštica“, koji je za narodne pjevače i kazivače bio preglomazan i usvajanja deseterca (usp. Mlač, 1972:21):

„Ovdje se nije pjevalo samo bugarštice i sve ostale poznate deseteračke stihove o junacima, naročito iz ratova protiv Turaka, o Radoslavu Siverincu, o Sibinjanin Janku, o Matiji Korvinu i sinu mu Ivanišu, o Zapolji i o Jakšićima; nije se ovdje pjevalo samo one pjesme, kako je to npr. zabilježio i Matija Antun Relković, već i fine baladeskne romanse o udovici Marti i o dvijem sestrama što pođoše za jednim, kako je to zapisao Matija Topalović u svojim „Tamburašima ilirskim“ ili pak Luka Ilić-Oriovčanin u svojim „Lovorikama“ i starim varoškim pjesmama.“

(Švagelj, 1967:5)

„Duljih pjesama već nijesu mogli izmišljati ni prije dvadeset godina, jer su trebali sroka, pa su krñili misli.“

(Lovretić, 1902:91)

„Mladež je sama počela skraćivati ženske pjesme, a ponajprije su se gubili oni reci: „Al govori Ivanova majka“ i tomu slično. Poslije su se pjevali samo pojedini odlomci tih većih pjesama, a kad su iz tih odlomaka počele djevojke uklanjati nepoznata imena, pa umetati svoja mila, postale su pjesmice od pet do deset redaka. To su bili bar u mom selu počeci današnjih poskočica. Prema ovim pjesmicama izmišljale su se i druge.“

(Lovretić, 1902:82)

Narodni je deseterac potisnuo bugarštice, a one su se održavale pjevanjem uz gusle ili druge instrumente (usp. Šetka, 1954:9). U narodnom pjesništvu uočila se posebna vrsta - „pjesnički dijalog u kolu“, a gledana kao novo područje hrvatskog narodnog pjesničkog izraza kojim se u obliku dvostruko rimovanog deseterca izražava refleksija na dnevne događaje:

„Pojavom tih posve kratkih pjesama, koje većinom imaju samo dva retka, s jedne strane nestaje iz hrvatskog narodnog pjesništva pripovjedački motiv kao jedan od osnovnih dotadašnjih načina pjesničkog izražaja, a s druge se strane uvodi u narodno pjesništvo posebna vrsta pjesničkog dijaloga u kolu, koji pjesničkim načinom i upravo neizrecivom duhovitošću unosi u kolo refleksije na dnevne događaje. Od bockavog iznošenja seoskih pojava i prilika pa sve do majstorskih oblikovanja najvećih životnih istina u pravom pjesničkom obliku, u desetercima povezanim asonancom ili rimom, te pjesme se mogu uspoređivati i s najboljim japanskim haiku pjesmicama, tim europskim pomodarskim otkrićem. Bečarac ili - kako ih još zovu -

poskočica je nova vrsta hrvatske narodne pjesme, vrsta koja s već nekoliko tisuća zapisa pruža novo područje hrvatskog narodnog pjesničkog izraza.“
(Mlač, 1972:21-22)

Kratke pjesme nikle su u kolu:

„Kad je mladež te ženske pjesme sve mañe pjevala i zaboravljala, došle su mjesto njih kratke pjesmice, koje su ponajviše nikle u samome kolu.“
(Marković, 1916:106)

O pjevanju ovih pjesama u Slavoniji govori već učenik deseteračke narodne pjesme Matija Antun Reljković (rođen u Svinjaru (danas Davor), 1732. godine, a umro u Vinkovcima, 1798. godine) u drugoj polovici 18. stoljeća, 1762. i prošireno izdanje 1779. godine, u svom didaktičkom spjevu „Satir iliti divji čovik“ i opisuje običaje navodno preuzete i ukorjenjene u slavonskom narodu nakon oslobođenja od Turaka. Reljković je Slavoniji, koja ga je rodila i odgojila, doveo „Satira“, kako bi poučio seljaka, kako će se pridići iz kulturne zaostalosti u koju je zapao za dugog turskog gospodarstva (usp. Matić, 1945:69):

*„Kada Turke jednoč istiraste
I iz vaše zemlje protiraste,
Pak odoše janjičari Turci
Medećući ko pomamni vuci;
Al' vam prije zemlju otrovaše
I vražje vam skule ostaviše
Kojeno vi i danas slidite.
Zar ste slipi, tere ne vidite?
Po tri skule svagdi ostaviše
I u svakom selu namistiše:
Prva skula naziva se „prelo“,
Druga „divan“, iliti „posilo“,
Treća „kolo“, gdi se uče igrat
I svakakve lakrdije pivat,
Od kojih ću sada govoriti,
Al' mi nemoj štogod zamiriti,
Dok ti kažem, kakove su skule,
Da Bog daje, da bi se rasule!“* (Reljković, 1974:46)

Reljković u svom spjevu druge turske skule - kola, vjerno bilježi djevojačku pjesmu u kolu - „pjesnički dijalog u kolu“, koju i sam citira, a koja upravo svojim deseteračkim dvostihom i svom početnom uzviku „Oj!“ ukazuje na već ondašnje postojanje „bećarca“ u Slavoniji. Osim toga ukazuje nam Reljković da su te pjesme, u kolu pjevane, lascivne - „pisme koje ne valjaju“:

*„Te zato ga vrlo ljudi štiju
I dan danas od njega pivaju
Natoliko da je veće došlo
U običaj i na svit izišlo
Pivat **pisme koje ne valjaju**;
Ali dobre neki stid imadu,
Jer divojak nije stid pivati,
Kada počmu u kolu igrati:
**„Oj! u Marka, Kraljevića sina,
Dobar konjic u potaji ima“**,
Al u crkvi nejma tko početi,
Jer jim dojde niki stid prokleti.“* (Reljković, 1974:53)

Sastaju se momci i djevojke, kako bi plesali kolo, pa mnogi u takvim trenucima umiju stvarati bezbroj stihova (usp. Grgec, 1943:52-53). Pjesma je u životu ljudske zajednice imala neprocjenjivo važnu ulogu, mnogostruku i svestranu primjenu - pjesma je poticala ljude na rad, motivirala ih, olakšavala im teške i jednolične poslove, otklanjala fizički umor, a nakon teških tjelesnih napora i dovršetka poslova na otvorenom u žetvi, vršidbi, berbi, kopanju, kosidbi i ostalim sezonskim poljskim radovima, pjesmom je okončan i slavljen završetak napornih poslova, a pri dugim jesenskim i zimskim noćima pjesmom se kratilo vrijeme, održavala budnost i tjelesna snaga na prelima, sijelima i čijalima (Ferić, 2007:44):

„Slavonci su „od naravi pivači“ pisao je Matija Antun Reljković, a sin mu Stjepan, prvi profesor vinkovačke gimnazije u svom „Kućniku“ 1796. zapisuje: „A tko ne zna, kako kod nas u svakom skoro selu drugačije riči se izgovaraju? Jedna ista ovdi se kratko, ovdi dugačko, u jednom mistu prosto, u drugom polak pivajuć govore, ako jim se i neće svaki put pivati.“
(Švagelj, 1967:6)

Nastanak ovih stihova možemo vezati i za ekonomske razloge, prvenstveno za bogatu zemlju slavonsku koja uvijek rađa, i za lijep prosperitet ljudi kojima je, pogotovo sitih trbuha, oduvijek bilo do pjesme i radosti života (usp. Grgurovac, 2005:7). Sa sigurnošću možemo reći

da su se one pjevale u slavonskom kolu koje spominje Reljković, Luka Ilić Oriovčanin u svom opisu slavonskog kola 1846. godine, te i mnogi ne samo hrvatski pisci i etnolozi. 1916. godine u „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ Marković Zdenka daje opis pjesama koje se izvode u kolu u Pleternici, a govori o kratkim pjesmama „od dva reda“ i vremenu od kada se one u Slavoniji pjevaju:

„U Pleternici nestaje gotovo sasvim junačkih pjesama. Znađu ih gdje koje starije žene, kojima su te pjesme još od mladih dana ostale u pameti. No i za njihove mladosti rijetko su te pjesme pjevali u kolu; ponajviše su se u njemu služili ženskim pjesmama. Duže se ženske pjesme dandanas u Pleternici rijetko čuju u kolu... Današnja mladež radije pripijeva u kolu, pa zato najvoli one kratke pjesme, obično od dva reda - poskočice.“

(Marković, 1916:101)

Kolo je vjerojatno najstariji i najvitalniji narodni ples u Slavoniji (Vinkešević, 1989:217). Luka Ilić piše kako Matija Antun Reljković „zlo pjeva“ (Ilić Oriovčanin, 1846:206) jer je mišljenja da „Turci nisu znali ni da Europa postoji“ u to vrijeme kada su naši praoci plesali prastari ilirski ples kolo. Kolo je po njemu staro kao i svi narodni običaji, možda i starije (usp. Ilić Oriovčanin, 1846:197), a narodne pjesme vezane uz narodne običaje ne mogu se lako mijenjati jer imaju dug povijesni kontinuitet:

„Nu da li su ga Gèrci od starih Ilirah, ili ovi od Gèrkah uzeli, za stalno se znati ne more. Lovrić je toga mnčnja, da su ga Gèrci od Ilirah poprimili... Bilo kako mu drago, to je ipak jamačno, da je kolo kako kod starih Ilirah naših praotacah, tako i kod Gèrkah u običaju bilo, kako to Homer u svojoj Iliadi XVIII. stiha 590. svēdoči.“

(Ilić Oriovčanin, 1846:197-198)

Kolo je narodni ples koji je rasprostranjen po cijeloj Slavoniji, a i danas omiljen i rado viđen. Mogli bismo reći kako nam je ovaj narodni ples sačuvao ove stihove od zaborava, a njegovim opisom doznajemo i karakteristiku ovih stihova. Kolo je alfa i omega svake zabave i svadbe, bilo seoske, bilo gradske, a u njega se može uhvatiti svatko tko želi, tko ga zna ili ne zna igrati (Vinkešević, 1989:217), a najveća je njegova vrijednost u tome što prikazuje dušu čovjeka:

„Ljepote same po sebi možda i nema toliko u kolu, ali sa svim drugim: s odijelom, s držanjem, igranjem, pjevanjem - glasom, vještinom i mišlju - ujedinjuje se u pojavu punu života i miline. Ako treba dokaza da duša giblje čovjeka, da je gibanje onakvo, kakova je duša, eno vam dokaza u kolu.“

(Vinkešević, 1989:218)

Prvi veći interes za ove pjesme postoji tek od sredine 19. stoljeća i veže se uz pojavu Maksimilijana Vrhovca (rođen u Karlovcu, 1752. godine, a umro u Zagrebu, 1827. godine), koji je 1813. uputio poziv svećenicima da zapisuju sve folklorne sadržaje, preko „Uputnice“

za sakupljanje folklorne baštine i etnografske građe Ljudevita Gaja, prvog pokušaja organizirane mreže suradnika popisivača i sakupljača te građe sa Stankom Vrazom (rođen u mjestu Cerovec kraj Ljutomera u Sloveniji, 1810. godine, a umro u Zagrebu, 1851. godine), na čelu (usp. Grgurovac, 2005:7). Tu je Okružnicu na latinskom i hrvatskom jeziku objavio Ljudevit Gaj (rođen u Krapini, 1809. godine, a umro u Zagrebu, 1872. godine) u svojoj „Danici ilirskoj“ 1837. godine (Uremović, 2011: Portal znanstvenih časopisa [online]). Zbog poticaja zagrebačkog biskupa Maksimilijana Vrhovca u Hrvatskom narodnom preporodu dolazi do procvata hrvatske usmene književnosti i u izvedbi i u zapisima (Dragić, 2008:20). Početkom 19. stoljeća se u hrvatskoj književnosti, kao i u književnostima drugih europskih naroda, usporedo s buđenjem nacionalne svijesti, javlja sve veće zanimanje hrvatskih autora za narodno pjesništvo i ostalo hrvatsko narodno blago (Sapunar Knežević, Togontal, 2012: Portal znanstvenih časopisa [online]). Krajem 18. stoljeća poseban se naglasak daje usmenome stvaralaštvu i narodnoj tradiciji, a u ozračju buđenja nacionalne svijesti, u narodnoj se poeziji traže i pronalaze temelji domorodnog jezika preko kojeg se uspostavlja izravna veza s autohtonim i autentičnim hrvatskim stvaralaštvom (usp. Sapunar Knežević, Togontal, 2012: Portal znanstvenih časopisa [online]). Narodne su se priče i pjesme najviše objavljivale u novinama, kalendarima i ostalim periodičkim publikacijama, a tek onda kao tiskane zbirke - tekstovi koji su izlazili u periodičkim publikacijama shvaćeni su kao vjerodostojne informacije, nisu stavljeni u usmenoknjiževni vrijednosni kontekst te nisu u potpunosti cijenjeni kao „narodno blago“ (Uremović, 2011: Portal znanstvenih časopisa [online]). Stanko Vraz višekratno ističe potrebu da se uz narodne pjesme sakupljaju i narodni napjevi, smatrajući da se upravo na pučkoj glazbenoj tradiciji treba graditi umjetnička glazba (Sapunar Knežević, Togontal, 2012: Portal znanstvenih časopisa [online]). Vraz u „Kolu“ 1842. godine piše da narodne usmene umotvorine treba zapisivati „onako kako izvire iz ustih naroda“ (usp. Dragić, 2008:20).

1844. godine izlazi knjiga „Slavonske varoške pjesme“ svećenika, pjesnika i etnologa Luke Ilića Oriovčanina (rođen u Oriovcu, 1817. godine, a umro u Novskoj, 1878. godine), a 1846. autorova knjiga „Narodni slavonski običaji“ gdje donosi pregled slavonskih narodnih običaja kao i opise plesova uz primjere pjesama za izabrane običaje i plesove u Slavoniji. Luka Ilić Oriovčanin u svojoj knjizi „Narodni slavonski običaji“ donosi 137 hrvatskih lirskih usmenih pjesama (usp. Dragić, 2008:20). Donosi i primjer dvostiha - „poskočice“ u Slavoniji:

„Nestan' kolo već igrjmo;

Da se kola naigramo!“ (Ilić Oriovčanin, 1846:197)

Matica Hrvatska, osnovana 1874. godine, izdala je u studenom 1877. godine poziv da se sakupe sve narodne pjesme na čitavom području gdje stanuje hrvatski narod (usp. Grgec, 1943:16). Svećenik, profesor i pjesnik Mato Topalović (Zdenci kraj Slavonskog Broda, 1812. - Gradište, 1862.) u Osijeku 1842. godine izdaje prvu knjigu hrvatskih narodnih pjesama „Tamburaši ilirski iliti prva kitica narodnih ilirskih pjesamah po livadah i dubravah slavonskih sabrana i svemu junačkom ilirskom narodu prikazana“. On pjesme dijeli na muške i ženske, prema tome je li predmet o kojem se piše ili osoba koja govori muška ili ženska, što nije dobro jer kako prema tome kriteriju odrediti pripada li pjesma muškim ili ženskim narodnim pjesmama ako je izvodi muški kazivač, a ona govori o ženi i slično (Uremović, 2011: Portal znanstvenih časopisa [online]). Kamen temeljac svim budućim sakupljačima i kolekcionarima ovih samostalnih deseteračkih dvostihovnih formi postavio je Josip Lovretić (rođen u Otoku kod Vinkovaca, 1865. godine, a umro u Čardaku, 1948. godine), čija je pojava premrežila cijelu Slavoniju (usp. Grgurovac, 2005:15):

„Nadamo se, da će našem selu, u kojem su se te pjesmice rodile, ova izdanja biti poticaj za dalje stvaranje i kao što napisa dr. Žganec, ujedno i ponos nad plodovima dosad stvorenog blaga.“

(Švagelj, 1967:6)

Lovretićeva je etnografska građa „Otok“ (kapitalna monografija hrvatske etnografije i etnologije, zasigurno najboljoj i najtemeljitijoj etnografskoj raspravi o životu i običajima u Hrvatskoj) bila prvo djelo kojim su zaživjeli Radićevi „Zbornici za život i običaje južnih Slavena“ (usp. Grgurovac, 2005:15):

„U novije doba propada narodno blago strašnom brzinom kao da ga odnosi vihar moderne kulture. Što je još prije pedeset godina živilo i cvalo, to je danas već mrtvo. Našlo se je krasnih sabirača narodnoga blaga, koji mnogo zlatno zrnice spasiše. Za narodnu pjesmu i pripovijest natjecali se najbolji sinovi našega naroda, da nas pred svijetom prikažu kao narod odlične pjesmotvorne snage. Ima i odličnih sabirača narodnih običaja... Napokon se odlučila akademija jugoslavenska, da započne takav godišnjak, koji bi imao donositi rasprave folklorske, pa gradivo živuće jošte u narodu, i pratiti razvitak ove nauke kod svih svojih suplemenika slavenskih.“

(Milčetić, 1896:7)

Takva građa razbijena u više svezaka „Zbornika“, od prvog nastanka 1887. godine do posljednjeg, 1918. godine, objedinjena je u pretisku svih tih „Zbornika“ 1990. godine u jednu knjigu „Otok“, onako kako je to sam autor od urednika Radića za života tražio (usp. Grgurovac, 2005:15).

Zadaće „Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena“ bile su da se u njima prikupi sve što se može o narodnom životu južnih Slavena, pa da se sakupljena građa znanstveno obradi

(usp. Radić, 1897:1). Danas je svijest za sakupljanje, sabiranje i objavljivanje sakupljenih materijala gotovo neprimjetna te je najčešće potisnuta nekim drugim prioritetima koji su nametnuti masovnim medijima i komercijalizacijom društva u kojemu se narodni običaji i tradicija ne njeguju dovoljno, a narodne se pjesme zaboravljaju (Uremović, 2011: Portal znanstvenih časopisa [online]):

„Ilici su usmenu književnost promatrali iz tog, njima svojstvenog aspekta jer im je upravo takav bio potreban i na neki način nametnut tadašnjim društvenim i političkim događanjima. Bez obzira na njihove primarne namjere u razvitku stručnih tekstova o usmenoj književnosti i narodnoj tradiciji i na tome im trebamo biti zahvalni.“

(Uremović, 2011: Portal znanstvenih časopisa [online])

Ovi su stihovi ipak nadživjeli svoj vremenski tijek jer su ih izmišljali pojedinci čije su prvotne misli bile samo rudiment koji je preživio svoje vrijeme jer je u sebi imao dovoljno životnosti. Marni i vrijedni sakupljači su u tim stihovima, nakon nekoliko pokoljena, uvidjeli njihovu ljepotu pa su ih zapisivali i spremali u svoje zbornike i zbirke jer bi inače nestali. O uzrocima zbog kojih se oni često nisu zapisivali piše:

„A i same su pjesme takove, da su za zapisivanje vrlo nezgodne, pak je napokon svatko, uzevši ovo oboje na um, rađe zažmirio i prošao mimo strašilo, a o nem nije baš poradi sebe sama mnogo ni spominjao.“

(Kuba, 1899:7)

„Mislim da se takve kratke pjesmice sakupljačima nisu činile dovoljno vrijednima za sakupljanje i obradu osobito u ratnim, junačkim vremenima. Jedan od razloga zapostavljanja tih pjesmica bit će i to, što su sakupljači narodnih pjesama rijetko bili muzički obrazovani (a da ne govorimo o muzikologiji, koja je još bila u svojim počecima), pa nisu uočili muzikološku vrijednost ovih pjesmica, koja je često veća no u epskih pjesama a moguće i od dužih lirskih pjesama. Stoga su ovakve pjesmice ostale nezapažene, a u tiskanim djelima nedovoljno istaknute i proučene, makar da bi po svojoj brojnosti (kvantiteti) i vrijednosti (kvaliteti) morale biti svrstane i u posebnu podvrstu lirskih pjesama.“

(Janković, 1967:9)

Ovi su stihovi imali život gdje se njihov postanak mogao neposredno promatrati, imali su oni priliku da se uoče iako su mnogi gubili svoju aktualnost, ali su se usmenom predajom ipak prenjeli u baštinu sa puno klica koje su im omogućile njihov daljnji razvoj. Osim njihove unutrašnje živosti na njihov su život, razvoj i trajanje utjecale i neke vanjske prilike. Oni u prvom redu ovise o pjevanju, o potrebi za izrazom kroz pjesmu, a zamiranje toga osjećaja za potrebom izraza osjećaja, štetno utječe na njihov razvitak. Kada se mijenjaju životni uvjeti, ne samo životni uvjeti pojedinca, nego i životni socijalni oblici - narodni običaji, vrlo brzo nestaje i ono što je običaju davalo zgradu za izrazom. Narodni običaji sa svojim ustaljenim

vjekovnim ritualom (da ga tako nazovemo) sigurno su sačuvali i tekst i melodiju bolje od bilo kojeg drugog faktora (Mlač, 1972:27). One lirske pjesme koje su povezane uz narodne običaje, mijenjale su se manje, jer su se narodni običaji manje mijenjali, pa se tako može protumačiti da lirske narodne pjesme uz običaje potječu iz duboke starine, jer i sami običaji imaju dug povijesni kontinuitet (usp. Čubelić, 1988:7).

1.4.1. Josip Lovretić „Pismice za igre u kolu“

Svećenik i pisac Josip Lovretić rođen je 30. lipnja 1965. godine u Otoku kod Vinkovaca, a umro je 27. listopada 1948. godine u Čardaku kraj Gradačca. Bio je dobar poznavatelj tradicijske kulture hrvatskih seljaka u Slavoniji, a njegovo najpoznatije djelo „Otok, narodni život i običaji“ (1897.-1902.) objavljivano je u nastavcima u Akademijinu „Zborniku za narodni život i običaje“ (Grgurovac, Živković, 2007:88-89):

„Sad ću evo poredati dvije tri stotine takih sitnih pjesmica. Nijesam birao odabranije, nego najobičajnije, koje svatko u mom selu znade. Najviše se pjevaju diki i inoči; za porugu se pjevaju materi, ocu, svekrvi, seoskoj gospodi i popovima; za prkos pjevaju se svakome, koji god mladog uvrijedi.“

(Lovretić, 1902:91)

*„Oj vi momci, đavoli,
Ko bi da vas zavoli,
Kad varate cure mile,
Odnele vas vile!“* (Lovretić, 1902:95)

*„Sviraj, gajdaš, ko što si i sviro,
Da mi nisi u divojke diro.“* (Lovretić, 1902:99)

On spominje i prve „počimalje“ i „pivače“ u Otoku:

„J. Lovretić spominje najbolje otočke počimalje od 1883. do 1897., čak donosi i njihovu sliku. I dok nabraja prve pivačice u kolu, ali spominje i Pava Subašina koji je bio prvi pivač u Otoku: „Kad su se ove divojke razuzdale, prestala je pjesma u Otoku...Koja divojka najviše pisama zna i najbolje piva, ta u kolu počima, ako njih više pivaju skupa. Onda, ako se koja koje pisme siti, rekne njoj, pa onda zapiva, a sve za njom rože.“

(Ivančan, 1996:213)

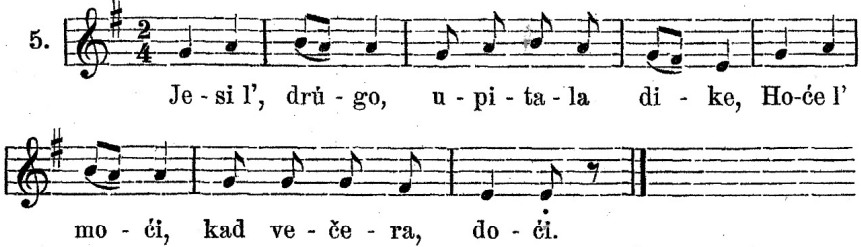
Josip Lovretić 1902. godine u „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ piše o „nestajanju“ dužih pjesama i nastanku kraćih u samo dva retka:

„Kad je iz pjesmica, koje se svaki dan u mom selu pjevaju, nestalo imena Kralevića Marka, Budimlije Ive, Cara Lazara, Sejanina Ive, Filića iz Krajine, počelo se je već gledati, da se redak sa retkom slaže. Te su pjesmice biranije već one, koje se sad u selu pjevaju. Bile su duže: od četiri, šest i više redaka. Bilo ih je, da se prvi redovi nijesu slagali, nego predzadnji i zadnji, a možda i dvije polovice zadnjega, jedna s drugom. Sad biraju pjesmice, gdje se redom nižu srokovi, a zato su i pjesmice kratke od dva retka, da već i nisu pjesmice, nego samo neke dosjetke. Prije dvadeset godina, pa evo do prije deset mnogo se je takih pjesama izmišljalo.“

(Lovretić, 1902:91)

1899. godine u „Zborniku za narodni život i običaje južnih Slavena“ Lovretić je objavio i zapise dvostruko rimovanih deseteraca:

110 J. LOVRETIĆ,

5.

6.

Ilustracija 2: Zapis Josipa Lovretića (Radić 1899)

Lovretić je pjesme objavljivao i u brojnim časopisima, a 1896. godine izlazi i njegova zbirka „Pismice za igre u kolu“:

„Pjesme pjevam, moje grlo slaže,

Kad zapjevam, svakomu se kaže.“ (Lovretić, 2005:333)

Zbirka „Pismice za igre u kolu“ izlazi u samo pedeset primjeraka, a Lovretić ih je zbog zloupotrebe i krađe drugih sakupljača podijelio samo svojim neprijateljima (usp. Grgurovac,

2005:15). Martin Grgurovac u svojoj knjizi „Slavonske pismice“ iz 2005. godine citira Josipa Lovretića:

„Do sada sam napisao preko sedam hiljada takih pismica i razdijelio ih u dielove po tisuću, a ovaj prvi dio što mi je još iz dječaćkog doba, davao sam mojim znancima da ih čitaju. Tako se domogao tih pjesmica i taj pisac „Prosvjete“... Ne mogu dopustiti da moje pjesme štampaju kao narodne, stoga ih za vremena izdajem. Neću ih prodavati, nego ih razmišljam u nekoliko primjeraka, da mi se ne bi poslije smrti prigovorilo, da su pjesme tuđe. Podvoji li tko sada o tome, pripravan sam da se opravdam.“

(Grgurovac, 2005:15)

Pretpostavlja se da je nekoliko stihova zabilježio Josip Lovretić davne 1888. godine - „Priskočnice iz Gradišta“, koje je godine 1952. priredio Luka Lukić i napokon objavio Martin Grgurovac 2005. godine u svojoj knjizi „Slavonske pismice“ gdje o istima citira Luku Lukića:

„U proljeće 1888. donio je i poklonio bivši Brodski kapelan dr. A. Vincetić mojoj sestri, Veri Lukić 4 arka tintom pisanih Lovretićevih pjesama. Bilo ih je 2., 3., 4 reda a i poskočnice među njima. Sestra je to, kao počimalja u crkvi, rado čitala, a poslije i pjevala, te se narod čudio, odkuda Veri te takve pjesme nove mode. Ja i brat Alojzije smo također uzimali te pjesme, čitali, pjevuckali, a neke i naučili napamet. Ja sam otišao u školu dalje, Alojzije se oženio, sestra se udala i to je kao zaspalo - pjesme se izderale, malo po malo, pa je i nestala. - U g. 1940. nakon tolikih godina (50) ja se sjetio tih Lovretićevih pjesama, nabavim si bilježnicu, te ih, ukoliko sam se sjetio, sve ih napisao, da se ne zaborave, pa se tako našle i ove priskočnice na svjetlu. Ne znam pravo, je li te pjesme pok. J. Lovretić sam ishitrio, ili je čuo, pa bilježio, to će se već poslije saznati. U Varošu, 20. veljače 1952.“

(Grgurovac, 2005:131-132)

Evo nekoliko tih stihova:

„Sve se selo uzrujalo

što mi mило dolazilo,

danās dođe, a ja reče:

„Više lajat neće“.“ (Grgurovac, 2005:130)

Lovretić Josip izdao je spomenutu zbirku „Pismice za igre u kolu“ 1896. godine. Evo primjera iz Lovretićeve zbirke:

„Naše kolo, nama gajdaš svira,

Kako njemu dika komandira.

Naše kolo široko se niže,

Dika pjeva, cura mu odpjeva.“ (Lovretić, 2005:332)

1.4.2. Julije Njikoš „Kad zapiva pusta Slavonija“

Tek od sredine 20. stoljeća možemo preglednije pratiti izdanja značajnijih autora i sakupljača slavonskih dvostihova jer je obilna i ona građa prikupljena i objavljivana u dijelovima brojnijih zbirki kao i ona rukopisna i još neobjavljena.

Muzikolog, melograf, skladatelj, dirigent, glazbeni kritičar, zapisivač narodnoga blaga Julije Njikoš rođen je 9. rujna 1924. godine u Osijeku, a umro 28. listopada 2010. godine u Zagrebu. Zapisao je oko četiri tisuće narodnih poskočica, priča iz narodnog života i objavio oko desetak knjiga, među njima: zbirku narodnih pjesama kola i poskočica „Kad zapiva pusta Slavonija“ 1954. godine, „Oj, Baranjo lipa i bogata“, „Gori lampa nasrid Vinkovaca“ i druge (usp. Grgurovac, Živković, 2007:106). Dobitnik je niza nagrada, među njima i Porina za životno djelo te nagradu F. K. Kuhač za izniman doprinos očuvanju hrvatske glazbene baštine - desetljećima je promicao hrvatsku pučku glazbenu tradiciju kontinentalne Hrvatske, napose Slavonije (Derk, 2010: Glazba [online]).

U knjizi „Kad zapiva pusta Slavonija“ zapisao je Njikoš napjeve s tekstovima iz 24 slavonska mjesta (na području Istočne Slavonije između Valpova, Slavonskog Broda na zapadu i Soljana na istoku, ali nije zastupana Zapadna Slavonija):

„Na Slavoniju, koja čini posebno bogato i značajno područje narodnih popijevaka, nitko nije mislio, dok se evo nije javio mladi kompozitor i melograf Julije Njikoš sastavivši iz vlastitih melografskih zapisa ovu slavonsku zbirku.“

(Andrić, 1954:6)

Julije Njikoš zabilježio je deseteračke dvostihove koji u njegovoj knjizi nose nazive „bećarci“ i „bušarci“. Evo primjera Njikoševog „bećarca“ i „bušarca“ (napjev koji se obično pjevao o pokladama):

- Primjer „bećarca“:

*„Alaj volim kad tambure ječe,
pusto srce ni večerat neće...“* (Njikoš, 1954:11)

- Primjer „bušarca“:

*„Poklade su, mило janje moje,
barem da su u godini troje...“* (Njikoš, 1954:11)

1.4.3. Slavko Janković „Šokačke pismice I., II., i III.“

Glazbenik i muzikolog Slavko Janković rođen je 01. siječnja 1897. godine u Novim Mikanovcima, a umro 29. lipnja 1971. godine u Delnicama. Bavio se glazbom, režijom, vodio je pjevačke i tamburaške zborove, pisao humoristične članke i pjesme, objavio jednu dramu, ali je najviše radio kao muzikolog - sakupio je oko dvadeset tisuća dvostiha, komponirao skladbe na temelju izvornog narodnog melosa, a proslavio se i kao autor „svatovca“ u Vinkovcima (Grgurovac, Živković, 2007:72). Slavko Janković je za vrijeme svog života objavio dvije zbirke „Šokačke pismice I.“ 1967. godine i 1970. „Šokačke pismice II.“ obe u Vinkovcima. Treću njegovu knjigu „Šokačke pismice III.“ izdao je 1974. godine Društveni fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti Općine Vinkovci njemu u čast i poslije njegove smrti.

Muzikolog Slavko Janković proučava cijeli svoj život narodne pjesme u Slavoniji, zaokupljen naročito kratkim „pismicama“ uranja u njihovu poetičku i muzičku strukturu (Švagelj, 1967:6) pa prije objavljivanja svojih „pismica“ piše:

„Režem cijelu kopiju na sitne papiriće. 8.000 pjesmica, dakle isto toliko papirića, 200 pribadača, pa slaži na velikom stolu u vrste. Tamo gdje očekujem mnogo, bude malo i obratno. Npr. slažem sve na istu pribadaču koje spominju inoću. Isprva mi nije jasno koje vrste treba osnovati, no poslije se to samo nameće. Nežgodan posao. Poslagano stotine papirića. Ne smijem ni kihnuti, ni nakašljati se ni uzdahnuti, sve odleti i pobrka se. Tko li bi izračunao koliko vremena proguta takav „hobi“!“

(Janković, 1967:24)

Slavko Janković svoju je prvu zbirku objavio sa oko osam tisuća dvostruko rimovanih deseteraca - preko šesnaest tisuća stihova. O teškoći razdiobe i slaganju „pismica“ Slavko Janković piše:

„Slaganje tog ogromnog broja pjesmica svakako je bilo potrebno abecedno, jer se čovjek bez toga uopće ne bi mogao snaći niti ustanoviti, nema li po koju od njih već zabilježenu dva ili više puta... Nije bilo dosta slaganje i štampanje po abecedi tim više, što bi monotono djelovalo čitanje nekoliko desetaka pjesmica, koje počinju istim riječima. Slaganjem po vrstama (a još uvijek po abecedi) postignuto je, da se sve svrstalo mnogo preglednije, pa su dobivene vrste nametnule slaganje unutar samih vrsta u podvrste. Tako je dobiven redosljed upravo po životnom toku tj. od djetinjstva do starosti.“

(Janković, 1967:27)

„Pismice“ su u knjigama Slavke Jankovića sadržajno različite, a podijeljene u više vrsta i podvrsta (usp. Grgurovac, 2005:11). Janković ih dijeli na *opisne* (njih na hvalisavke, pohvalnice...), *volbu* (voljenje i čežnja), *nesretnu volbu* (tuga i jad, nepovjerenje, nemila dika), *ljubav* (pogled, podsmjeh, susreti, pozdravljanje, tepanje, tajnost, poljubac...), *neskladnu ljubav* (nesuglasice, odbijanje...), *prilike i zabave* (noć, divan, pjevanje i svirka...);

zapreke (bolest i smrt, rodbina (nepogodna), selo, zlotvori...), običaje, vjerovanja (molitve, sudbina, kletva, praznovjerja), prekid, ženidbu i udaju, bečarske, rugalice i šaljive, političke i razne. Autor je „pismice“ zapisao onako kako ih narod pjeva i govori (Švalgelj, 1967:6):

„Skupljanje popjevaka bude uspješno, kad sakupljač naiđe na stariju ženu koja je u mladosti bila počimalja ili na starog čovjeka koji je bio frulaš, tamburaš ili gajdaš i k tome pjevač.“

(Janković, 1967:33)

Napjevi su u knjigama Slavke Jankovića složeni po ritmičkim obrascima i nisu uvezani tako da je pojedincima ostavljena sloboda slagati ih ili po vrsti ljestvica (dur, mol, i dr.) ili po narodnom načinu razdiobe („svatovci“, „bečarci“, itd.) ili po završnoj noti te po mjestu odnosno po kraju zabilješke (usp. Janković, 1967:34). Evo i primjera njegovih notnih zapisa slaganih po ritmičkim obrascima. Slavko Janković zabilježio je 1943. godine po pjevanju i sviranju Ive Šapića iz Županje iz Slavonije (ritmički obrazac 19), a 1949. godine po pjevanju Klare Jakšić i Ljubice Jurić u Starim Mikanovcima u Slavoniji (ritmički obrazac 21):

19 Umjereno 11

I. Mi_sli ma_ma, da j'ro di_la ba_na, lo.

II. što j'ro di_la u se lu be_ća ra. lo.

Bečarac F 2 - 9

A(4) B(4) C(2)
D(4) E(4) F(2)
D(4) E(4) F(2)
A(4) Bv(4) F(2)

Ilustracija 3: Ritmički obrazac 19 (Janković 1967)

(21) Umjereno (12)

I. Ka_po mo_ja še_ši ri_ću ma_li,
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

I. (ka_po mo_ja še_ši ri_ću - ma_li)
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

II. Al mi sto_jiš be_ćar ski na gla_vi lo
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

II. (al mi sto-jiš be_ćar ski na gla_vi).
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bećarac F 1 - 6 A (lo) B (lo)
C (lo) D (lo)

Ilustracija 4: Ritmički obrazac 21 (Janković 1967)

1.4.4. Zvonimir Toldi „Razigrani doro“

Povjesničar i etnolog Zvonimir Toldi rođen je 18. svibnja 1944. godine u Vinkovcima. U Muzeju broetskog Posavlja u Slavonskom Brodu prikupio je značajnu etnološku zbirku i stvorio fototeku s deset tisuća pozitiva i negativa (Grgurovac, Živković, 2007:134). 1984. godine Zvonimir Toldi objavljuje zbirku lascivnih - sramotnih narodnih pjesama samo za znanstvenu upotrebu „Razigrani doro“:

„Lascivne, „sramotne“ pjesmice i svakakve druge „sramote i sprdnje“ prikupio sam na području Broetskog Posavlja najvećim dijelom tijekom posljednje dvije godine. Zapisivao sam ih, uz one „lipe i poštene“, na svadbama, u kolu, o pokladama, a još više njih čuo sam od kazivača na koje sam bio upućen. Neki su mi ih napisali, jer ih je osjećaj stida i sramote sprečavao da mi ih kažu... Pjesama je najviše i njih sam podijelio u dvije grupe: deseteračke dvostihove (koji se pjevaju na glas „svatovca“, „bećarca“, „drumarca“, „pokladarca“ ili „bušarca“ i u kolu) i „priskočice“ (pjesmice od dva, četiri ili više stihova, to je pjevanje u kolu, „Drmeš“, „Taraban“, zapravo brzo izgovaranje stihova u ritmu muzike.“

(Toldi, 1987:8)

Od deseteračkih stihova Zvonimir Toldi je u svojoj knjizi „Razigrani doro“ izdvojio dvije veće tematske cjeline - muške i ženske pjesmice:

„Prve pjevaju momci i oženjeni muškarci, hvale se svojom muškošću ili je kude kada zataji. Curice, djevojke su meta njihovih želja, ali i ruganja.

Oženjeni pjevaju o manama i vrlinama svojih žena, o varanju žena. Momci se hvale muškošću svoga dađe, čaće itd. Djevojke, žene pjevaju slično: o sebi, o momcima (loli, diki), traže savjet od majke - „mame“ itd.“

(Toldi, 1987:8)

Da je i u slavonskim narodnim pjesmama obilje erotike, izražene puno slobodnije i spontanije nego u pisanoj poeziji, barem onoj koja je javnosti poznata, i to se oduvijek znalo, ali se također izbjegavao razgovor i o tome - kao da se ignoriranjem činjenica, odvrćanjem glave od njih, postiže njihovo nepostojanje (Jelčić, 1984:6-7). Već je i Reljković u svom „Satiru“ ukazao na lascivne pjesme koje su se u njegovo doba mogle čuti u slavonskom kolu, a od njega do danas prevaljen je golem razvojni put i u lascivnosti, o čemu se lako možemo uvjeriti usporedbom Reljkovićevog primjera pjesme iz kola sa stihovima iz zbirke Zvonimira Toldija (usp. Jelčić, 1984:7):

„Slavonija nije folklorna Arkadija u kojoj se zaustavilo vrijeme i petrificirala nostalgija za pastoralnom, patrijarhalnom idilom. Podsjetimo se davnih graničarskih vremena, kada su krajiški panduri bez mnogo „cifranja“ priopćavali curama svoje ljubavne jade u šljivicama, na štagljevima i pod kamarama. Dobri i zabrinuti Relković nije mogao ni zapovidima, ni šibama, ni bajbokom zaustaviti ovaj prirodni proces.“

(Toldi, 1987:69)

Primjeri deseteračkih dvostihova iz zbirke „Razigrani doro“ koje pjevaju žene:

„Ovaj baja što igra do mene,
nogom tucka pomalo prduka.“ (Toldi, 1987:17)

„Mama kaže da čuvam poštenje;
Čuvaj vraga, kad je dika draga.“ (Toldi, 1987:18)

Primjeri deseteračkih dvostihova Zvonimira Toldija koje pjevaju muškarci:

„Oj curice, ne pravi se dama,
bi' ćeš ista ko i tvoja mama.“ (Toldi, 1987:23)

„Curice su kao i bećari.
Nose gaće, samo malo kraće.“ (Toldi, 1987:27)

Primjer stihova koji se izgovaraju ili izvikuju u ritmu muzike - „priskočice“ kako ih naziva Toldi :

*„Oš, oš, šta mi moš,
Šta bi 'tio,
Ne bi smio,
Trbu bi te zabolio, bačo.“* (Toldi, 1987:49)

Čitatelj će se možda začuditi knjižici pjesama Zvonimira Toldija „Razigrani doro“ neuobičajenog sadržaja koje izlaze iz okvira tradicionalnog morala - a ipak, ti su stihovi nezaobilazni u životu ovog podneblja „raspojasane Slavonije“, isto tako kao što je tuga, radost i nada nedjeljiv dio širokog šokačkog srca (usp. Barbić, 1984:64).

1.4.5. Tomislav Krpan „Bečarski zbornici I. i II.“

Tomislav Krpan, istraživač svekolike brodske povijesti, vodoprivrednik, pisac, rođen je 1929. godine u Slavonskom Brodu. Njegovi zbornici „Bečarski zbornici I. i II.“ izlaze 1996. i 1999. godine s više od deset tisuća pjesmica koje je objavio kako je htio i želio, a to znači po svojoj intuitivnoj i osobnoj metodologiji - kod Tomislava to znači: od vlastite prigode do povoda (usp. Grgurovac, 2005:19):

„Njegove teme su Jasinje, politika, komunalna tematika, vodoprivreda, Domovinski rat, putopisne putošestvije, ali i ljubavne i bečarske teme. U svakom slučaju, to je zbirka koja aktualizira sadašnji život i modernost (katkad i uz sočnu žargonsku psovku) koja ponekad ruši tradicijski čistu i neoskvrnjenu, lirski pitomu pjesmicu.“

(Grgurovac, 2005:19)

Sačuvani su nam dvostihovi - dvostruko rimovani deseterci, pjevani najčešće u slavonskom kolu, a upravo u njima zrcale se i čuvaju osim sačuvanih i oni davni i zaboravljeni narodni običaji koji su dio slavonske kulture sa svim svojim sastavnicama. Ovi stihovi tako su nastali u kući, na ledini, u kolu, u bircuzu, u kućaru, u rovovima Austro-ugarske Monarhije, u školskim klupama, u polju i šumi, na stanu i gumnu, u pokladnim danima i svinjokoljama, čijalima, na divanu i prelu, svadbama, pa čak i na karminama, u svađama, diobama zadruga, u reštu (zatvoru) i krađi - niknuli su u svakoj prigodi, u svako doba dana i noći, u svim godišnjim i životnim dobima (Grgurovac, 2005:7).

Suvremene pjesme, autor kaže, poskočice, zabilježio je abecednim redom i na 50-ak stranica u oveloj knjizi - pjesmarici „Slavonijo u snovima, oj Požego u srcima“ objavio Petar Štajduhar (Grgurovac, 2005:19). Njegov izbor donosi pjesme od kojih su neke nastale i u Lovretićevo doba, neke osuvremenjene i prilagođene novim prilikama, ali i s nekim stihovima preuzetim iz novokomponiranih, a pogotovo narodnih višekitičnih pjesama, kako iz Slavonije, tako i iz okolnih hrvatskih regija (Grgurovac, 2005:19). Primjeri iz „Bećarskih zbornika“ 1996. i 1999. godine:

*„Kolovođo materina rano,
ded` povedi kolo polagano.
Garavušo, di si bila prije,
dok se lola oženio nije!
Oj, mladenci, živi, zdravi bili,
na godinu i sina dobili.“* (Krpan, 2005:251)

2. Pjesnički ukrasi

Ovi deseterački stihovi ne mogu biti bez pjesničkog ukrasa poput rime. Rima je toliko jednostavna kako ne bi natezala sadržaj ili način izražavanja koji se također sastoji od sasvim običnih i svakodnevnih riječi.

U ovim dvostruko rimovanim desetercima pronalazimo i brojne epitete. Najčešće se oni nalaze u onim pjesmama u kojima se nekom tepa ili laska. Poredbe su također vrlo karakterističan ukras koje ponekad nalazimo već i na početku stihova kada se nekoga neposredno želi oslovljavati (stihovi koji počinju sa „diko moja“ i „lolo moja“). Često se u tim stihovima radi o simbolici s drugim stihom.

2.1. Rima

U „bećarcima“ je gotovo uvijek prisutno podudaranje krajnjih slogova u stihovima. Dvosložna rima iza naglasaka u predzadnjem slogu ima u obje riječi jednake samoglasnike i suglasnike, a ako se ne pazi na naglaske rime ima na pretek (usp. Janković, 1967:14). Kako se deseterac sastoji od samih dvosložnih stopa, mora i rima biti dvosložna - trosložna je rima metrička pogreška, a četverosložna je sasvim rijetka (usp. Janković, 1967:14).

Primjer dvosložne rime s dva jednaka samoglasnika:

– . / – . // – . / – . / aa //

– . / – . // – . / – . / aa //

Ju – čer / ved – ro // da – nas / ki – ša / si – pi //

pri – je / mir – no // sad – mi / sr – ce / ki – pi // (Lovretić, 2005:324)

Primjer rime unutar istoga stiha - „leoninska“ rima:

– . / – . // – . / – . / – . //

– . / aa // – . / – . / aa //

Ču – ješ / ma – ti // vi – ku / na – so / ka – ku //

po – ci / ku – ju // me – ne / do – vi / ku – ju // (Flakovac, 2005:85)

Narod voli rimu i zna da taj ukras najbolje djeluje ako je na kraju drugog stiha pa zato i nema slučaja da u zadnjem stihu nema rime (usp. Janković, 1967:14).

Imamo i primjera „leoninske“ rime u oba stiha:

– . / aa // – . / – . / aa //

– . / ee // – . / – . / ee //

Ja – ma / le – na // su – knja / mi – ša / re – na //

još – sam / de – te // za – mnom / mom – ci / le – te // (Janković, 1967:46)

Iako ne često, slučajevi pokazuju da postoje i primjeri jednake rime u oba stiha:

– . / aa // – . / – . / aa //

– . / aa // – . / – . / aa //

Se – lo / stra – da // od – ku / ge – i / gla – da //

cu – ra / mla – da // od – bri / ge – i / ja – da // (Janković, 1967:97)

Svi primjeri pokazuju kako deseterački dvostihovi gotovo uvijek moraju imati rimu, a ako se ona brzinom pjevača ne može postići, onda se umjesto ovakvih primjera uzimaju iste riječi kako bi se ona postigla i ostala jednostavna jer je u „bećarcima“ „sadržaj važniji od ukrasa“:

„Uopće su pjesmice načinjene od sasvim običnih, svakodnevnih riječi a i način izražavanja je jednostavan, pa bi bilo neobično kad bi se radi ukrasa tj. radi sroka, natezao sadržaj i način izražavanja.“

(Janković, 1967:15)

Tako pronalazimo i primjere rime i na nekom drugom mjestu što često predstavlja velike iznimke:

– . / – . // aa / – . / aa //

– . / ee // – . / – . / ee //

Na – što / si – se // mi – la / pri – va / ri – la //

Na – te / tvo – je // ku – štra / ve – br / ko – ve // (Janković, 1967:58)

Rima je čista i valjana samo ako su dva slova u dočecima jednaka od naglašenog samoglasnika do kraja (usp. Janković, 1967:15). Rima koja ima slabije djelovanje događa se kada su samoglasnici jednaki, no suglasnici različiti.

2.2. Epiteti

Za Slavoniju je vrlo karakterističan epitet „raspojasana“. Ovaj epitet označava veseli i razuzdani mentalitet ljudi koji vole svoju zemlju, svoje njive i oranice, ravna polja, šume i livade, sokake (ulice), koji su dobre volje, gdje se dobro jede i pije, gdje se radi i zabavlja, muči i uživa i vječno pleše i pjeva. Slavonci rado laskaju i tepaju:

„Ni ružna žena se neće ljutiti, nikad ni protestirati na bilo kakva laskanja. Rijetko će pomisliti, a još rjeđe reći, da je laskavac „malko“ pretjerao, a to malo mu se može oprostiti. Reći ženi da je najljepša, najsimpatičnija ili najpametnija u svom mjestu pa i u široj okolini, znači da laskavac može računati na njene simpatije. Treba samo znati odabrati koji je epiteton za ženu najuvjerljiviji i kakav ona očekuje.“

(Janković, 1967:16)

Najčešći epiteti u „bećarcima“ su „dika“ i „lola“:

„Dika“ - epitet koji se u „bećarcima“ upotrebljava za osobe oba spola. Ovim epitetom se u Slavoniji ponosimo „dičimo“ osobom o kojoj pjevamo:

„Kad ja igram, a uz diku nisam,
čini mi se da u kolu nisam.“ (Ivančan, 1964:34)

Ovaj epitet „dika“ označava i osobu koju se voli, ali i osobu koja želi biti ljubavnik ili se tako ponaša (usp. Janković, 1967:16). Takvu osobu naziva se u Slavoniji „nemila dika“:

„Diku milu pratit ću do Rima,
a nemilu neću ni do trima.“ (Janković, 1967:105)

„Diko moja i jedna i druga,
ni jednóme neću biti ljuba!“ (Janković, 1970:38)

„Lola“ - epitet koji se u „bećarcima“ upotrebljava za mladog, neoženjenog čovjeka, koji voli život u neradu. Često je „lola“ sinonim izraza „bećar“:

„Bećarino, moja fina lolo,
kad si bećar ko te ne bi volo.“ (Devetak, 2005:68)

I u drugim se slavonskim pjesmama često puta spominje izraz „lola“:

„Oj lolo moja, joj!

Oj lolo moja, crni ciganine!

Oj, za tobom mi, joj.

Oj, za tobom mi moje srce gine...“ (Njikoš, 1954:31)

U „bećarcima“ se često nailazi na isti izraz:

„Lolo moja, od jagode bôbo,

zabadava, što si zamnom ´odo.“ (Janković, 1970:39)

„Imam lolu maloga čobàna,

od njeg nemam milijeg dragàna.“ (Janković, 1970:70)

2.3. Poredbe

Ove pjesmice treba čitati pažljivo i s razumijevanjem - ne treba ih smatrati sitnišom, iako su kratke niti primitivnim (jednostavnim) pjesništvom jer u njima ima mnogo duhovitosti, simbolike, jezične ljepote i zanimljivosti, dubokih osjećaja, životne radosti i tuge (usp. Janković, 1967:17). Poredba je u dvostruko rimovanim desetercima jedna od najčešćih figura pa se čovjek uspoređuje s voćem, cvijećem, drvećem, pticama, prirodnim pojavama poput kiše i sunca i sl. Slavko Janković u svojoj prvoj knjizi „Šokačke pismice“ 1967. godine objašnjava pojedine poredbe i njihovo značenje.

Voće obično znači: jabuka - prošnju, prosidbu; kajsija - sladost; jagoda - usne, poljubac; kruška - plodnost; limun - kiselost, neuspjeh u ljubavi; gunja (dunja) - zrelost; naranča - raskoš; šljiva - pakost, zavist itd. (Janković, 1967:17):

„Lolo moja, moje grožđe belo,

kad ja legnem, ti nejdi u selo.“ (Janković, 1967:103)

„Srce moje k´o jabuka cila,

pamet mi se za dikom zanîla.“ (Janković, 1967:82)

Bijela ruža znači nevinost, voljenje; crvena znači ljubav; ljubica - skromnost, siromaštvo; neven - trajnost, vjernost; ljiljan - nevinost; pelin - gorčinu, razočaranje; šišmir - svježinu, otpornost; suncokret - promjenu, nestalnost; ružmarin - vjenčanje, svatove (Janković, 1967:17):

*„Diko moja, ružice rumèna,
ti ne moli, tko tebe ne vòli.“* (Janković, 1967:101)

*„Dika neven a i ja sam ruža,
pa se neven oko ruže pruža.“* (Janković, 1967:63)

*„Lipo cviće tulipán i ruža,
ko nas dvoje, ja i lane moje.“* (Janković, 1967:65)

*„Al' je lipo moga lole lice,
plave oči ko dvi ljubičice.“* (Janković, 1967:53)

Drveće također nešto znači: jablan i bor - stasitost, vitkost; bukva i tikva - glupost, tupavost; dud - korjenitost, ašikovanje; hrast - snagu (Janković, 1967:17):

*„Visok jablan, visoka i jela,
ko nas dvoje, ja i moja želja.“* (Janković, 1967:66)

Ptice: sokol simbolizira ustrajnost; slavuj - pjevanje; svraka - kradljivost; vrana - zloslutnost; čavka - brbljavost (Janković, 1967:17).

*„Ko što j' tilo u tice sokola,
tako tilo ima moja lola.“* (Janković, 1967:57)

3. Dvostruko rimovani deseterci u životu Istočne Hrvatske

Dvostruko rimovani deseterci - pjesme koje odražavaju karakter i osobnost autora, i govore mnogo toga - one su jasne i dvosmislene, pohvalne i rugalice, tužne i smiješne dosjetke, ljubavne i tajnovite, moralne i sramotske, nježne i grube, optimistične i pesimistične, hrabre i plahe, radoznale, povjerljive, razmetljive, one su registrator raspoloženja, tumač trenutnog stanja i kroničar svoga vremena (Grgurovac, 2005:9):

„Ako je vrime za pivaće, počmu najprije u pol glasa, pa sve glasnije, da se napivaju. Dobro znadu da je pismama kraj, kako zamini kukma pletenicu. Al ne pivaju cure samo zato, nego da momke namame, ako su kod kuće. A pivaju o diki, dragom, švaleru, inoči, a ti pisama imade toliko, da jim se ni broja ne zna.“

(Lovretić, 1899:88)

„Jaoj moje cike i galame,

Kako ću vas ostavit kod mame!

Jaoj moje cike i muzike,

Gdi vas moram ostavit rad dike!“ (Lovretić, 1899:88)

Na javnim su skupovima isticane pjevačke vrline pojedinca, ljepota glasa, sviračke vještine, sposobnost i domišljatost u oblikovanju novih stihova, izražavala se naklonost i pripadnost nekoj društvenoj skupini, opjevali se razni događaji i važne osobe, hvalilo se, prkosilo, rugalo i inatilo (Ferić, 2007:44):

„Ja ću svoju diku zaulárit,

on će spavat, ja ću se bećarit.“ (Janković, 1974:100)

Tako su one opstale u domeni usmene narodne književnosti i izvan domašaja književnopovijesne valorizacije, čime su prepuštene same sebi i narodu koji ih je kroz godine stvarao i s njima živio (Grgurovac, 2005:9):

„Svaki je pojedinac iz naroda od malih nogu usisao sve tekovine narodne kulture svog užeg kraja, pa su oni nadarniji postali sposobni da i sami u tom duhu stvaraju a da i ne poznaju nikakva pravila, nego se samo oslanjaju na siguran osjećaj za pjesničku metriku i muzičku ritmiku.“

(Janković, 1967:11)

Pjesma je bila sredstvo verbalne komunikacije kroz međusobno „natpjevavanje“ pojedinaca i skupina (Ferić, 2007:44-45):

*„Ko bi mene nadpjevati mogo,
taj bi moro študirati mnogo.“* (Mandić, 2005:132)

Primjer „natpjevavanja“ pojedinaca ili skupina:

*„Pazi curo za kog si zapela,
Za Ivana Marke Tadijana!
A ti baja što te zame briga,
Imaš usta ko porezna knjiga!“* (Baboselac, 2005:53)

Na jedan se stih vezao drugi, na prvu pjesmicu, odmah kao odgovor na nju - druga, pa su tako nastajale godinama i još uvijek nastaju (Grgurovac, 2005:8):

*„Štogod vide i za koga čuju, sve to u pjesmama obredaju. Štogod im je o
kome krivo, to pjesmom osvete.“*
(Lovretić, 1902:96)

3.1. Tko pjeva dvostruko rimovane deseterce?

Stvarali su ih i izmišljali i pastiri i ratari, i popovi i učitelji, i majstori i cure, i svekrve i jetrve, i inoče i drûge, i liječnici i svirači, i graničari i paoraši, i pravoužitnici i građani... (Grgurovac, 2005:7):

*„Naravno da najviše pjeva mladež (momci i djevojke), ali će rado zapjevati i
snaše i mladi oženjeni ljudi.“*
(Janković, 1967:29)

Prvi glas, muški ili ženski, tzv. prvi glas ili „počimajla“ i „počimalja“, pjeva samo jedan pjevač, dok svi ostali pjevaju drugi glas, već prema tome je li riječ o muškoj ili ženskoj pjesmici (Grgurovac, 2005:11). Stihovima dvostruko rimovanog deseterca se najčešće natpjevavaju pojedinci ili skupine pjevača i istog trenutka oni jedni drugima odgovaraju. Često su dvije skupine - jedna iznosi tezu, a druga antitezu u najvećem broju slučajeva kako bi se jedni drugima smijali:

*„To su kadšto i vragolaste pjesme, kojima pecnu sad ovoga, sad onoga;
inače pjevaju o sebi, o lepoti svojoj, o svojoj ljubavi, o diki svojoj, a zadirnu*

i u tuđu diku, pa i u žene, što kod kola gledaju. Jednom mi neka slijepa starica reče: „Eto vidite, i u nas je moda, da naše cure ne pivaju više u kolu one pisme, koje smo mi pivale, one lipe, duže pisme, već samo te kratke od dva reda i uvijek o diki, pa diki.“

(Marković, 1916:101)

Neki smatraju kako je „bećarac“ izrazito muška pjesma, a žene se mogu priključiti samo kao pratnja. U takvim slučajevima, jedna osoba vodi, a svi ostali prate - pjevaju drugi glas, no takvi su slučajevi vezani uz zajedničko pjevanje u kolu i natpjevanje - dok prvi glas pjeva početni stih, drugi se glasovi pridruže s pjevanjem kada prepoznaju o kojoj je pjesmici riječ (Grgurovac, 2005:13):

*„Pivaj drûgo, a ja ću ti rožit,
pa da vidiš kako ćemo složiti.“* (Janković, 1970:116)

Ivan Ivančan 1996. godine u svojoj knjizi „Narodni plesni običaji u Hrvata“ citira Josipa Lovretića koji u svom djelu „Otok“ opisuje i jednu situaciju kada je slušao pjevanje „kraćih pjesama“ u Slavoniji koje su se izvodile u formi natpjevanja:

„Dobra se pjevačica u kolu mogla dugo natpjevavati s onima koji su joj se htjeli suprotstaviti. A najbolja je bila Evica Matić iz Privlake... Ja sam je slušao 1882. god. 21. rujna. Pivale su joj djevojke, žene, momci i ljudi, a ona je od sedam sati navečer do dva sata posli pol noći svima pismom odgovarala, al` je odgovarala tako da nisam nikog drugog razumio, doli nju, jer joj je grlo jasno, pa druge nadvisi, a pamet brza, pa jim pisme dostizava, da prije odgovori, već što je onaj svršio, koji joj je počeo pivati.“

(Ivančan, 1996:236)

*„Diko moja, nemoj gubit noći,
Kad ja svedno neću za te poći.
Alaj ću ti prkositi, diko,
Što govoriš, da mene ne voliš.“* (Buturac, 2005:186)

Postoje i drugi deseterački stihovi koje nazivaju „drumarci“ (koji se pjevaju na drumu - ulici), gotovo na istu melodiju „bećarca“, koji su u tonskom opsegu reducirani na manji broj tonova, a pjevaju ih isključivo žene. Oni koji izvedu deseteračke dvostihove imaju poseban društveni ugled i status na selu:

„U selima su dobri pjevači i muškarci, a osobito ženske, cijenjeni i moraju se trsiti, da uz dobar glas i lijepo pjevanje imaju u pripravi ne samo mnogo pjesama i pjesmica, nego i „glasova“ (napjeva).“

(Janković, 1967:33)

Njima su se dičili „bećari“ i „lole“, „kicoši“ i veseljaci, crkvene počimalje, zborovođe i tamburaši, djeca učeći ih od odraslih (misli se na pristojne pjesme) usmenom predajom, bake i djedovi znajući ih na stotine napamet i naizust (usp. Grgurovac, 2005:8). To moraju biti osobe koje znaju pjevati i koji su domišljati u izvođenju novih stihova i u trenutku kada ih netko provocira oni odgovaraju i smišljaju novi stih. Dakle, tu je i jedna kreativnost stvaranja.

3.2. Kada i gdje se pjevaju dvostruko rimovani deseterci?

U prigodama gdje se pjevalo ponekad nisu bili prisutni roditelji, djedovi i bake pa su i djeca znala pjevati pjesme, a najčešće onda kada ih nitko ne vidi. Ivan Ivančan u svojoj knjizi „Narodni plesni običaji u Hrvata“ iz 1996. godine citira Josipa Lovretića koji u svojoj knjizi „Otok“ piše o pjevanju onih pjesama koje „nevaljadu“:

„Posli škole, posli podne sastale se divojčice na čijem drumu, pa se povatale u kolo i stojeći na mistu pivale starovirske pisme. Jednu je naučila baka, ova je svoju drugu, a druge su od nje... U Komletincima se uvate divojčice u kolo, stoje na miru i pivaju... Znadu se dica, a osobito ženske, uvatit u kolo, pa poigraju i popivaju ko velike cure, al bez svirke. To je kolo obično digod di nisu starijima na vidiku, da jim se kogod ne naruga. To je bilo nekad. Sad dica, koja idu u školu, već poigraju kadgod uz frulicu (jednaru ili dvojniju). Onda se već igra oštro i veselo se piva. Dica ispivaju u kolu svašta što valja i nevalja. Zar oni znadu što se smije.“

(Ivančan, 1996:176)

Dvostruko rimovani deseterci su se pjevali i onda kada se plesalo. Međutim, češće i drugi dvostihovi - šesteri, sedmerci ili osmerci koji su se izvikavali na melodiju glazbe. Iako su patrijarhalna sredina, tradicija i vjerski kršćanski odgoj utjecali na prilike u kojima su se pjevali dvostruko rimovani deseterci, oni su se pjevali u svim razdobljima ljudskog života:

„Mladež pojedinačno ili u manjim skupinama čuva stoku prilikom napasivanja na strnjacima, pašnjacima itd. Djevojka pritom radi ručni rad i pjevucka. Često pjeva i iz sveg glasa. Momci, a i djevojke često, a osobito nedjeljom i praznikom, prošeću kroz selo i zapjevaju. Pred kućom na klupici, na krstopuću, na divánu začas se zapjeva i zaigra. Ima mnogo vrsta ručnih radova koji nisu prenaporni a ipak se obavljaju u skupinama, pa se i tamo pjeva. Pjeva se ljeti a pogotovo zimi prilikom komušanja (bijeljenja kukuruza), čijála i svinjokolje. Svatovi i seoski gôd su već izvanredne prilike, gdje bude mladeži i iz drugih sela.“

(Janković, 1967:29)

Nijedna pjesma u Slavoniji ne izaziva toliko radosnih emocija, raskalašenosti i kulminaciju veselja poput „bećarca“ (Ferić, 2011: intervju). Dvostruko rimovane deseterce često su bilježili ili ih zapisivali u posebne knjižice i sami pjevači:

„Primijetio sam da skoro svaka djevojka ima nekakve listove iz nepisanih školskih teka, pune tih pjesmica. Osobito počimalje. Nisu to nikad nosile sa sobom, nego su sigurno češće pregledavale i dodavale nove pjesmice. Te nove pjesmice su se čule osobito o godu, kad dođe mladež iz drugih sela.“

(Janković, 1967:21)

3.3. Osobni dvostruko rimovani deseterci

Ovim se deseteračkim dvostihovima svatko smio poslužiti - a u njima se najčešće hvalilo izgledom, ali i osobinama, vrlinama, pa i manama:

„Mislim, da i nema to doba, kad djevojka pjeva samo sebi, a nikom drugome. Ona sama sebi nije mila rad sebe, no samo rad drugoga, i štogod hoće da bude ljepša, uvijek je i to radi drugih. Bude kadgod, da ona častovito zaboravi na druge, a onda pripijeva sama o sebi. Spomiñe sve, čim god se dičiti može.“

(Lovretić, 1902:91)

Kose moje, al mi lipo stoje,

Čelo malo, pa mi je pristalo.“ (Lovretić, 1902:91)

Oni pak, koji se nisu imali čime hvaliti ipak su pronalazili nešto vrijedno i što ih uzdiže nad drugima - to su stihovi koje bismo mogli nazvati „utješni“:

„Narasla sam diki do šešira,

Kad me ljubi da se ne sagniva.“ (Jurić, 2005:107)

Mnogi stihovi nam pokazuju da su se njima služili i oni koji su htjeli pohvaliti druge - Janković ove stihove naziva „pohvalnice“. Grupu „osobnih pismica“ Janković dijeli u četiri vrste: hvalisavke, pohvalnice, pismice o diki i o sebi i utješne. Hvale se licem, kosom, stasom, visinom, debljinom, lijepim tijelom, hodom, šaljivošću, vragoljanstvom - svatko se hvali onim što je vrijedno i naročito s gledišta pjevačice ili pjevača (Janković, 1967:42). Često se u Slavoniji pjeva o djevojačkim pletenicama, pogotovo onda kada se želi istaknuti mladost. Djevojke su svoju glavu odmah nakon udaje prekrivale različitim pokrivalima, najčešće „šamijama“:

„Pletenico diko djevojačka,

A šamijo vrag te namaknio.“ (Jurić, 2005:106)

Hvale se djevojke izgledom:

*„Imam lipo grlo za pivanje,
Bilo lice za ašikovanje.
Ja sam cura, kakvi je pomalo,
Što obučem, sve mi je pristalo.
Cipelice sitno škripućaju,
Momci stoje pa za mnom slušaju.“* (Buturac, 2005:181)

U najvećem broju slučajeva pjevačica ne hvali svoje osobine, nego „dikine“:

*„Imam diku malenu, pa lepu,
Mila mamo, da ga vidiš samo.“* (Flakovac, 2005:88)

3.4. Okolina

Slavonac je navikao na svoje - na „rodnu grudu svoju“. On ima svoju zemlju, koju obrađuje u kosidbi, žetvi i berbi. Modernizacija mijenja i život na selu. Vrlo je rijetko Slavonac iz svog sela dolazio u doticaj s drugima, a ako je i dolazio onda su to bili ljudi iz susjednih sela. Svoje selo Slavonac voli i njim se ponosi:

*„Bizovac je selo najmilije,
najljepše je selo Slavonije.“* (Glavašić, 2005:189)

*„Nigdi sela nad Otoka nema,
Nigdi bula nad Otočki cura,
Ni junaka, otočki momaka.“* (Lovretić, 1902:94)

Najpoznatiji su slavonski sajmovi koje je Slavonac rado pohodio, a globalizacijom i širenjem vidokrug na neki način gubio onaj prijašnji život kada je odlazak u grad bio njegov „najdulji izlet“. Njegova ga okolina i danas obavlja svojim tradicionalnim životom gdje slijedi svoju kulturnu baštinu koju voli i njome se ponosi. Ljubav prema selu i danas je česta tema ovih stihova:

*„Pleternica misto na dvi rike
Gdje ja perem rubine od dike.“* (Pavličević, 2005:139)

*„Deletovci milo selo moje,
volim tebe kao oči svoje.“* (Vandura, 2005:167)

Ponekad se u ovim dvostihovima hvali svoje selo, a omalovažava tuđe:

*„Pleternica, prava raskrsnica,
A Kutjevo sam jedna ulica.“* (Pavličević, 2005:139)

Mnogo puta ćemo u ovim stihovima o užoj i široj okolini naići na opise povijesnih kotarskih sjedišta gdje su obično bile i srednje škole (Županja, Vinkovci, Vukovar, Osijek, Slavonski Brod, Đakovo) i pokrajinska, odnosno državna središta (usp. Janković, 1970:79):

*„Nisu ovo barabe ni lole
Već gospoda iz Slavanskog Broda.“* (Erjavac, 2005:80)

*„Imam diku al je u Osiku,
uči škole i opet me vole.“* (Vandura, 2005:167)

3.5. Nošnja, moda i gizda

Gotovo svaki kraj ima svoje narodne običaje, a te nije moguće zamisliti bez pratnje narodne pjesme – hrvatski melos različit je jednako kao i narodna nošnja, odnosno narodni običaji (Mlač, 1972:25). U čudesnom svijetu umjetničkog narodnog stvaralaštva starinske nošnje imaju posebno mjesto - one su same po sebi odavale društveni status i ulogu pojedinca u životu zajednice, a bile su i jedno od glavnih obilježja u životu pojedinca koje ga je pratilo od života do smrti (Ivanković, Šimunić, 2001:7). Žene su se u zimskim vremenima, pošteđene poljskih poslova, posvećivale predenju, tkanju, vezenju, šlinganju, a u Slavoniji naročito zlatnom vezu - „zlatovezu“. Industrijski materijali mijenjaju narodnu nošnju pa ona gubi na svojoj vrijednosti, ali i danas unatoč globalizaciji i nedostatku vremena shvaćamo i iznova cijenimo nošnju koja je nekada bila prepoznatljiva osobna iskaznica svakog pojedinca. Narodne nošnje jasno ocrtavaju kulturni identitet Hrvata kao rezultat i posljedicu raznih i različitih interakcija i migracijskih kretanja u prošlosti – one su oduvijek bile i simbolički iskaz lokalne, regionalne pa i etničke pripadnosti (usp. Ivanković, Šimunić, 2001:8). Moda je u svakom slučaju imala teže posljedice nego narodna nošnja. Etnolozi u njoj pronalaze,

prepoznaju i potvrđuju tragove drevnoga slavenskog nasljeđa i odsjaje „mode“ preuzete još u doba srednjeg vijeka, ili gotike, renesanse, baroka i rokoka (usp. Ivanković, Šimunić, 2001:7).

*„Oj kako se Županjkùše nose,
suknje kratke, kecelje na falte.“* (Janković, 1970:96)

Žene su posebno gizdave (ponosne) kada je riječ o nošnji:

*„U mene je svila oko vrata,
ako Bog da, bit će i dukata.“* (Janković, 1970:98)

*„Kad obučem kožu` s gledàli,
To bečara u srce udàri.“* (Janković, 1970:95)

Često nailazimo na stihove koji pjevaju o bogatstvu i siromaštvu, a često se oni uspoređuju i s ljepotom. Djevojke se i drugima hvale ukoliko od voljene osobe dobiju vrijednosne darove:

*„U mene su dva prstena mala
Što je meni moja dika dala.“* (Bogdešić, 2005:61)

Na bogatstvo su u Slavoniji mnogo utjecaja imale i seljačke zadruge, a nakon njihovog raspada i gospodarenja jednih nad drugima Slavonac osjeća poboljšanje imovinskog stanja, ali i siromaštvo je posljedica ovih raspada jer ga karakterizira rastrošenost, raskalašenost i neumjerenost u uživanju:

*„Diko moja to si znao i sam,
Ti siromah, ja za tebe nisam.“* (Balentović, 2005:54)

U kićenju se posebno ističu dukati. Seljaci su imali veliko povjerenje samo u državni zlatni novac, pa su svoju imovinu često „minjali“ u dukate koje su ponekad i kupovali iz razloga što je prije Slavonac svoju kćer lakše udavao i davao joj miraz. Dukati su bili slika imovinskog stanja u Slavoniji:

„Mati često poklanja kćeri svoje dukate, a ako ima više kćeri, nastoji najstariju udati i dati joj miraz u drugim vrijednostima, a dukate nastoji sačuvati za mlađe kćeri, da se i one lakše udaju.“

(Janković, 1970:103)

„Kaže mama, da će me udati,
mlađoj sestri trebaje dukati.“ (Janković, 1970:104)

Sramota je bila kada je djevojka iz „male“ kuće vezala pod vrat velike dukate:

„Što je Ćula na dukate ola,
Kao da je iz careva dvora,
Već iz štale ko i druge ale.“ (Lovretić, 1990:369)

U stihovima se najčešće hvali svojim imovinskim stanjem, kićenjem, gdje se misli isključivo na dukate:

„Dukati se ne meću na cvijeće,
već na onog koga niko neće.“ (Vandura, 2005:167)

Na brojne načine pokušavalo se privući „gospodu“ jer se mislilo da su boljeg imovinskog stanja:

„Meni moji kupili ambrelu,
da se zamnom gospoda okrenu!“ (Baboselac, 2005:48)

3.6. Pjesme ljubavnog sadržaja

U zbirkama Slavke Jankovića malo je „pismica“ koje nisu ljubavne pa ih je svrstao u deset podvrsta, otprilike onim redoslijedom kakav je u životu (usp. Janković, 1967:109). Ljubav počinje pogledom, susretom, pozdravljanjem, tepanjem, tajnosti osjećaja, pa se nastavlja poljupcem, pozivom na sastanak, čekanjem na sastanak i samim sastankom. Često se u ljubavi jave brojne nesuglasice i nesklad pa zna doći do hvalisanja ljubavnim uspjesima, a ponekad i do odbijanja i izbirljivosti. O svemu ovome pjevaju i ovi dvostruko rimovani deseterci.

*„Ja ne ljubim, što se ljubiti mora,
Već ja ljubim, jer sam takvog stvora,
Taka j` ista moja mama bila,
Na to me je mladu naučila.“* (Lovretić, 2005:341)

No, uz pojam ljubav postoji i drugi koji ima različito značenje, a to je „volba“. Janković objašnjava pojam „volba“:

„U Šokadiji volba znači samo osjećaj pa i onaj među (književni rečeno) zaljubljenicima, narod bi rekao „voliteljima“. Moglo bi se reći da je volba duhovni (psihički) odnos između dvije osobe, a ljubav tjelesni (fizički).“
(Janković, 1967:73)

Ukoliko se radi o „volibi“, pjeva se:

*„Da sam znala, ne bi se volila,
na srcu sam sada obolila.“* (Janković, 1967:76)

U ljubavi među zaljubljenicima postoje „znakovi“ koji se međusobno razmjenjuju, a sam postupak neki nazivaju „koketiranje“.

„Kad divojki koji momak omili, poručuje mu ona potajno, pripiva mu u kolu, da samo on pozna, komu se piva, zamamljuje ga očima, a to one dobro znadu.“
(Lovretić, 1990:359)

*„Dok sam bila u kolivki mala,
Još sam onda namignuti znala.“* (Lovretić, 1990:359)

Ti znakovi koji se međusobno razmjenjuju mogu biti: smiješak, namigivanje, treptanje, trzanje obrve, a ponekad se djevojka „napravi“ tako da ne mari za mladića sve u cilju primamljivanja:

*„Kad ja hoću, da koga primamim,
Ja s' napravim, da za njeg ne marim.“* (Lovretić, 2005:324)

Momci se u pjesmama ne umiljavaju mnogo djevojkama - pjevaju gotovo iste pjesme kao i one, a oni koji nemaju stida pjevaju o svemu (usp. Lovretić, 1902:98):

*„Oj Marice, malena curice,
Jesi mala al si puna đavla:
Primamila b` popa od oltara,
Kako l` ne bi iz šume svińara.“* (Lovretić, 1902:98)

3.6.1. Susreti, sastanci, ašikovanje i tajnost, zaljubljenost i poljubac

Mogli bismo reći da je selo mladim zaljubljenicima predstavljalo problem u pogledu na susrete i sastanke jer su oni često imali rezultat tajnosti, prikrivanja i sakrivanja, a u čežnji za osobom koja se na bilo koji način simpatizira u ovim stihovima umjesto pravog imena osobe upotrebljavaju se (osim naziva cvijeća) najčešće izrazi „dika“ i „lola“:

*„Dojdi, diko, k večera sam sama,
Pa me lubi od večera do dana.“* (Filakovac, 2005:87)

Tajiti svoje osjećaje bilo je uobičajeno jer je selo određivalo granice pa se često tajilo iz razloga da se drugi ukućani ne sramote, da se ne bi prigovaralo i kažnjavalo, a i sastanak se teško izbjegavao iz različitih razloga, najčešće zbog žudnje. Tajnost je pred roditeljima prirodna, a pred drugima se taji iz razloga da se zaljubljenici ne nađu u neugodnim situacijama ili da ih se ne bi opjevalo.

„Ako divojka potajno s momkom razgovara, dogovori se s nime, da ni u kolu ne poznadu, da je negova; on se n. pr., kad prođe kraj kola, udari po kožnoj torbi, a ne ni ne poglede, pa se uvati u kolo i igra, a ona ode, di su ugovorili, da se sastanu.“

(Lovretić, 1990:359)

*„Ja urani rosa na strnjaku,
najslađi je poljubac u mraku!“* (Baboselac, 2005:53)

Priče koje su se širile selom mogle su imati i takve posljedice pa čak do prekida veze među zaljubljenicima:

*„Imala sam samo jednu diku,
čulo selo, i to mi otelo.“* (Filakovac, 2005:85)

Slavko Janković o sastancima među njima piše:

„Tu se pjeva o ljubavnim razgovorima, pa o ljubljenju i milovanju, a bogme i o kontaktu. Nesumnjivo je da na takvim sastancima ljubavnici kadgog prijeđu granice dopuštenog. To nije pravilo, kao što se mislio o Slavoniji, a još više o Srijemu.“

(Janković, 1967:146)

Najčešći su sastanci pred kućom, iako veliku ulogu sastanaka pred kućom imaju godišnja doba. Uz rad i nedostatak vremena jer su se mnogi poslovi obavljali na polju (pogotovo u vrijeme sjetve i vršidbe), čekala se nedjelja za uživanje slobodnoga vremena. Pozivi na sastanke pred kućom obično ovise o djevojkama:

„*Diko moja moje rano grožđe,*
Jedva čekam da nedilja dođe.“ (Baboselac, 2005:48)

U stihovima često nailazimo na stanje očekivanja, iako ponekad beznadno, najčešće iz razloga čežnje:

„*Di si, diko, pa te veće nema,*
veće mi se čekajući sprema.“ (Filakovac, 2005:85)

„Ašikovanje“ je arapska riječ, „ašik“ znači zaljubljen, pjevač ljubavnih pjesama, a „ašikovanje“ je ljubav, te „ašikovati“ znači voditi ljubav (Janković, 1967:152):

„*Ašikujte curice u šalu,*
Ne dajte se varati bećaru.“ (Janković, 1967:152)

„*Tata psuje, mama potvrđuje:*
Dok je mlada, neka ašikuje!“ (Knežević, 2005:112)

„*Ašikujem i ašikovat ću,*
i sinoć sam a i večeràs ću.“ (Janković, 1967:152)

„*Mislila sam, da je ljubav šala,*
a sad vidim, da je bolest prava.“ (Janković, 1967:155)

3.6.2. Nesuglasice u ljubavi, tuga, jad, nepovjerenje i odbijanje

Nesuglasice u ljubavi javljaju se najčešće zbog tuge, jada nad voljenom osobom, nepovjerenja u voljenu osobu i odbijanja voljene osobe. U većini tih pjesmica ne razabire se zašto je nastao jad, teret ili tuga (Janković, 1967:91). Možda se radi o trenutnom raspoloženju, suzama nakon svađe, velikoj čežnji, brizi što roditelji brane ženidbu ili možda samo sastajanje (usp. Janković, 1967:91). One su često razlog rađanja sumnje zbog nezadovoljstva, razočaranja i zabrinutosti:

*„Sinoć sam se zavadila s dikom,
Mal ga nisam udarila s ciglom,
Al do večē ni falit mu ne će.“* (Lovretić, 1902:108)

Rezultat je puno puta prkos kojim se povrijeđena osoba brani:

*„Da znaš, diko, ko me sada ljubi,
kleo bi ga, da mu trnu zubi.“* (Filakovac, 2005:86)

Ukoliko se djevojka zaljubi u drugog ona se i pravda kako nije ostavljena:

*„Nije mene ostavila dika,
Već ja njega, našla sam boljega.“* (Lovretić, 1990:353)

Izraz „inoča“ označava suparnicu u ljubavi. Često u ljubavi dolazi do slučaja kada su dvije osobe zaljubljene u jednu ili se za jednu otimaju:

„Dvije djevojke ili žene koje vole istog muškarca, ili se otimaju za njega, nazivaju jedna drugu „inočom“. Taj izraz se pojavljuje u vrlo starim ispravama i književnim spisima. Neki misle (Lovretić) da se piše sa /ć/, jer da je riječ nastala od „inat“ ili „inantit se“. Tobože se dvije ženske inate (svađaju) za muškarca. Ni nije tako! Riječ je nastala od „inoče“, „inaka“, tj. „druga“. Zato se piše sa /č/.“

(Janković, 1974:5)

*„U inoće svila ugužvana
Ded pogodi, bila je u torbi.“* (Lovretić, 2005:337)

*„Oj inoćo dugačkoga čela,
ja ću tebe izćerat iz sela.“* (Baboselac, 2005:50)

*„Gle inoče, kako se namađa,
Ko krmača, kad se sva ukađa.“* (Lovretić, 1902:109)

„Inočama“ se nazivaju bez obzira radi li se o dvije djevojke ili dvije udane žene. Ako je koja od djevojaka ostavljena, pa se privoli druga, prkosi druga onoj prvoj:

*„Slikali se inoča i dika,
meni dika a inoči slika.“* (Devetak, 2005:69)

Onoj što je ostavljena, sramota je, pa govori, da nije ostavljena i prkosi inoči i nevjerniku (Lovretić, 1990:360):

*„Oj inočo, reci meni: fala,
Što sam tebi staru diku dala.
Ništo si se uznosit počela,
Da svit misli, da si ga otela.
Nije tako! Ja sam boljeg stekla,
Pa sam tebi: eno ti ga! Rekla.
Eno ti ga, ne otimam ti ga.
Što j imao, sve je meni dao,
Sad nek prosi, pa nek tebi nosi,
Il nek krade, pa neka ti daje.“* (Lovretić, 1990:360)

Karakteristična je i hvalisavost ljubavnim uspjesima:

*„Nije šala varati bećara
a ja mala četiri varala.“* (Alatrović, 2005:37)

Za odbijanje je mnogo razloga: loš izgled ili materijalno stanje, neravnopravnost u izgledu ili imetku, loš glas (nemoral), sumnja da se nudi radi imovine, a ne radi ljubavi, zadovoljstvo s dosadašnjom osobom jer se ne traži druga (usp. Janković, 1970:37):

*„Prosio me lola u opanci,
nisam ćela što ni u cipela!“* (Baboselac, 2005:52)

3.7. Dvostruko rimovani deseterci u svadbenim običajima

„Svatovac“ (dvostruko rimovani deseterac) je nekada bila pjesma koja se pjevala na svadbenom veselju. U tom „svatovcu“ je cijeli svatovski ceremonijal i ritual bio najavljivan:

„E, pa da. U svatovi znate, tamo se kolo mora igrat. Tamburica je išla s nama. Tamburali, pa igrali i pjevali... Pa bi onda došle drûge, pa bi onda, onda pripovidale bi najpri. Onda potlim bi pivale.“

(Ivančan, 1988:161)

Ovdje možemo kratko prikazati samo neke od običaja slavonske svadbe kada su se pjevali ovi dvostihovi jer je mnogo drugih pjesama koje se na njoj pjevaju:

„Prije vojništva čest slučaj je bila ženidba. Ako se momak nije oženio prije vojništva često se probećario, pa možda i propio, a onda mu se bilo poslije teže oženiti. Djevojka (po tadašnjim shvaćanjima) također dolazi u rane opasnosti, ako se ne uda, pa lako dođe na glas, a poslije joj se teže udati. Ona je s 20 godina već „stara cura“. Njeni vršnjaci su se već poženili, a vršnjakinje poudavale, pa je rijetko da će tko oženiti stariju curu od sebe. O tom ima traga i u pismicama.“

(Janković, 1970:123)

Prije, dok su se još gajili tradicionalni običaji znalo se po oglavlju djevojke je li se sprema za udaju ili je već udana. Često je frizura pokazivala društveni status žene u zajednici pa su žene nosile nekoliko frizura od djetinjstva do starosti (usp. Žakula, 2008:10):

„*Pletenico, divojačka diko,*
dok te nosim, s tobom se ponosim.“ (Žakula, 2008:4)

Kada je žena u Slavoniji imala pokrivalo na glavi poput „šamije“ znalo se da je udana. Prije „šamije“ kosa se u nekim selima plela u sitne pletenice (u nekim selima oglavlje složeno i pleteno u sitne pletenice nazivalo se „perčin“), ali i to su si smjele dopustiti djevojke samo do određene životne dobi:

„Kad se divojka udade, zavije glavu šamijom. Kosa je dika divojačka, a ipak svaka divojka jedva čeka da zavije glavu.“

(Lovretić, 1990:362)

Djevojke iz tih razloga često pripjevavaju pletenicama:

„*Pletenico lipo sam te plela,*
Al te vaļda moja dika klela,

*Dika klela, pa te i uklela,
Pa mi sada zlatan zavoj vežu,
Svu mi kosu u bikuľe stežu,
Glava boli, al to dragi voli,
Pa kad voli nek se izdovoľi.*“ (Lovretić, 1990:362)

*„Pletenica sitno upletena,
u sto dvoje, milo janje moje.“* (Žakula, 2008:4)

Ukoliko je životna dob prevršena pjevalo se:

*„Stara curo ne pleti perčina,
Već ti ima trideset godina.“* (Bogdešić, 2005:60)

„Obično djevojka misli na više momaka, a to zato, da ne ostane neudana, jer u Otoku je dvajset druga godina djevovańa, duľe ne čeka ni jedna. Zato, kako djevojka na više njih misli, ne možeš pravo pogoditi, na koga misli.“
(Lovretić, 1902:102)

Udaja i osoba za koju će se udati, najveća je djevojačka briga:

*„Kako sam se rodila,
Nisam brige vodila;
A sad mislim cile noći,
Za koga ću poći!“* (Lovretić, 1990:361)

*„Žen` se diko ja ću se udati,
pa ćemo se zajedno vinčati.“* (Janković, 1967:82)

Godišnje doba za svatove (udaju i ženidbu) bila je uvijek jesen:

*„Mila majko, nauči me tkati,
Ide jesen, pa ću se udati.“* (Čoklić, 2007:445)

*„Ide jesen, idu i Sisveti,
vidit će se, ko će kog uzeti.“* (Janković, 1967:85)

*„Ide jesen, ide Gospa mala,
Mila majko, ja bi se udala.
Ide jesen, ide mala Gospa,
Udat ću se, stara dika osta.“* (Lovretić, 1902:95)

*„Jeseni se niko ne raduje,
Već budala, kad bi se udala.“* (Lovretić, 1897:422)

Prosci, ako je cura isprošena (ako je primila novac ili prsten), pjevaju:

*„Djul djevojke pod djulom sedile,
Djul junaci pod djul dolazili;
Djul djevojke junakom pevale,
Djul junaci sekam odpivali;
Djul djevojke s cvetjem se bacale,
Djul junaci prstenje davali
Djul djevojke prstenje primale...“* (Ilić Oriovčanin, 1846:37)

Djevojke su se obraćale svojoj prijateljici koja se udaje, mladoženji, roditeljima i tako najavljivale običaje karakteristične za svadbu:

*„Udaje se drugarica naša,
sada će nam tako biti snaša.“* (Stepanov, 2005:358)

Karakteristična je i pjesma koja se još pjevala prije svadbe na dan prosidbe:

*„Kolo igra pod Evini dvori,
Kolo igra, al` ne igra Eva,
Kolo igra i Evi pripjeva:
Ljepa Evo, jedina u majke,
Jabuke su svuda sazorile,
I već idu od ruke do ruke,
Dok ne dođu u Andrine ruke.“* (Ilić Oriovčanin, 1846:45)

U Slavoniji je karakterističan dolazak svatova po mladu:

„Kum i stari svat pokucaju na vrata i viču: „Ej ima li kog živa?“ „Ima, ima“ odgovore babe iz kuhinje. „Pa ded nam otvorite“ kumovi će, a babe odgovore: „Ta se vrata danas za novac otvaraju“. Cjenkaju se i pogađaju i pristanu za 20 dinara. Baba vrata malo otvori i gurne kuhaču, a kum metne u nju kakav stari novac, a baba kad vidi, da su je prevarili, zatvori vrata, sve dok ne dobije za koliko su pogodili.“

(Čoklić, 2007:447)

Ostatak svatova nestrpljivo čeka i pjeva:

„Ej, otvarajte ta na kući vrata,
Ej, da vidimo, kaka nam je snaša.“ (Čoklić, 2007:447)

Kada se djevojka vjenča pjevaju joj:

„Naša snaša ima gospodara,
Svezala je ruke kod oltara.“ (Njikoš, 2005:352)

Dogodi se i da se djevojka uda jer smatra da joj je vrijeme i da će propustiti priliku i ostati sama pa misli da će osobu s vremenom zavoljeti:

„Ja kad sam se udala, nisam imala puno. Bijeda. Pa sam se sa trideset godina udala u Baranju. Nisam bila zaljubljena, mislila sam, Bože, kako ć` kazat, valda ću ga zavoljet. Ako propustim ovu priliku tko zna kad ću imat drugu. Imala sam ja njih za birat, ali nisam htjela. Lako ti je namamit bečara, tri pogleda, više mu ne treba. I kako ć` kazat svaki dan smo lijegali i ustajali smo se zajedno. Ali... pjevala sam jednom bečarac:

Lijepa zgrada, lijepa i ograda, samo mi se ljubav ne dopada.“

(Kovačević, 2007:intervju)

Poslije vjenčanja pjeva se:

„Zbogom ostaj, naše snaše majko,
Mi odošmo, snašu odvedosmo!“ (Stepanov, 2005:358)

„Svatovac“ danas više ne funkcionira u praksi. Međutim njega je zamijenio „bečarac“. Danas se ti običaji najavljuju „bečarcem“. Nekada su djevojke na čelu svadbene povorke pjevale „svatovce“, a dečki „bečarac“. Tako da su se na slavonskoj svadbi mogla čuti dva napjeva.

Zvučna podloga ili pratnja mimohodu u povorkama na putu prema mladoj ili mladoženji bili su „bećarci“ za dečke, a „svatovci“ za djevojke.

U kolu, kada se izvodi na svadbi, instrumentalni i vokalno-instrumentalni dio se neravnomjerno izmjenjuju, nejednakih, raznolikih su duljina, pjevači prekidaju svirku sastava na bilo kojem mjestu, pjevani dio je znatno sporijeg tempa, a i unutar njega dolazi do promjene tempa (početak je obično sporiji), javljaju se različiti tipovi vodeće vokalne dionice - s obzirom na gradnju melodijske krivulje, strukturu melostrofe, tonske odnose, odnos soliste i skupine (Ceribašić, 1992: Portal znanstvenih časopisa [online]):

„Ove se pisme ne pivaju neprekidno, nego časom gajdaš zasniva, a divojke skoče u kolo, pa pocikuj svoje poskočnice. I mlada se fata u kolo, da zadnji put ko divojka u kolu poigra.“

(Lovterić, 1897:446)

Istaknut ćemo još samo nekoliko pjesama koje su se pjevale na svadbama jer bi se ovim običajima i pjesmama u svatovima trebalo posebno posvetiti budući da je ovdje riječ samo o dvostruko rimovanim desetercima. Evo primjera radi pjesme koju pjevaju drûge udanoj ženi na odlasku iz kuće:

„Sinoć vidru ukradoše

Sa ladne vode,

A sada će lipu Maru

Od mile majke.

„Okreni se, lipa Maro,

Majka te zove!“

„Kažite joj mile druge,

Nek me ne zove!

Il joj je zvati, il ne zvati,

Ipak moram u tuđinu,

Tuđeg dadu dadom zvati,

Tuđu majku majkom zvati,

Tuđeg brata milovati.“ (Lovrećić, 1897:449)

Kumu se pridavala velika pažnja u svatovima. On mora i plaćati svirače pa ga se na neki način i provocira:

„Avoj kume, šta si tako tužan

Nisi valda sviračima dužan.“ (Petričević, 2005:148)

Ponekad se na svadbama znalo skupiti puno naroda, a kad ljudi vide koliko ih se okupilo pjeva se kuharicama:

„U momkovoju kući znoji se oko desetak baba - kuvarica, kolju, čupaju, peru, režu, mijese, peku, stružu, ribaju, tuku i t.d. E nije šala za tolik svijet pripraviti sve i sva.“

(Čoklić, 2007:446)

„Kuvarice, kaki su rezanci?

Troja jaja, a tolika raja.“ (Njikoš, 2005:352)

Ponekad su se ljudi znali našaliti, pa se pjevalo:

„Kuvarice velikoga nosa

Skuvale ste kiselog sosa.“ (Njikoš, 2005:352)

Tko nije pozvan u svatove, ipak može doći u svatovsko dvorište na „igranje“ (misli se na ples), pa će svirači naći vremena da zasviraju i njima, pa se nakupi ogromno kolo i istresu sve nove pismice kao iz torbe (usp. Janković, 1970:70).

3.8. Prilike i zabave

Obilje je zabava i prilika za njih u Slavoniji. Zabave su stoga važne jer se na njima plesalo, a onda se i pjevalo (između svega i dvostruko rimovani deseterci):

„Uskrs, Božić, Duhovi, Nova Godina, Poklade i crkveni godovi (kramovi) bilo je razdoblje kada se najviše plesalo. U novije vrijeme, prije zadnjeg rata, plesalo se i ljeti i subotama i nedjeljama. Dakako, kao i u svim krajevima, i ovdje su bili značajni svatovski plesovi i kola. Pazari su također veoma važna prigoda za ples. Gotovo da ne postoji neko veće selo u kojem se ne održava neki godišnji i crkveni sajam ili više njih. Pleše se oko Ivanjskog krijesa, a također i o žetvi. U gradovima se plesalo o Pokladama, ali su se svečani balovi držali i povodom neke posebne prigode ili proslave... U selima se plesalo i na prelima, čijalu i nakon drugih obavljenih poslova. Veoma je važno bilo i obredno plesanje kraljica, ljelja, sa sabljama na Dugove.“

(Ivančan, 1996:121)

Međutim točno se po „pravilima“ zna kada se one smiju držati i prirediti, a kada to nije dopušteno. Otkrivaju nam to i neki stihovi:

*„Poklade su da se veselimo,
A Korizma da se žalostimo.“* (Njikoš, 2005:353)

Noć je u Slavoniji često bila vrijeme za zabavu, a poslije svih obavljenih poslova. Ponekad su se pjesme pjevale bez instrumentalne pratnje, ali i to je bilo samo ako nije bilo druge mogućnosti:

„Moja mama bi nam svirala usnu harmoniku. U predvečer bi nam svirala, a mi mladi smo igrali. Bilo je tu i starih i mladih. Ja sam onda bila cura. Pa stari dođu i glede. Pjevaju nam. Mi cure se uhvatimo i igramo i pjevamo. Svakojako smo igrali i pjevali. Najviše su se čule one kratke pjesme. Te smo pjevali najviše. Plesali smo i kolo, od one Živke preko bašče. Ona je imala brata, a on je imo tamburaški sastav. Bilo je i tamburice...“

(Kovačević, 2007:intervju)

Sokak je bilo naziv za ulicu. Svaki sokak je imao posebno ime. U selu Tenja kod Osijeka brojni su nazivi sokacima: „Barice“, „Babin guz“, „Panjevi“, „Šljivošani“, „Zoljani“, „Rupe“, „Vaga“ i dr. On je također bio mjesto na kojem se sastajalo:

„Imala sam drôgu, ona se zvala Zlata... Bila je iz drugog sokaka, al smo uvijek bile zajedno. Uvijek mi do po sokaka jedna drugu pratimo i uvijek smo pjevale. Pa jedan bio i imo sina, ne znadem mu ime... neki dječacić. Uvijek smo ga mi pjesmom budile kad smo Zlata i ja išle i pjevale. Idemo i pjevamo, idemo na prelo.“

(Kovačević, 2007:intervju).

*„Čuješ mati ciku na sokaku,
pocikuju, mene dovikuju.“* (Filakovac, 2005:86)

U pjesmama se opisuju i sastanci na sokacima:

*„Skobismo se ja i moja dika
Sinoć kasno u tisnom sokaku.
Sokak tisan, a on junak bisan;
Zapelo mu dugme od kaputa
Uprav za moj šlingeraj od skuta;
Kad se sagnu, da dugme otkvači,*

Zapela mu lulica limana

Za dvi struke mojega đerdana.“ (Lovretić, 1902:103)

Matija Antun Reljković u 18. je stoljeću već pisao o prilikama i zabavama (kolo, prelo, posilo, divan) u Slavoniji. On ih je osudio, ali su ti običaji još uvijek prisutni u svim svojim karakteristikama iz ondašnjeg vremena.

„Čim nedilja, meni se ne dríma,

grlo moje tako lipo piva!“ (Janković, 1970:50)

„Mesečina uprla u granje,

divno večer za ašikovanje.“ (Devetak, 2005:71)

3.8.1. Kolo

„Pa što je to takovo u kolu, da se tako neodoljivo doima? Mladost i lepota -
lepota u tijelu i odijelu, - milina svirke, pjevaña i igre, a nada sve duh,
duhovitost, mi bismo rekli. Mladost je sama po sebi život i poezija.“

(Radić, 1899:111)

Postoje brojna mišljenja da se dvostruko rimovani deseterci pjevaju samo u kolu. Ovi se dvostruko rimovani deseterci, pjevaju ne samo u kolu, nego i u kolu. Pjesme se prilagođavaju ritmu kola koje je nekakav „narodni sabor“ u kojem je svakom slobodno pjevajući izreći svoje misli bez ikakvog ukora (usp. Ivančan, 1988:44). Interesantno je usporediti opis kola Matije Antuna Reljkovića s današnjom situacijom:

„Mlogo puta ne vidi ni mise,

Neg u kolo onako i ide,

Koje majke čak do kola slide,

Jer ne mogu kod kuće sediti,

Neg` bi rađe u kolu viditi,

Kako kćerce s dragim poskakuju

I kakve li pismice pivaju.

Kada kolo igra polagano,

Onda majka ustane lagano

Pak na kćerci namišta maramu

*Il đerdane sitno nanizane;
Il ako joj ispade kitica,
Ona čuva da ne zgrabe dica.
Kad se kolo u troje zaniše,
I majka se sama u seb` niše,
Čini joj se da će poletiti,
Što kćer vidi s ašikom igrati.“ (Reljković, 1974:51)*

I danas se upravo dobro raspoloženje prenosi u kolo koje u tradicionalnom životu seljaka Slavonije predstavlja glavnu razonodu, ono je tako popularno, da se čitav zbor, koji se je sakupljao oko njega nazivao kolom, pa kad se kaže „idem u kolo“ ne znači više „idem plesati kolo“, nego „idem tamo gdje se igra kolo - u taj skup ljudi“ gdje je svakom pojedincu ponuđena prilika da kroz pjesmu iznese svoju misao (usp. Ivančan, 1964:33):

„Da nema to malo kola, igre, ne bi ni momci, ni djevojke mogli spomenuti svoje mladovaње. To jim je sve, što se nikoliko put u kolu okrenu i što jedno drugom zapivaju. Momci su cili dan u polju. Prid večer, kad dođu kući, veseli su, ako čuju, da će di u selu biti gajde.“

(Lovretić, 1990:361)

Kolo je toliko omiljeno da će se i zapjevati:

*„Volila bi da me i sarane
Nego da mi u kolo zabrane.“ (Ivančan, 1988:36)*

O plesanju kola piše i Josip Lovretić u svom djelu „Otok“ objavljenom 1897. godine. Lovretić daje detaljniji pregled što nam danas samo pomaže ukoliko je riječ o tome kada se pleše i kada je postojala mogućnost pjevanja ovih stihova. Lovretićev opis kola citira Ivan Ivančan u svojoj knjizi „Narodni plesni običaji u Hrvata“ iz 1996. godine:

„Kolo igra u nedilju, ili koji drugi svetac posli večernje, o Poklada, u svatove, ne večer u mobi, a cure i momci igraju još i na divanu. Ob dan se ide u kolo nediljom i svecem posli večernje. U poslen dan ide se u kolo samo navečer. To bude kad ko diže kuću, ili kaku drugu zgradu. Onda su uvek uvečer ondi gajde, jer se skupi mladež i igra. Naveče su gajde svagdi di su svatovi. Digod je moba tu budu i gajde, pa opet smije sva seoska mladež gajdama doći... Ako je Korizma u selu, mora igrati kolo, pa ma bio petak. Više put djevojke namole koga ciganina, da zasvira egede (violinu) pa i tu bude igre i veselja, ma da ne bila nedilja ni svetac. Prije su djevojke i momci imale svoje divansobe, di su se s večera sastajale pa je i u divansobi igralo kolo cijele zime. Ob Sveta tri kralja do Čiste sride igraju od kuće do kuće,

digod ima divojaka...Ona divojka kod koje su gajde, plaća onaj dan gajdaša, rani ga i napaja.“

(Ivančan, 1996:122)

U kolu su postojale osobe koje su počimale pjesmu sve dok ju ne prihvate i drugi:

„Prědnjače (Vorsängerin) pričmu pěsmu i čim pěrvi stih izpěvaju, pričimaju ga iznova, kao i pěrvi put ponavljat, dok glas uhvate ine u kolu igrajuće.“

(Ilić Oriovčanin, 1846:199)

„Često počimalja ili prvi muški glas započinje napjev novom pjesmicom. Desi se, da se drugi glas ne pridruži po dva pa i po četiri takta. To obično onda, kad se ne dospiju dogovoriti (npr. u kolu) koju će pjesmicu zapjevati, pa pričekaju, da po prvim riječima prepoznaju koja je pjesmica (a skoro svi znaju mnogo istih) pa tek tada prihvate. Kod opetovanja stiha to čekanje nije potrebno. U manjim skupinama počnu oba glasa istovremeno, jer se za vrijeme predaha mogu dogovoriti koju će pjesmicu zapjevati.“

(Janković, 1967:33)

Različiti su razlozi prilaska kolu, a najčešći da je to mjesto i prilika za sastajanje i ljubav (usp. Janković, 1970:60). Odlazilo se i ako se kolo nije znalo plesati samo da se vidi osoba koja se simpatizira, u koju smo zaljubljeni ili koju volimo:

„Idem kolu makar ne igrala,

Makar samo u diku gledala.“ (Balentović, 2005:54)

„U kolo se `vataju ljudi za se, žene za se, divojke, momci za se. Tako je najobičnije. Ima opet, di se momak u`vati do divojke. Samo ipak najvole momci međ sobom, a divojke međ sobom. Obično se u`vati druga do druge, a drug do druga. Imade momaka koji znadu pivat po ženski, pa take momke cure zovu, da se kod ní` u`vati. On u kolu piva, a cure mu pomažu, - rože. Ako se koji momak i cura vole, a ní`ovi stariji brane jim, da se uzmu, to će se momak u`vati u kolo tako, da mu je cura, koju voli, priko kola, da se jedno drugog nagleda i očima porazgovore.“

(Lovretić, 1899:100)

„Ne `vataj se, diko, ti kraj mene,

Već spram mene, da gledam u tebe!“ (Lovretić, 1899:100)

Plesati u kolu, a da jedna od spomenutih osoba nije u njemu ne prima se s radošću:

„Ícu kolu al mi mило nije,

Što u kolu moja dika nije.“ (Peternek, 2005:141)

Pjevalo se u kolu i o onima koji ga nisu plesali nego stajali van njega i posmatrali one koji ga plešu. Najčešće su ti stihovi izvikivani u šestercima, sedmercima i osmercima i na humorističan način:

*„Šta ste stali oko kola -
kano voli oko tora,
pa mičete brkovima -
ko divojke guzovima.“* (Lovretić, 2005:130-131)

*„Ja u kolu vičem,
nogama premičem,
gospoda me glede,
gadovi se jede.“* (Lovretić, 2005:129)

U kolu su puno puta sudjelovali i neistomišljenici, neki su dobro plesali, nekima se smijalo, neke se ogovaralo, ali misli su se uvijek iznosile pa su se dvije strane kola znale natpjevavati (što se i danas čuje na slavonskim zabavama i u kolima).

Najčešće su ovo bili stihovi manji od deseteraca. Jedna strana kola pjeva, a druga uzvraća (jedna iznosi tezu, a druga antitezu):

*„Oni tamo priko,
ne igraju lipo.
Vidi im se po nogama,
da ne znaju složiti s nama.
A ti misliš da ti znaš,
što se tako drmuckaš.
`Ajde šuti, stara šuša,
kad te niko i ne sluša.
Ajde šuti vraže,
tako se ne kaže.“* (Njikoš, 1954:70)

Slično ovom zapisu Julija Njikoša iz 1954. godine, deset godina poslije (1964. godine u svojoj knjizi „Narodni plesovi Hrvatske“) donosi i Ivan Ivančan „inačenje u kolu“:

„Ej oni priko
Ne igraju lipo.
Vidi vam se po nogama,
Da ne znate igrat s nama.
Bolje mi nego vi,
Vi ste malo šašavi!
Bolje naši nego vaši,
Naši vaše nadigraše.
A ti misliš da ti znaš,
Što se tako zuzuljaš?
A ti misliš da ja ne znam,
Što ti `vako sitno gledam?“ (Ivančan, 1964:36)

Mnogo puta „svađaju“ se djevojke oko jednog mladića - Josip Lovretić zabilježio je „natpjevavanje“ djevojaka u Privlaci:

„Prva: Ja sam svoje naučila lane,
Da ne ide kući, dok ne svane!
Druga: Oj inoćo, ne voli te dika!
Mene voli, a s tobom govori.
Prva: Misliš, gadu, da te dika voli!
Što on s tobom medeno govori.
Druga: Misliš, gadu, da s` od mene boļa,
Što j` na tebi velika nevoļa!
Prva: Ide jesen, ide mala gospa,
Uda` ću se, a inoća osta!
Druga: Uda` ćeš se i pokaja` ćeš se!
Prva: Oj inoćo, što si tako ola,
A ne nosiš ni na vratu slova (dukata)!
Druga: U mene je zlato u ušiju,
U inoće sve na veresiju.
Prva: Oj inoćo, idi kaži dadi,
Da od puta tarabu zagradi!“ (Lovretić, 1899:107-108)

Evo još nekoliko stihova „natpjevavanja“:

„Nije krava vola nadorala,

Nit bi mene šuga natpjevala.

Nije krava nadorala bika,

Ne ćeš ni ti prkosit menika.

Ja ne pivam, što ja pivat oću,

Samo želim natpivat inoću.

Ja ne pivam, što je meni kana,

Već mojima prkosim došmanma.“ (Lovretić, 1902:112)

Svećenicima su također upućivani ovi deseterački dvostihovi:

„Najvole se očešati o popove. Makar što popu pjevali, nikad ne bude pošteno.“

(Lovretić, 1902:99)

„Otkada su postali kućari,

Od onda su popovi kurvari.“ (Lovretić, 1902:99)

Evo i primjera, kraćega od deseterca:

„Što će popu gazdarica,

Kad mu nije suđenica?

Nego tako to vaľade,

Koja dobro kuvat znade.

Nek mu bude kuvarica,

Nek s` ne zove gazdarica.

Već nek joj je ime teta,

Pa nek bude od neg sveta.“ (Lovretić, 1902:99)

3.8.2. Većernje okupljanje „divan“ i „prelo“

Mladi su najviše voljeli „divan“, tamo su bili sami i osjećali se slobodnima. Mjesto u selu gdje je bio „divan“ bilo je uobičajeno i dobro poznato, a na njemu se pjevalo i sviralo što je razlog odlaska na „divan“:

„S večera bi se sastali u divan-sobi, pa tko zna kakvu pripovijest ili pjesmu, pripovijedao bi, a drugi bi slušali. Tako su se pjesme pamtile, širile i mijenjale.“

(Lovretić, 1902:81)

Kad mladić ne dođe djevojci na „divan“ ona ljutito pjeva:

„Dojdi, diko, ma u koje doba,

Moja ti je otvorena soba!

Dojdi diko, makar u dva sata,

Moja su ti otvorena vrata!“ (Lovretić, 1899:93)

U većim selima ima takvih mjesta više, pa na svako dolazi mladež iz jednog kraja sela jer su neka sela razvučena i po koji kilometar (Janković, 1970:49):

„Momci i cure najvole divan. Na divanu su oni sami za se, pa su veseliji i goropadniji. Tu puste srcu na volju, da se namladuju, narugaju, naigraju i napivaju... Divan drže ili na drumu, ako nije blato, ili na ledini kraj kuće, na raskršću, ili na kraj sela, a po zimi u divankući.“

(Ivančan, 1996:149)

Postojali su i takozvani „manji divani“ koji su predstavljali osobitu priliku za „ašikovanje“. Idući na divan ili s divana, mladež pjeva i razdijeli se u skupine (Janković, 1970:49). U tim manjim skupinama mladež je razgovarala, pjevala, a zaljubljenici su iskorištavali priliku za međusobnu idilu pa nije čudno što su djevojke u nadi za skorim „divanom“ pjevale:

„Vikni, diko, kad na divan pojdeš,

janje medno, pa ćemo zajedno.“ (Janković, 1970:53)

Uvijek se nastojala uhvatiti prilika za „divan“:

„Često se već i smrači, a mašina bruji. Ne smiješ ostaviti načetu gamaru, jer ako noću pljusne kiša, propade žito. Mladež jedva čeka da mašina stane, da se večera, umije i odjene u nezaprašeno ruho ne bi li se još malo stiglo na divan! Nije dosta divana subotom i nedjeljom. Ako se uzmogne malko i svaki dan, iako treba uraniti svakog dana u tri sata, najkasnije u četiri. G. Kontrolor se naravno baš i ne žuri uraniti, zato i organizira da bude divan, no začas mu prikrpe pjesmicu: Otkad selo ima kontrolora, svaku večer divân biti mora.“

(Janković, 1967:21-22)

Matija Antun Reljković u svom „Satiru“ opisuje i „prelo“ - jedno od najvećih zabava u zimi:

*„Prva skula uveče počima
 Pak već slidit do po noći ima.
 U nju idu momci i divojke
 I donesu posle svakojake:
 Koja prelo, koja svile plave,
 Pak odn` vezu nidra i rukave.
 Hoćeš znati što se jošter uče?
 Ja ću kazat sve kako se muče:
 Žensko presti, a muško tamburat,
 Obadvoje krast i ašikovat.“ (Reljković, 1974:47)*

Reljković u „Satiru“ daje opis „prela“ i upravo tom „prelu“ vesele se i raduju svi. Čeka se završetak svih poslova i odlazak na „prelo“ na zabavu gdje se uz pjesmu sve zaboravlja. Muškarci se nađu u razgovoru ili tamburicom i svojim glasom prate djevojačke pjesme na prelu:

„Zimsko vrēme, osobito pako duge večeri sprovadja slavonska mladež obojeg spola na Prelu, koje je jedna izmedju najvećih zimnih zabavah... Prelo se zove sastanak mladeži čeloga sela u jednoj kući, sa dozvoljenjem gazde, svaku večer, osobito pako od vodokèrstja do čiste srēde... Skupivša se ženska mladež medju pēvanjem raznih pēsamah, prede; dočim mužkarci jedan drugom ili pripovēdaju što im se je priko dan u šumi sgodilo; ili pēsme dēvojačke sa tamburom i svojim sprovadjaju glasom...”

(Ilić Oriovčanin, 1846:214)

Često su roditelji branili odlaske na divane. Unatoč brojnim razlozima, ipak su mladima dozvoljavali te susrete:

„Roditelji najposli popuste: „Koga ćemo joj vraga? Zavragali su se, pa ji` sad nitko raskrstit. Eto sam branila i branila, i grdila sam i tukla sam, pa vidim da nije nikaka `asna.“ Ako otac počme prigovarati, navali na nje mater: „Šuti, didače, šuti! Siti se svoje mladosti! Dok si bio za što, bilo te je po svi` zli` i nedobri!“ Otac zna, da je tako bilo, pa šutkac.“

(Lovretić, 1899:92)

3.9. Zabranje i smetnje

Dvostruko rimovani deseterci se (uz ostale kraće stihove) u Slavoniji nisu uvijek pjevali bez smetnji. Kako su oni često često vezani uz ples (najčešće kolo) mogli bismo ove zabrane i smetnje promatrati paralelno zabranama i smetnjama plesu. Crkveni postovi (razdoblje

korizme i adventa), školske vlasti, smrt, političke smetnje i druge koje su predstavljale zabrane izvođenja dvostruko rimovanih deseteraca.

Zabrane i smetnje predstavljale su probleme izvedbe dvostihovima, no ovdje ćemo govoriti o subjektima koji su zbog različitih zabrana i smetnji pjevali dvostihove i svoje probleme unjeli upravo u njih. Njihove smetnje mogu biti objektivne ili subjektivne, stvarne ili umišljene, trenutačne ili nepremostive (usp. Janković, 1970:119):

„Ako momku negovi brane, da dolazi divojki, ukrade se on, pa dođe divojki;
ali ako divojkin rod momka ne voli, onda je težje, jer se vreba da ga uvate.“
(Lovretić, 1990:360)

„*Dođi, diko, al se dobro čuvaj*
Cipanice ispod kabanice!“ (Lovretić, 1990:360)

Razlike u godinama ponekad predstavljaju najveće probleme, ali ne predstavljaju granice:

„*Diko moja, od mene si mlađi,*
Svedno si mi od sviju najsladi.“ (Balentović, 2005:54)

Poznata je briga roditelja i želja da se djevojka „dobro uda“. Djevojka će se često potužiti stihovima:

„*Ljubila sam studenta i đaka,*
a sad ljubim mladoga seljaka.“ (Devetak, 2005:68)

„*Još sam bila u koljevki mala,*
Kad me mama diki obećala.“ (Lovretić, 2005:324)

Brak je ponekad bio i nametnut (razlozi su brojni) iako se znalo da djevojka ili momak voli drugu osobu:

„*Neka dragi, biti ljubomoran,*
Tebe volim, a za drugog moram.“ (Knežević, 2005:111)

3.9.1. Vojništvo i rat

Značajno je, da narod ne izmišlja bitke, događaje, junake - stvarnost koju doživljava, nadilazi i najzamršeniju imaginaciju gdje nema izmišljenih heroja, događaja i bitaka pa se sve nalazi u živom životu, u nemirnoj zbilji današnjice (usp. Popović, 1947:125-126). U formi dvostruko rimovanog deseterca nastajala je poezija i za vrijeme vojništva i rata jer su upravo vojništvo i rat činili nezgodne zapreke ljubavi, a pogotovo braku:

„Za muškarca sa sela vojništvo je zanimljiva novost, ali djevojka, kojoj je momak u vojništvu, zaista je u nezgodnoj situaciji. Ne samo što ju muči neizbježiva ljubavna težnja, nego je razapinje i sumnja da li će joj momak ostati vjeran, neće li, kad se vrati, posegnuti za mlađom ili bogatijom.“

(Janković, 1970:123)

Svaki stih, svaka pjesma predstavlja konkretizaciju stvarnog života podatka, doživljava još svježih i vrelih, svaka je pjesma odraz najneposrednijih zbivanja (Popović, 1947:126). O neizvjesnosti djevojaka koje su i po nekoliko godina čekale na povratke voljenih osoba iz vojništva svjedoče i ovi stihovi:

„*Tri godine i četiri zime,*

Diko moja, ne zaboravi me.“ (Janković, 1970:134)

Poezija je evanđelje naroda, najdjelotvornije duhovno i moralno oružje u borbi i izvan borbe; poezija nadahnjuje ustalasane mase borbom i vjerom u dolazak nove sutrašnjice, u kojoj će čovjeka obasjati nova radost, smisao i volja za punije i dublje izživljavanje života (Popović, 1947:128). Kritika života, morala i odnosa među ljudima na selu odražava se i u ovim stihovima.

Imamo stihova koji svjedoče vrijeme iz doba Vojne Krajine ili „Granice“ (teritorij Hrvatske koji se protezao uz granicu prema Turskoj s vojnom upravom Ratnog vijeća u Beču):

„*Cure naše vole paoráše,*

samo Mara voli Graničara.“ (Janković, 1970:80)

O vremenu života u kućnim zadrugama i porodičnog života kojega iskorištava graničarska vojska za svoje svrhe (time što svaka kuća mora caru dati vojnika):

„Kažu da je netko strani došao u veliku sobu velike zadruge u Šokadiji (za vrijeme rata u Italiji). Pomirišao je i zapitao, da li se netko od kućnih ratnika vratio? „Nije“ odgovara žena. „Pa valjda ne puše žene?“ pita čovjek dalje, a jedna snaša stidljivo odgovara: „Ta nije, nego smo eto metnile na peć malo duvana, da nam bar miriši malo po muškima!“ Sirotice.“

(Janković, 1970:135)

Cjelokupna je uprava u Granici bila u vojnim rukama, te se je život u njoj odvijao kao u kakvoj ogromnoj vojarni (usp. Jarić, 2007:76):

*„Zadruga nam kuća najmilija,
cijelo selo jedna familija.“* (Njikoš, 1954:57)

O Austro-Ugarskoj dvojnoj monarhiji u kojoj su živjeli i Hrvati također pronalazimo tragove u stihovima:

*„Care Karlo, nemoj ratovati,
nemoj momke od cura terati.“* (Janković, 1970:140)

Iz doba austrougarske vojske također su se pjevali dvostruko rimovani deseterci prolazeći kroz Bosnu:

„Evo, kad su naši prelazili u Bosnu, čula se je u mojem selu i u okolišu samo jedna poduļa pjesma o Bosni, a i ta je među vojnicima skovana. Slažu se zadnje riječi, a drugačije je skroz na skroz prazna. Evo joj prvih redaka:

Iz Berlina telegram nam zvuči
I kaziva, što kongres odluči.
To je novo i to je u stvari,
Da u Bosnu ideću Mađari.
Mađar ide i u Bosnu uđe,
Al on ne zna, da dira u tuđe.
Mađar ništa u Bosni ne dira,
Ide samo, da ju okupira...“

(Lovretić, 1902:91)

O vremenu prije i poslije Prvoga svjetskog rata svjedoče nam ovi stihovi:

*„Sinoć meni dojde mala karta,
sa Rusije od mojega zlata.
U Rusiji voda do koljéna,
tamo mi je želja zaròbljena.“* (Janković, 1970:142)

„Italija je iznevjerila svoje saveznike i prešla Antanti. Nijemci i Austrijanci se bjesomučno bacaju na Italiju. S dosta uspjeha. Još jedno ratište. Mladež gine, a djevojke tugaljivo pjevaju pjesmice...”

(Janković, 1970:136)

„Mili Bože, al` se bitka bije,
nema `noga, tko zaplâko nije.“ (Janković, 1970:141)

Vrijeme kada je Slavonija bila pod Spocijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom opjevano je i stihovima:

„Druže Tito, pusti moje cveće,
za jednog se ni poznati neće.“ (Ivančan, 1964:34)

Iz ovih se pjesama vide najkraći opisi ljudskih tragedija. U ovim se dvostihovima radi o zaprekama ili smetnjama ljubavi, ali i braku:

„Treba si samo zamisliti mladi bračni par, koji je tek koju godinu ili tek koji mjesec proživljavao mladenačku ljubav, pa ih onda rastavi ljubav ili - još gorje rat - sa strašnim slutnjama na smrt, pa da nam bude jasno kako mlada žena mora pisati pjesničke listove koji su samo manjim dijelom u prozi (kad se radi o kućnim vijestima, o gospodarstvu itd.), a veći dio lista su ovakve pismice općenito poznate ali pomiješane s pismicama, koje je u samoći svoje sobice, u maštanju o ljubavnim noćima, uz bavljenje s malim djetetom, u očekivanju neizvjesnog povratka s neispunjenim čežnjama, ispjevala žena voljenom mužu.“

(Janković, 1970:119)

No, u dvostihovanim desetercima pronalazimo i onu tematiku koja je sastavnica poezije oslobodilačke borbe. Ovi dvostihovani deseterci nisu toliko tvrdi niti kruti poput stihova oslobodilačke borbe. Vjerojatno su oni po svojoj rimi i satiri bili samo temelj pjesmama - rimovanim dvostisima oslobodilačke borbe. Ovu vezu potrebno je posebno proučavati. 1971. godine Maja Bošković-Stulli piše o poeziji oslobodilačke borbe kao problemu suvremenog folklornog stvaralaštva. Navodi kako je ta poezija po svojoj vezi sa starijom pjesmom tipa „bećarac“ odnosno po zgusnutoj bitnosti izraza (usp. Bošković-Stulli, 1971:352):

„Veza s bećarcem osjeća se i u tonu, u vedroj sklonosti k satiri i izrugavanju u toj poeziji iz naših najtežih i najozbiljnijih dana... Prirodno je da su u danima tako izvanrednim, punim događaja i strašnih i velikih, u danima akcije i pokreta naroda, ti omiljeni dvostihovi navrli i probujali neslućenim obiljem, a i novim, nepoznatim do tada govorom revolucije.“

(Bošković-Stulli, 1971:351)

U toliko pjesničke jednostavnosti u skućenom prostoru dvostruko rimovanog deseterca slila se tuga, žalost i tragedija. Istina je, da je metar (ponajviše deseterac) prenjet na pjesme oslobodilačke borbe, no po karakteru tih pjesama ona se znatno razlikuje. Ova poezija oslobodilačke borbe bez alegorija, hiperbola i drugih poetskih sredstava jasno i golo bez ikakvog uvijanja izravno prelazi na stvar:

*„Nisu selo branili tenkovi,
Nego hrabri šokački sinovi.“* (Plavšić, 2007:372)

*„Otkad junak u grobnici leži,
naše srce za osvetom teži.“* (Popović, 1947:130)

Narodna oslobodilačka poezija za razliku od „bećarca“ nije sredstvo za zabavu; ona je živa, plamena riječ, koja snagom svoga svijetla razgolićuje zlo u srži, razotkriva mračnu ulogu ubijача života, žigoše ih vječnim prokletstvom; ona narodu skida mrene s očiju i on se kroz poeziju probija do spoznaje: tko mu je prijatelj, a tko neprijatelj i krvavi kockar s kolijevkom njegova života - domovinom (usp. Popović, 1947:128).

3.9.2. Rastanak i udaljenost

Mnogo je drugih razloga (osim vojništva i rata) koji djevojkama i mladićima predstavljaju zapreku u ljubavi:

*„Srce jedno, kad ne vidi drago,
A kad vidi, onda ga se stidi.
Ja ne pivam što mi srce išće,
Već je pivam da tugu razbijam.
Ja ne pivam, što mi srce išće,
Već ja pivam i diku dozivam.“* (Buturac, 2005:185)

Pjesme - dvostruko rimovane deseterce, objavljivane u zbirkama i pjesmaricama, moramo razumjeti s gledišta kada su djevojke i mladići još živjeli na selu i rijetko ga napuštali. Razlozi rastanka i udaljenosti, osim vojništva i rata, bili su: školovanje, učenje zanata, prepreke zbog

velike udaljenosti između pojedinih sela, odlazak na rad, selidba zbog odlaska na rad, putovanje i dr.

*„Diko moja, ne mogu da spavam,
I kad spavam, sve o tebi sanjam.“* (Buturac, 2005:185)

*„Ta umreću nek se pripoveda
cura mlada umrla od jada.
Teško mi je bez dragana moga
ko kad janje ostane bez mame.“* (Kovačić, 2005:116)

3.9.2.1. Siromaštvo i selo

Kao što je bogatstvo pomagalo ljubavi i braku, tako je siromaštvo zapreka (Janković, 1970:152):

*„Sirota ne može posuditi, jer ne može ljubav ljubavlju vratiti, pa zato mladuje
u vunenoj sukni. Spram vunene sukne nije ni zlatara šamija, nego taka sirota
poveže glavu turskom šamijom, a bogata ide u crkvu u zlatu i svili.“*
(Lovretić, 1990:368)

*„Sirota sam, ko će me uzeti!
Ne ću diki ilade doneti,
Već stotine iz ve sirotiće.“* (Lovretić, 1990:369)

Ako djevojka ne mari za seljaka, nego za boljega, bogatijega, onda to i pjeva:

*„Češlala sam kosu na dvi strane,
Sad ću gore, to gospoda vole.
A što će mi šokac krpilonac,
Kad se meni nameće trgovac?“* (Lovretić, 1902:102)

Za siromaštvo se u selu znalo i nije ga se moglo prikriti. Što je selo manje, više se toga znalo pa se pjeva:

*„Selom idem, po selú diváne,
sve od tēbe i od mēne, lane.“* (Janković, 1970:175)

U selu se rijetko nešto mijenja, poznati su članovi svake kuće, a oni donose mnoge neprilike i uzrok su mnogim zaprekama pa se često javlja osjećaj nesigurnosti:

„Za te, diko, karaju me braća.

I selo me od tebe odvraća.

Diko moja, zar ja nisam tvoja?

Zar ti misliš, da je druga koja?“ (Buturac, 2005:183)

Utjecaj na djevojački ili mladenački život vrlo je velik i svatko si u selu uzima pravo da na njega utječe i o njemu priča:

„Mladež koja se zavoli izvan tih kombinacija, nailazi na zapreke i spletke. Tu se ogovara i podmeće često i posve nepravедno...To javno mišljenje naziva mladež u pismicama raznim imenima: selo, zlotvori, dušmani, svi, žene, babe, ljudi, cure, svit itd. Makar da se kadšto radi o brbljanju unutar manjeg kruga, mladi odmah prošire na mnogo veći krug i generaliziraju već prema tome o kom se radi. Pa i ne smije se reći kog napadaju, kao što se to u pismicama skoro nikada ne kaže.“

(Janković, 1970:169)

Ponekad se i djevojka, ali i mladić nekome povjere što ne ostaje kao povjereno pa se pjeva:

„Da si, diko, ti pameti moje,

Ne bi nitko znao za nas dvoje.

Al` si, diko, ti lude pameti,

Pa nas znade komšija deveti.“ (Buturac, 2005:186)

Osjećaj nepravde djevojke i mladići teško podnose pa svojoj duši daju oduška upravo u dvostruko rimovanim desetercima:

„Ne bojim se nikoga u selu,

ne mogu mi omraziti želju.“ (Janković, 1970:173)

Česta obrana je prkos. Mnogi upravo u prkošenju pronalaze osjećaj sigurnosti:

„Sad na diku digli viku,

sve što nije, da on pije,

sve da pije, e pa što je,

ako pije, pije svoje.“ (Lovrećić, 2005:128)

Djevojka i mladić često prkose selu:

*„Prkos jesam, na prkòsu svojim,
pa se vaki gadova ne bojim.“* (Janković, 1970:180)

3.10. Kritika na pojedine pojave i ljudske postupke

„Bećarci“ su bili instrumentarij kojim se rado vršila „kritika“ na pojedine pojave i ljudske postupke. Već smo rekli i usporedili ih sa slavonskim narodnim plesom, kolom, unutar kojega je sve dopušteno a tako je i ovim stihovima:

„Narod si je odvajkada pridržao pravo, da može u kolu pjevati što hoće t.j. da smije kritiku vršiti ob ovom ili onom, te da ipak nesmije u koju oblast ni koji mogućnik dotičnim pjevačem prigovoriti. U slavonskoj sam krajini slušao, kako se je mjestnom župniku koješta pripjevalo, a isti niti je bio zbog toga uvrijeđen, niti je htjeo koga tužiti. Sam mi je kazao, da se u kolu ne pripjevaju puke izmišljotine, makar se i često pretjerava. Dogodi se dakako i to da gajdaš ili igrajući momci katkada „ne biele“ - neestetične pjesme pjevaju, nu i u ovom slučaju učine se djevojke, babe, starci i ostali gledaoci i slušaoci kao da i ne čuju, šta ovi pjevaju.“

(Ivančan, 1964:36)

Humor je jedan od glavnih obilježja i karakteristika današnjeg „bećarca“:

*„Blago onom ko prolupa rano
za njega se skrbi socijalno.“* (Krpan, 2005:117)

Često je današnjica okarakterizirana velikim brojem štrajkova pa se i o njima pjeva:

*„Di se krade tu novaca nema
di se štrajka budućnosti nema.“* (Rešković, 2005:151)

Pjeva se i o politici Republike Hrvatske. Evo primjera vezanog uz politiku bivšeg premijera Republike Hrvatske Ive Sanadera:

*„Bit će nama gore nego lani,
kaže Ivo da smo u banani.“* (Ferić, 2011:intervju)

Mijenjanjem političkih opredjeljenja naroda mijenjaju se i stihovi, ili samo dijelovi nekih stihova. Sljedeći primjer pokazuje mišljenje naroda o hrvatskoj političarki Jadranki Kosor, devetoj predsjednici Vlade Republike Hrvatske:

*„Bit će nama gore nego lani,
kaže Jaca da smo u banani.“* (Ferić, 2011:intervju)

*„Teško konju koga selo hrani
i državi koju suknya brani.“* (Šimić, 2009:Vijesti / Magazin [online])

„Bećarac“ koji se pjevao o iznošenju Zakona sigurnosti prometa na cestama s kojim je donešena odluka u Republici Hrvatskoj - odredbom kojom vozači ne smiju imati alkohol u krvi:

*„Što nam radi Sanader Ivo,
nemoš popit ni vino ni pivo?“* (Šimić, 2009:Vijesti / Magazin [online])

3.11. Sramotni i razuzdani dvostruko rimovani deseterci

Teško je ne spomenuti i ove lascivne, sramotne i razuzdane stihove koji su u današnjici brojni. Bilo je i onih koji su osuđivali bezobrazno pjevanje u kolu, pa im se pjevalo:

*„Kiša pada i pomalo sniga,
Blago onom koji nema stida.“* (Jurić, 1899:87)

U Slavoniji je, pogotovo u kolu, narod mišljenja da je sve dozvoljeno pjevati što je u pjesmi, a ako se nađe uvrijeđenih, narod smatra da je to opravdano. To nam pokazuje i ovaj dvostruko rimovani „bećarac“:

*„Što j' u pjesmi to se pjevat može
Koga vrijeđa nek' okrene leđa.“* (Erjavac, 2005:83)

Iako narod ove pjesmice zove „sramotne“, „sramocke“ pa i „odapete“ (za razliku od „lipi i pošteni“, jer kaže se „svete i odapete“), one su često pjevane i rado slušane, posebno na

svadbama, o pokladama, kada ih se za dobro raspoloženje upravo očekivalo (Toldi, 1987:10). 1984. godine Zvonimir Toldi je objavio zbirku narodnih pjesama „Razigrani doro“ sa lascivnim tekstovima:

*„Mala moja, odlaze pajdaši,
Skinij gaće, pa za njima maši.“* (Toldi, 1987:32)

Ovi stihovi idu duboko u detalje, ponekad bismo mogli reći da oni „prelaze granice“ morala, ali oni postoje i ne mogu se sakriti. Narod ih rado pjeva, oni su živi. Evo nekih od njih:

*„Pijem pivo, to najbolje piće,
Dižem noge, razvijam mišiće.“* (Toldi, 1987:16)

*„Sedam sati, a ja kod djevojke,
Uranio, pa milujem dojke.“* (Toldi, 1987:33)

*„Ja seljanka, pa volim seljaka,
Seljak more, duboko da ore.“* (Toldi, 1987:16)

*„Sinoć mi se komšinica žali
Da su njene gaćice ukrali.“* (Erjavac, 2005:82)

*„Mala moja, kada bi mi dala,
I ti bi se donatorom zvala.“* (Toldi, 1987:32)

Zvonimir Toldi u svojoj knjizi „Razigrani doro“ kaže da većina ovakvih pjesama nije novijeg nastanka. Prema motivima vidimo da su neke vrlo stare, jer njihove varijante nalazimo i u „Crvenom banu“ koje je Vuk Karadžić sakupio u prvoj polovini 19. stoljeća (Toldi, 1987:10).

U „Crvenom banu“:

*„Makni, snašo, guzovi!
A ti, brato, brkovi!“* (Toldi, 1987:10)

U zbirci „Razigrani doro“:

*„Kako snaša s guzovima,
tako čiča s brkovima!“* (Toldi, 1987:10)

3.12. Šaljivi dvostruko rimovani deseterci

Šaljive dvostihove možemo nazvati i „rugalice“, „šaljive“, „priokrenute“:

„Pobližom analizom mogli bismo ustanoviti da narod ima uopće, a tako i u ovom stvaralaštvu, mnogo smisla za razne oblike šaljivih izražavanja, koja se u književnosti nazivaju različitim imenima.“

(Janković, 1974:127)

Glavna karakteristika ovih stihova je šala. Narod se rado šali i putem ovih stihova iznosi ponekad i one dvosmislene i one u kojima se u prvom retku misli na jedno a drugi redak pjeva o nečem neočekivanom.

„*Prde Mara u po Vukovara,*

U Vranovci popucali lonci.“ (Toldi, 2005:396)

U Slavoniji se rado pjevaju i rado su slušani dvosmisleni stihovi. Evo nekih od njih:

„*I sinoć sam jednu u krevetu,*

na ležečki popio tabletu.“ (Devetak, 2005:69)

„*Popela se krmača na buvu*

pa ju češka papkom po trbuvu.“ (Tomičić, 2005:166)

Postoje i takozvani „priokrenuti“ deseterački dvostihovi, koji su jedini bez pjesničkog ukrasa - rime, a pjevani su upravo radi humora. Oni nisu slučajna pogreška, nego sasvim jasna i načinjena zato da bi se svi nasmijali toj bilo slučajnoj, bilo hotimičnoj načinjenoj pogrešci (usp. Janković, 1974:139):

„*Ide čamac, u čamcu Bosanac...*

Bože mili, kud će onaj čojek?!“ (Janković, 1974:139)

„*Al' sam lipa u žutoj maràme...*

Bože m' prosti, kako ide dalje?!“ (Janković, 1974:139)

4. Jezik slavonskih dvostruko rimovanih deseteraca

Da su ove pjesme zaistinu stare, vidi se po njihovu jezičnom izrazu (Delorko, 1962:110):

*„Šokac jesam, govor me izdaje,
po govoru svako me poznaje.“* (Vinkešević, 1989:102)

Izgovor je u dvostruko rimovanim desetercima različit od mjesta do mjesta: od izvorne ikavice, ekavice i poluikavice, uz brojne tuđice (turbizme, latinštinu, mađarske i njemačke riječi...) s različitim naglascima – akcentuacijom (usp. Grgurovac, 2005:10). Svaka je nova seoba donosila nove govorne elemente, i sve se više na taj način mijenjala govorna podloga prvotnog slavonskog naselja (Pavičić, 2007:176). Narod koji čuva svoju kulturu, čuva i svoju narodnost (Janković, 1970:8). Utjecaji mnogih povijesnih prilika ostavljaju dublje posljedice u jezičnom pogledu slavonskog čovjeka: katolička crkva imala je priličan utjecaj na jezik jer bogoslužje narodu donosi prisustvo latinskog jezika, dugotrajni ratovi s Turcima također ostavljaju jezično vidljive tragove, osnivanjem Vojne krajine (Granice) počinju pritisci germanizacije, a na koncu i ilirska vremena s neprestanim mađarskim utjecajima. Matija Antun Reljković već nam u svom „Satiru“ ukazuje na turske utjecaje na jezik:

*„Kako se je turski pomišao,
U vaš jezik tako unišao,
Da i sada polak Slavonije
„jok vala“ jim služi misto „nije“,
A „istersum“ namisto „ako će“,
„baksum“ „kano“ zlamenovat hoće;
„Brašnenici“ govori zaira,
Kada gladan ne imade mira.
I ostalih mlogo riči više
Iza sebe Turci ostaviše,
Koje kad bih htio spominjati,
Ne bi mogle u ´ve knjige stati.“* (Reljković, 1974:40)

Jedna od najvažnijih osobina slavonskih „bećaraca“ je i čuvanje starih naglasaka. Stari napjevi su nam sačuvali stare naglaske i čak nam često mogu otkriti podrijetlo stanovitih stihova (usp. Janković, 1967:19):

„S naglascima je malo teže, jer ne samo što nisu u svim krajevima jednaki (tj. na istim slogovima) nego nije uvijek ni ista vrsta (kvaliteta naglasaka)... Bit će da je tako ne samo u narodnim popijevkama, nego je vjerojatno i u mnogim starim umjetničkim pjesničkim djelima. Zato čitanje takvih djela uz sadašnje književne naglaske ne može biti dobro, jer se time iskrivljuje pjesnička metrika. O tome bi se mogla napisati posebna rasprava.“

(Janković, 1967:19)

„Oči skrivam i suze prolivam

što ne ljubim u kome uživam.“ (Janković, 1970:ritmički tip 65)

„Koliko je na dudu listića,

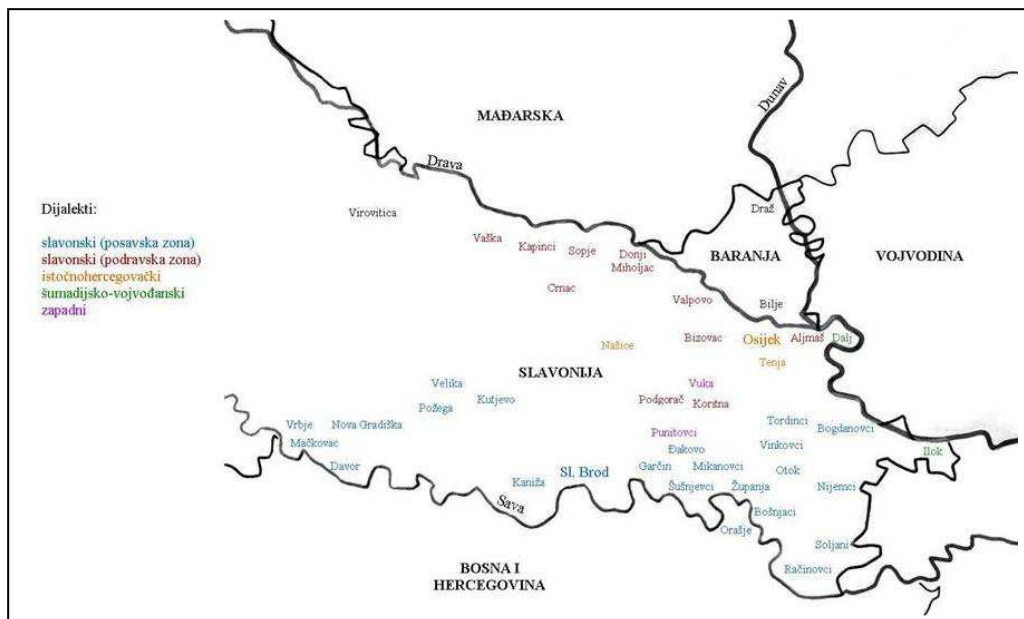
Toliko me ljubilo momčića.“ (Janković, 1970:ritmički tip 83)

Slavonska je pjesma među pjesmama ostalih naših krajeva ono, što je štokavština među ostalim narječjima hrvatskog jezika (Njikoš, 1954:8).

4.1. Slavonski dijalekt i njegova rasprostranjenost

Iako ove deseteračke dvostihove nalazimo širom Slavonije, među selima ima dosta govornih razlika - u Slavoniji su pomiješana sela raznih govora štokavskog narječja (usp. Janković, 1970:18). Slavonskim se dijalektom govori najvećim dijelom u Slavoniji gdje nalazimo i govornike drugih dijalekata, prvenstveno novoštokavskoga (i)jekavskoga dijalekta (Lisac, 2003:31). Potrebno je upozoriti da je govornu granicu teško povući budući da se čak i u istom selu susreće šarenilo ikavskog i ekavskog kao u selima Mikanovci, Cerni, Gradištu i drugima (usp. Jakšić, 2003:8).

Slavonski dijalekt možemo podijeliti u dvije zone - posavsku na jugu i podravsku na sjeveru, a znatno je i njegovo baranjsko-bačko prostiranje južno od granice s Mađarskom (usp. Lisac, 2003:31).

Ilustracija 5: Štokavsko narječje u Slavoniji (Rončević 2011)

Posavska zona slavonskog dijalekta proteže se od Mačkovca na Savi, sjevernije je uključeno područje oko Nove Gradiške i Velike sve do Šušnjevaca sjeveroistočno od Slavonskoga Broda pa seže sve do Gorjana kod Đakova; na sjeveroistoku obuhvaća Tordince sjeverno od Vinkovaca i sjeveroistočne Bogdanovce, a na jugoistoku Račinovce na Savi (Lisac, 2003:31). Podravska zona se proteže od područja istočno od Vaške, istočnije prelazi Donji Miholjac, preko Valpova i Bizovca zahvaća središnje slavonske idiome Podgorač i Koritnu sve do blizine Osijeka na istoku, a istočno od Osijeka priključuju se govori Erduta i Aljmaša (Lisac, 2003:31).

U središnjoj Slavoniji, između posavske i podravske zone u velikom se broju mjesta govori (i)jekavskim novoštokavskim dijalektom. Međutim govori Vuke, Širokoga Polja, Punitovaca i Dragotina su ikavski novoštokavski idiomi, sjeveroistočno od Virovitice govori se ijekavski šćakavski (istočnobosanski dijalekt), a na slavonskom sjeverozapadu nalazimo i govornike kajkavskih idioma (Lisac, 2003:32). U Slavoniji imamo i raznih utjecaja među pojedinim dijalekatnim idiomima poput šumadijsko-vojvođanskog dijalekta kojim se služe i iločki Hrvati. Na području Osijeka i Našica govori se novoštokavskim jekavskim (istočnohercegovačkim) dijalektom.

Djelomično su značajke slavonskoga dijalekta sačuvali Hrvati u Rekašu u Rumunjskoj, u Gradišću u Austriji, u zapadnoj Bačkoj u Srbiji Šokci Bačkoga Brega, u Mađarskoj jugoistočno od Pečuha, u Baćinu i Dušniku južno od Kaloče (Lisac, 2003:31-32).

Postoje i kajkavski govori u Slavoniji još u kutu između Virovitice, Drave i granice prema Pitomači, gdje se taj govor sačuvao još u ovo par sela: Bušetini, Gracu, Turnašici i Bukovici, no i tu je Rešetar zabilježio sigurno prodiranje štokavskoga govora (usp. Pavičić, 2007:180).

4.2. Posebnosti jezika dvostruko rimovanih deseteraca u Slavoniji

Najvažnija značajka slavonskog vokalizma jest različitost refleksa jata /ě/: ikavski, ekavski, ikavsko-jekavski (u dugim slogovima ikavski, u kratkima jekavski, npr. u Strizivojnoj žlīb, vjěra), ikavsko-ekavski (u dugim slogovima ikavski, u kratkima ekavski, npr. u Dražu u Baranji cvīt, mēsec), ali i neka uglavnom (i)jekavska područja - dio okolice Našica (Lisac, 2003:32-33). Primjeri pokazuju različitosti govora u Slavoniji:

- Ikavica u govoru sela Dolina kod Nove Gradiške:

„U litu moj dido kad je išo kosit, moro je imat na sebi u litu bilu rubinu, bile gaće, opanke i kapu na glavi. I onda smo znali ić pišice i ja sa didom. Sad sam se sitila, pa smo imali brv. Preko jednog kanala brv je bila. I sad preko te brvi smo morali preći. Joj što j` to meni bilo drago idem sa didom, ovaj, tamo u tu njivu pa ću preko brvi preći.“

(Kalić Anka, 2011:intervju)

- U govoru sela Budrovci još je uvijek očuvano treće lice mnogih glagola (umjesto nastavka -ju > -je):

„Veseli si svi i rado igraje kolo i kako izgleda to će se nastaviti još dugo dugo dugo vremena. Jel koji su sad mladi, već neki djecu imaju i svoju djecu stavlja na onaj put koji su njiovi stari njima ostavili. Tako da nema izgleda da to prestane ili da nestane ili pjesma ili kolo ili tamburica u selu. Iako se selo moderniziralo ljudi nastavlja živiti, ono što su im njiovi stari ugradili u njih.“

(Zdunić, 2011:intervju)

Vokali

- Pet osnovnih vokala koji se razlikuju po duljini: a, e, i, o, u
- Slogotvornu funkciju, pod određenim uvjetima, može imati i konsonant /r/: jětrva, svěkrva

„Oj svekrvo, spremi svoga sina,
kad ga vidim, da se s njim ne stidim.“ (Janković, 1970:112)

- Vokal /a/ se gubi: došao > došo, pošao > pošo

„Idi, diko, otkud si i doš'o,
Čujem da si drugoj curi poš'o.“ (Janković, 1967:102)

- Vokal /i/ se gubi:

- Iz infinitivnog nastavka: otpjevavati > otpjevavat, pozdravljati > pozdravljat

„Diko pjevaj, ja ću otpjevavat,
Pa ćemo se po pjesmi pozdravljat.“ (Janković, 1970:55)

- Veznici ali, ili, niti često gube finalno /i/: ali > al, ili > il, niti > nit

„Diko moja srce bi ti dala,
al' ne mogu vadit iz njedara.“ (Janković, 1967:77)

- Prilozi ponekad gube vokal /i/: koliko > kolko, toliko > tolko

„Kol'ko ima u klaviru žica,
toliko sam ljubio usnica.“ (Janković, 1970:32)

- Vokal /o/ se gubi iz inicijalnog položaja zamjениčkih i priloških riječi: ono > no, ovom > vom

„Oj pameti, di ćeš me zaneti,
Na 'no polje, di je janje moje.“ (Janković, 1970:148)

„Sjajna žica u tamburu bije,
moja dika u 'vom selu nije.“ (Janković, 1970:150)

- Nenaglašena grupa /-ao/ redovito se sažima: zamirisao > zamiriso, prošao > prošo, uzdisao > uzdiso

„Sinoć mi je zumbul zamiris´o,
proš´o dika, valjda je uzdišo.“ (Janković, 1967:87)

Refleks glasa jat /ě/ u prefiksu pře- i prijedlozima přěd i přěko

- Refleks glasa jat /ě/ u prefiksu pře- gotovo uvijek přě > pri: prevariti > privariti

„Mislila sam privarit deràna,
pa sam sebe privarila sama.“ (Janković, 1970:33)

- Regleks glasa jat /ě/ u prijedlozima přěd i přěko glase prid i priko: přěd > prid, přěko > priko

„Češljam kosu, kosa mi se vije,
draga mi se priko kola smije.“ (Janković, 1970:61)

Konsonanti

- Praslavensko /d´/ dalo je /ď/: leď´a > leđa, meď´a > međa

„Inočā mi gurava u léďā,
bacit ću je priko devet méďā.“ (Janković, 1974:10)

- Glas /h/ se gubi ili se supstituira drugim glasovima:

- U inicijalnoj poziciji: haljine > aljine, hoćeš > oćeš, hoćeš > oš

„Momka dižu velike zidìne,
al´ divòjku pomodne ´aljìne.“ (Janković, 1970:102)

„Crne oči i obrve vrane,
ljub´ me diko s koje ´oćeš strane.“ (Janković, 1967:124)

„Diko moja, ´oš večeras doći,
´oćelmo se poljubiti moći?“ (Janković, 1967:135)

- U medijalnoj poziciji: uhvate > uvate

„Dojdi, diko, u avliju priko,
pazi, brate, da te ne u´vate.“ (Janković, 1967:121)

- U finalnoj poziciji prvo lice aorista bih > bi (ponekad i bih > b)

„Kad mi svane i sunce ogràne,
volio b´ te poljubiti lane.“ (Janković, 1967:86)

- Glas /h/ zamjenjuje se glasom /v/: trbuhu > trbuvu

„Pit ´cu vina, ne treba mi voda,
da mi voda po trbùvu ´oda.“ (Janković, 1974:104)

• Konsonantna grupa /tk/ je dobro očuvana u upitno-odnosnoj zamjenici tko prvi se okluziv najčešće ne izgovara: tko > ko

„Oči moje tîtore ko svića,
´ko me ljubi, dugo me se sića.“ (Janković, 1967:50)

• Konsonantna grupa /hv/:

- Zamjenjuje se konsonantom /f/: hvala > fala

„Kaže cveće, da me ljubiti neće...
Cveće fala, ne bi se ni dala.“ (Janković, 1970:22)

- Konsonant /h/ ispada: hvata > vata

„Diko moja, jabuko od zlata,
tvoj poljùbac mog se srca ´vata.“ (Janković, 1967:125)

Deklinacija imenica

- Deklinacija imenica karakterizirana je i starinom nultog morfema u nastavcima genitiva množine ženskog i srednjeg roda:

„Imamo jednu općinu, jednu malu sirotinjsku općinu. Imamo šest ili sedam sel i u svakom se selu priča drukčije, a mi pričamo baš ono ikavski. Za naš govor kažu, kad me neko čuje, da smo mi Dalmatinci, a nismo.“

(Kalić Mato, 2011:intervju)

Zamjenice

- Pokazne zamjenice gube inicijalno /o-/: onome > nome

„Blago ´nome, tko ljubi što voli,

barem mu se srce izdovòlji.“ (Janković, 1967:75)

Glagoli

- Kod glagola s prezentskom osnovom na -a- česta su odstupanja u trećem licu množine: zanimaju > zanimaje, pogledaju > pogledaje

„Loline me oči zanimaje,

kad u mene lipo pogledaje.“ (Janković, 1967:112)

- Prezent glagola imati najčešće je - imâm, imâš, imâ - ìmamo, ìmate, imāju (i: imăje), ali također i imádem, imádeš, imáde ... imádu: imâm > imádem

„Pivat znadem i grlo imádem,

pa se svakom u selu dopádem.“ (Janković, 1967:51)

- Dvojake likove prezenta mogu imati i glagoli znati i dati:
- znâm, znâš, znâ ... znāju, odnosno znádem, znádeš, znáde ... znádu

„Moji znadu, da mene imadu,

al´ ne znadu, da zeta imadu.“ (Janković, 1967:121)

- dâm, dâš ... dāju, odnosno dádem, dádeš ... dádu

„Moja majka namítat ne daje...”

Tko me voli, taj za mene znade.“ (Janković, 1970:111)

Veznici

- Veznici ali, ili, niti gube finalno /-i/: ali > al, ili > il, niti > nit

„Crne oči izašle iz mode...”

I plave će, al' šarène neće!“ (Janković, 1967:43)

- Vrlo čest je veznik jer

„Diko pazi, ranije dolàzi,

jer će biti, nećeš dolaziti.“ (Janković, 1967:135)

Naglasci

Slavonsku akcentuaciju karakterizira starina i dobro čuvanje akuta. U slavonskom je dijalektu dosta čest peteroakcenatski sustav:

- Kratkosilazni

„U Vrbànji cure ko figùre,

u Soljani ko grbàve lùle.“ (Janković, 1970:ritmički tip 62)

Napjev je zabilježio Slavko Janković 20.08.1946. u Vrbanji po pjevanju Julijana Gjermića (oko 55 godina) iz Vrbanje.

- Kratkouzlazni

„Sunce sjeda, kud idu govèda,

a izlàzi, kud dika dolàzi.“ (Janković, 1967:150)

- Akut

„Možeš, lolo, naći bogatiju,

al ne možeš od mene miliju.“ (Janković, 1970: napjev 96)

Napjev je zabilježio Slavko Janković 27.11.1949. u Starim Mikanovcima po napjevu Ljubice Jurić i Klare Jakšić (usp. Janković, 1970: napjev 96).

- Dugosilazni

„Diko moja, ti ne gledaj u me,

tvoja mâma moje oči kûne.“ (Janković, 1974:38)

- Dugouzlazni

„Cilim vikom žalit ću za díkom,

cilim danom za našim divánom.“ (Janković, 1970: napjev 76)

Napjev je zabilježio Slavko Janković 12.08.1956. u Mrzoviću, a pjesmu je pjevao Josip Nadj.

Strane riječi

Stoljećima duga latinština, u čestim jačim ili slabijim valovima nijemština i talijanština, turcizam i mađarština imali su snažne utjecaje na hrvatski jezik (usp. Janković, 1970:7). Ove utjecaje nalazimo i u „bećarcima“.

- Latinske: òltâr, oltára, m. žrtvenik, časna trpeza; iz lat. altare (Maretić, 1917-1922:897):

„Kajat ćeš se moja, diko stara,

kad me vidiš s drugim kod oltara.“ (Janković, 1970:21)

- Mađarske: egede, f. pl. vrsta gusala; od mađ. hegedü (Budmani, 1887-1891:22):

„Kada čujem, da egède zveče,

pusto srce ni večèrat neće.“ (Janković, 1970:55)

- Njemačke: rékla, od Rekl, m. kaputić; od njem. riječi Röckel (Musulin, 1953:861). U Slavoniji uz rekla češće reklja:

*„Rekljo moja i dangùbo moja,
jučer prala sinoć ugužvala!“* (Janković, 1967:156)

- Talijanske: dùkat, m. neki zlatni ili srebrni novac, tal. Ducato, isprva zlatni mletački a poslije i drugi zlatni a i srebrni novac (Daničić, 1884-1886:881):

*„Imam curu, al' je umiljata...
Ne volim je, što nema dukata.“* (Janković, 1970:104)

- Turske: àvlija, f. aula, stobor, dvorište - od grč. αύλή, od čega je i u Turaka hawly i awly (Daničić, 1880-1882:124):

*„Zbogom ostaj zelena avlijo,
u koju je Ivo dolazio.“* (Devetak, 2005:70)

5. Kulturno povijesne značajke, utjecaji i rasprostranjenost dvostruko rimovanih deseteraca

Ove „pismice“ nisu primitivno i jednostavno pjesništvo proisteklo iz običnog, pa k tome i neobrazovanog puka, jer njihovu važnost nalazimo u etnografskoj i etnomuzikološkoj književnoj i jezičnoj znanosti i našem kulturološkom i povijesnom naslijeđu, već su najčešće prava umjetnost riječi i poezija koja u samo dva stiha govori sve, kao i svaka druga i duža lirska forma - one su samostalno, cijelo i završeno pjesničko djelo, nastalo u vrlo uskom i skućenom prostoru dvostiha, koje je pored takve jednostavnosti i pjevanja samo onog bitnog i najbitnijeg, ipak vrlo sadržajno i originalno ispjevano (Grgurovac, 2005:9).

„Bećarac“ se samo po napjevu i prigodi pjevanja, razlikuje od ostalih dvostihovanih deseteraca – „svatovaca“, „bušaraca“, „pokladaraca“ i „drumaraca“. Svojom je poetičkom strukturom obuhvatio povijesne događaje i svakidašnja zbivanja, udomaćio se u duši naroda i postao dio kulturnog dobra i nasljeđa. Ovaj je kulturni izričaj iz duboke prošlosti Slavonije vršio svoju ulogu i potvrdio svoju postojanost. Nalazimo ga i u drugim krajevima u Hrvatskoj (u Baranji i Lici), ali i kod Hrvata u Srijemu, Bačkoj, Banatu, bosanskoj Posavini, kao i među vojvođanskim Srbima koji ga također smatraju autohtono svojim (usp. Grgurovac, 2005:7):

„Sva tri elementa srpske baštine, dakle, izvode se vekovima u BiH (Republici Srpskoj), Hrvatskoj i, dabome, u Srbiji. U Vojvodini žive paralelno i bećarac i ojkača.“

(Grujičić, 2012:književnost [online])

Tragove ovoj poeziji u Slavoniji nalazimo već u stihovima „Satira“ Matije Antuna Reljkovića iz druge polovice 18. stoljeća, preko kojih zapažamo i zaključujemo da je ona nastajala u najjužoj vezi sa stvarnim društvenim životom čovjeka u Slavoniji. Upravo je društveni život naroda razlog njezine rasprostranjenosti:

„Putovanja naših ljudi po svijetu, bilo u borbi za bolji komad kruha, bilo kao vojnici, po evropskim bojištima, raznolika politička zbivanja, kao ratovi i česta okupatorska pustošenja povezana s epidemijama zaraznih bolesti, mnoge iznenadne prirodne nepogode, i mnogo drugog – proširivalo je na svoj način zatvoreni krug usmene narodne književnosti.“

(Čubelić, 1988:15)

Dvostruko rimovani deseterci tako prelaze iz naselja u naselje i ne poznaju međe ni državne granice, oni neminovno prolaze stanovit probir, selekciju, pa manje zanimljivi ili uspješni

iščezavaju, a najbolji od njih premošćuju vremenski tijek i prenose se usmenom predajom (usp. Mandić, 2009:10):

„Istina, mi Gibarčani uvijek smo pjevali srijemski bećarac, svojatali smo taj slavonski kao svoj, što nije ni čudo, jer je Srijem oduvijek bio sastavnica Trojednog hrvatskog kraljevstva.“

(Žebić: Bećarac [online])

Primjer baranjskog dvostruko rimovanog deseterca iz Luča:

„Idem šorom, pitaju me žene:

Bećarino, što ti lice vene?“ (Tomaković, 2004:70)

U „kolu na „dvi“ strane“ pjevalo se u Baranji u mjestu Gajić:

„Oj, gajdašu, ded' malo zagudi,

da zaigram, baš mi je po ćudi.“ (Tomaković, 2004:69)

„Oj, gajdašu, dat' ćemo ti snašu

koja j' gluva na oba dva uha.“ (Tomaković, 2004:69)

Značajnu ulogu imaju pisani tragovi (knjige i zbirke dvostruko rimovanih deseteraca) koje nalazimo u uskoj vezi s tradicijom naroda u Slavoniji – njihovim narodnim običajima. Većina onih koji su se bavili ovim dvostruko rimovanim desetercima kažu kako je oblik tih narodnih pjesama začet u Slavoniji i otud se širio (usp. Mandić, 2009:10).

Brojni primjeri pokazuju kako su ovi stihovi bili živi sudionici svakodnevnih zbivanja u Slavoniji gdje su nastali u društvenim prilikama pa rasli zajedno s čovjekom i prenosili se usmenom predajom s koljena na koljeno, s generacije na generaciju. Često se postavlja pitanje: tko su mogli biti bezimeni, nama danas nepoznati narodni stvaraoci koji su nam ostavili ova dragocjena ostvarenja o zatvorenom svijetu jednog konkretnog društva i života (Čubelić, 1988:16)? Na to pitanje nalazimo pouzdan odgovor u samim primjerima usmene narodne književnosti - u njima se nalazi slika društva i ljudi koja odgovara shvaćanjima narodne sredine, a samo oni ljudi koji su proživjeli i razumjeli potrebe i težnje te sredine, mogli su o tome svijetu izgraditi svoju sliku i svoje poglede, i izraziti ih u onom umjetničkom smislu koji im najpotpunije odgovara (usp. Čubelić, 1988:16). Veliku ulogu u ovoj poeziji ima i jezik kojim je pojedinac iz narodne sredine govorio, mislio kao narod i živio s narodom,

s njim proživljavao sve trenutke, te s njim i o njemu pjevao. Udubimo li se u mnoštvo ovih sitnih pjesničkih tvorevina, jasno je da je to neuništivi dokaz slavonskog čovjeka i temelj daljnjem stvaranju u suvremenom duhu (usp. Janković, 1970:8).

5.1. Uvrštenje „bećarca“ na UNESCO-vu reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva

Globalizacija je proces koji snažno obilježava naše vrijeme u mnogim oblicima života - ima svoje fanatične vjernike, one koji su sigurni da drugoga puta nema, ali ima i svoje protivnike pa se regionalizam nameće kao protuteza, a u kulturi on znači sve glasniji govor o zavičajnim, sve jaču potrebu da se predstave kulturne vrijednosti svojega kraja, da se naglase zavičajne posebnosti i da im se, ako je moguće i kad je moguće, osigura trajanje i u budućnosti (Damjanović, 2007:5). Velik je značaj hrvatske tradicijske kulture i književnosti u očuvanju nacionalnoga i vjerskoga identiteta Hrvata kao i poštivanja drugih naroda s kojima žive Hrvati (Dragić, 2008:9-10).

Božo Biškupić, bivši ministar kulture u Vladi Republike Hrvatske, zajedno s mnogim hrvatskim stručnjacima nominirao je 2008. godine 16 fenomena hrvatske nematerijalne kulturne baštine za uvrštenje na UNESCO-vu listu među kojima se našao i „bećarac“ (usp. Ožegović, 2009: Članak [online]):

„Na pitanje koje stroge UNESCO-ve kriterije je trebalo zadovoljiti, te postoje li neki zahtjevi koji kasnije moraju biti poštivani, Biškupić je odgovorio da su „kriteriji određeni i vrlo strogi i ako želite uspjeti, morate ih zadovoljiti.“ „Kao prvo, fenomen mora spadati u jedno ili više područja nematerijalne baštine navedenih u Konvenciji, primjerice običaji, obredi, znanja i vještine, tradicijski obrti, usmena predaja i izričaji, uključujući jezik kao sredstvo komunikacije nematerijalne kulturne baštine“, objasnio je ministar.“

(usp. Ožegović, 2009: Članak [online])

Potporu nominacije „bećarca“ za uvrštenje u reprezentativnu UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine pružili su:

- Savez kulturno-umjetničkih društava Slavonije i Baranje ističući:

„Bećarac je kao najjednostavniji izričaj Slavonki i Slavonaca, Baranjki i Baranjaca posebno njegovan i čuvan... Obzirom da je bećarac izašao iz samoga srca ovoga kraja prisutan je ne samo u seoskim nego i u gradskim sredinama prilikom proslava i različitih svetkovina, događaja i manifestacija.“

(Predmet za nominaciju „bećarca“ [Privitak IV.])

- Upravni odjel za prosvjetu, kulturu i šport i tehničku kulturu u Osijeku:

„Osječko-baranjska županija je suglasna s nominacijom bećarca koji je kroz glazbu i ples prepoznatljivi kulturni izričaj Istočne Hrvatske.“

(Predmet za nominaciju „bećarca“ [Privitak V.])

- Društvo za promicanje hrvatske kulture i baštine „Šokadija“ Zagreb:

„Naše Društvo, kao i mnoga druga širom Slavonije, Baranje i Srijema upravo u Bećarcu prepoznaju tu važnu sponu između baštine i suvremenog načina života koja svjedoči naš kulturni identitet i tradiciju, prepoznatljivo i kulturološki.“

(Predmet za nominaciju „bećarca“ [Privitak VI.])

- Smotra folklora „Brodsko kolo“:

„Upisom bi na jedan kvalitetan način nagradili sve one koji se rađaju i žive uz ovaj deseteračko stihovni napjev, a vjerujte nam da je vrlo mali broj žitelja Slavonije, Baranje i Srijema koji nisu makar ponekad zapjevali bećarac.“

(Predmet za nominaciju „bećarca“ [Privitak VII.])

UNESCO-ov odbor za očuvanje kulturne baštine (das UNESCO-Komitee für die Bewahrung des immateriellen Kulturerbes) uvrstio je na reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva (Repräsentative Verzeichnis des immateriellen Kulturerbes der Menschheit) u studenom 2011. godine i slavonski „bećarac“. No, „bećarac“ je na UNESCO-voj listi nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva i njegovo uvrštenje na reprezentativnu UNESCO-vu listu, pozdravila gotovo cijela hrvatska javnost, samo su se pobunili neki srpski mediji (a razgoropadila se i divljačka polemika na internetu) jer da je Hrvatska opet prisvojila u osnovi srpsku narodnu baštinu (usp. Derk, 2012: Kolumne [online]):

„Mladen Leskovac, autor antologije „Bećarac“ (Matica srpska, Novi Sad, 1958, 1979), ističe da je bećarac nastao u Srijemu, Bačkoj i Banatu „pa se onda preko Slavonije a kroz Šokadiju, i sa čvrstim a plodno sočnim staništem u njoj, spušta valjda tamo negde ka Kordunu i Lici, da bi onde kao zaustavljen kakvom pregradom od kordona Vojne granice, kao presečen, naglo ustuknuo i umukao.“ Bećarac ima i deseterački dvostih koji, za razliku od melodije, nije umukao već se nastavlja upravo preko krajiško-dinarskih predela, ali u drugoj melodiji - ojkačkoj.“

(Grujičić, 2012: Kultura [online])

Na osnovi ovakvih i sličnih argumenata trebalo je po mišljenju novosadskog pjesnika Nenada Grujičića biti predloženo rješenje u zajedničkom (srpsko-hrvatskom) nominiranju jer bi se time, kako navodi Grujičić, poštivala ljudska prava i uvažavala identifikacija srpske zajednice

sa elementom baštine u kojem pronalazi svoj identitet i kontinuitet (usp. Grujičić, 2012: Kultura [online]):

„Nema prisvajanja tuđeg. Naše je da ne odustanemo od svoje kulturne baštine, jer bismo se smrtno ogrešili „na veke vekova“ prema potomcima i precima. Ma koliko paradoksalno zvučalo, Hrvatska je ne svojom željom, iznad svoga cilja, dosta „uradila“ i za nas kada je kod UNESCO-a nominovala bečarac i nijemo kolo kao svoju baštinu, osvetlila je i promovisala elemente nematerijalne baštine koji su po svemu i srpski.“

(Rajković, 2012: Kultura [online])

Čuvanjem, njegovanjem i prezentiranjem tradicije raste interes i za tradicijskom kulturom i književnošću (usp. Dragić, 2008:12). U današnjici nailazimo na mnoge koji „bečarce“ ne smatraju obilježjem identiteta samo Slavonije, Baranje i Srijema, nego i Vojvodine ističući:

„Грујићић, ипак, у први план не ставља то што је Хрватска сама покренула иницијативу да бећарац „као обележје идентитета Славоније, Барање и Срема“ - како стоји у номинацији приложепој Унеску - буде стављен под заштиту, већ оцењује да је највећи проблем у нашим водама. Наиме, како објашњава новосадски књижевник, Хрватска ту своју намеру не само да није крила, већ је она јавно предочена у првом броју часописа „Нематеријално културно наслеђе Србије“, али наша држава на то није реаговала чак ни поруком да би се радо придружила комшијској кандидатури - иако је бећарац и обележје идентитета Војводине.“

(Stajić, 2012: Dnevnik [online])

Matica srpska izdala je 1958. godine zbirku dvostihova „Bečarac“ autora Mladena Leskovca. U uvodu je autor nastojao objasniti „bečarac“ kao posebnu podvrstu književnog oblika narodne poezije, nazvavši ga „našom najkraćom narodnom pjesmom“ (Žganec, 1962:513). Mi znamo da se ovi kratki dvostihovi mogu pjevati na razne druge melodije (npr. na u Slavoniji poznate melodije - „svatovac“, „bušarac“, „pokladarac“ itd.), koje nemaju nikakve veze s melodijom „bečarca“, a njih je bezbroj, pa je na iste melodije moguće izvoditi mnoge tekstove spomenute i u knjizi Mladena Leskovca (usp. Žganec, 1962:513):

„Kratke, zapravo naše „najkraće narodne pjesme“ naš narod ne zove svagda i svagdje bečarcima. On ima za njih razna imena u raznim mjestima i vremenima, kao: pismice, pripjevi, kratke, samice, preklapuše, gonetalice, prije – kuše, trkavice itd.“

(Žganec, 1962:513-514)

Nakon tih konstatacija čini nam se da prije spomenuta zbirka Mladena Leskovca nije nazvana pravim imenom, jer ti dvostihovi koje ona sadržava nisu sami po sebi, po golom svom tekstu i formi (deseterački dvostih) bečarci (Žganec, 1962:513). Pod pojmom „bečarac“

razumijevamo dvostruko rimovane deseterce na određenu vrstu narodne melodije (usp. Žganec, 1962:514).

Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaest stoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji (Dragić, 2008:12). Ne možemo govoriti o „granicama“ ili „новим државним оквирима“ (Stajić, 2012: Dnevnik [online]) preko kojih su se ove pjesme - „bećarci“ širili, nosili i prenosili - općepoznato je da su ih mnogi pjevali, gajili i čuvali pa se ne možemo čuditi ni njihovoj teritorijalnoj rasprostranjenosti. „Bećarac“ je pjesma svih Šokaca s područja Slavonije, Baranje, Srijema, Bačke, Banata, ali i drugih hrvatskih krajeva, te u hrvatskoj dijaspori diljem svijeta (Ferić, 2007:252). Republika Hrvatska smatrala je potrebnim zaštititi „slavonski bećarac“ pa ne možemo govoriti o „prisvajanju tuđeg“. Ne može se zaštititi, a ni očekivati zaštita „tuđega“. Oni su usmenom predajom premostili vremenski tijek i sačuvali se od zaborava uvrštivši se na UNESCO-vu reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva, a ako pitanje „Čiji je bećarac?“ postavimo u Slavoniji (gdje nema onoga koji ih barem jednom nije čuo ili zapjevao), ne smijemo se čuditi dvostihovima koji će nam u odgovoru biti raspojasano ispjevani jer Slavonca „pozna i selo i grad, on je „lola“ prava slavonska“ - „sve poštiva, svoje uživa“:

*„Kad ga pjevam, mogu dobro piti,
jer UNESCO sad bećarac štiti.“* (Grujo, 2012:CD)

Najveći razlog zaštite „bećarca“ je njegova stalna izloženost općoj globalizaciji:

„U općoj globalizaciji svega i svačega kojoj smo izloženi svakodnevno sve više, vrijedi promišljati i o stalnoj zaštiti nekih rariteta tradicijske kulture i njihovom stavljanju na popis zaštićene baštine, kako je to već učinjeno s najpopularnijom šokačkom pjesmom bećarcem.“

(Ferić, 2007:253)

Ovim uvrštenjem „bećarca“ na UNESCO-vu listu nematerijalnih kulturnih dobara čovječanstva hrvatska je narodna generacijama prenošena ostavština, stalno stvarana kao reakcija na brojna okruženja, koja svjedoči o bogatom i sadržajnom slavonskom pučkom životu, običajima, kulturi i tradiciji dobila potvrdu specifikuma.

6. Tradicija i kultura kao trajni svjedoci stvaralačkog umijeća i identiteta

Umjesto istaknutog mjesta što su ga ples, svirka, pjesma, nošnja, detalji iz narodne književnosti te rekviziti potrebni za prikazivanje narodnih običaja imali u nekadašnjem životu i društvu, sada se svi ti elementi uključuju u turističke manifestacije, festivale, smotre, gostovanja izvan vlastite sredine, narodne športske i druge priredbe (Ivančan, 1996:9). Dvostruko rimovanim desetercom se u Slavoniji izražavaju stavovi i mišljenja, opisuju se događaji, ljudski karakteri, toponimi i geografska područja, vjerski i domoljubni osjećaji, i sve ono što ljude okružuje u svakodnevnom životu (usp. Grgurovac, 2005:7). Nijedna sila nije mogla uništiti narodno pamćenje - naši su hrabri preci kroz višestoljetne mnogobrojne progone, patnje i stradanja, stvarali svoju kulturu i usmenu književnost, pamtili je, brusili i, hrvatskim narodnim jezikom, s koljena na koljeno prepričavali svojem potomstvu (Dragić, 2008:9). Slavonske narodne pjesme, običaji i jezik dokaz su razvite duševne kulture i umjetničke originalnosti (usp. Kristić, 2004:Portal znanstvenih časopisa [online]). U ovim dvostruko rimovanim desetercima Slavonci su pronašli osjećaj kontinuiranog identiteta, a Slavoniji daju određeni stupanj unutrašnjeg jedinstva u odnosu na susjedna područja (usp. Ceribašić, 1992:Portal znanstvenih časopisa [online]):

„Šokci nikada nisu živjeli od tuđih žuljeva i nesreća. Nikada svoje ciljeve nisu ostvarivali bezobzorno i preko leševa. I nikada nisu prosili, ni molili. Nikada nisu željeli gospodariti ljudima, pogotovo u politici, ili državnoj upravi, ali isto tako, osim zemlji, ničije sluge nisu htjeli biti. Zemlju su voljeli, njoj su robovali i robuju dan-danas.“

(Frković, 2007:47)

Ovo traganje za simbolima identiteta, za načinom kako većina Slavonaca sebe vidi i kako se predstavlja, vraća nas, sasvim sigurno, pjesmi i plesu - „bećarcima“, kolima i tamburašima (usp. Ceribašić, 1992:Portal znanstvenih časopisa [online]). Dvostruko rimovani deseterci izričaj su kulturnog identiteta. Njima se često izriče i ljubav prema domovini, pripadnost regionalnoj ili nacionalnoj zajednici, pa su dvostruko rimovani deseterci u Istočnoj Hrvatskoj upravo iz tih razloga duhovno-kulturna tvorevina - posve autentičan i autohton izričaj. Dolaskom u Istočnu Hrvatsku posjetitelj će primjetiti ne samo ljepotu krajolika nego i prirodu stanovnika pretočenu u ove dvostruko rimovane deseterce duhovne kulture. Dvostruko rimovani deseterci simbol su pripadnosti - oni izriču nacionalnu, regionalnu, etničku i vjersku pripadnost ne gubeći se sa prostora Slavonije:

„Kad su prestale, stanemo razgovarati, a kad su se opet počele hvatati u kolo, opazim nekima o pojasu zlatom izvezenu trobojnu tkanicu s napisom:

„Živila Hrvatska!“ i pogledam to bliže. To su djevojke opazile. Za čas čujem iz kola:

Oj Hrvatska, i ti si na glasu,
I nama se viješ o pojasu!

Nikad, mislim, nisam bio srećniji i ponosniji, što sam Hrvat; nikad se nije - mislio sam onaj tren - lepše slavila Hrvatska; nikad mi nije pomisao o Hrvatskoj bila jasnija i milija: tu sam ju vidio oživljenu i živu, slavljenu i ljubljenu u ovako miloj i lijepoj pojavi. To jim nije bilo dosta, pa nam zapjevaše i drugu:

Ja ću sebi slova izrezati -
Izrezati: živili Hrvati!

Ej, da mi je bilo kako uhvatiti se u kolo! mislim i danas. Pa da mi je bilo znati smišljati, slagati i pjevati, kao što one znadu, bio bih im pred čitavim onim svijetom otpjevao: otkuda sam i što me je k njihovom kolu dovelo. Bio bih im zapjevao, da je i njihovo kolo na glasu, - ali više na zlu, nego na dobru; bio bih pokudio one, koji kolo rastjeruju, a drugdje zla ne vide; bio bih im zapjevao, da je sreća života njihova u njihovu biću...

(Radić, 1899:112)

U odnosu na druga područja Slavonija je sita i napita, raspojasana, puna bečara i podatnih snaša, sretna i pametna, raspjevana i pobožna, bogata i zlatna, puna dukata i obilja svake vrste (usp. Frković, 2007:44):

„Čuvali su marvu...Kosili i vozili, pili i pjevali, malo orali, a nimalo kopali...Pirovalo se osam dana, i živjelo se u slozi i ljubavi, stariji se poštivali, a mlađi slušali i bilo je zadovoljstva i Božjeg blagoslova.“

(Jovanovac, 2007:202)

Dvostruko rimovani deseterci su još uvijek prisutni u Slavoniji. Iako su prilagođeni današnjici još uvijek žive u svakodnevnom životu, bez obzira na suvremene medije, internet, na nove glazbene stilove i snažni utjecaj strane glazbe, često puta niže glazbene razine, trajni su svjedoci stvaralačkog umijeća (usp. Grgurovac, 2005:8):

„Naš bečarac svi pjevati znaju,
to je himna u našeme kraju.“ (Grujo, 2012:CD)

Unatoč brojnim utjecajima globalnog glazbenog trenda probijaju se osjećaji za vrijednosti vlastite tradicije i kulture, ponajviše onda kada se treba predstaviti izvan zajednice (usp. Ceribašić, 1992:Portal znanstvenih časopisa [online]). „Bečarci“ su neizbrojivi i dok mnogi padaju u zaborav drugi se rađaju i žive na slavonskim veseljima - ne trebaju „bečarcima“ uvijek folklorashi, niti profesionalni muzikolozi, jer ipak ne živi „bečarac“ toliko u slavonskim glavama, nego u srcima (usp. Lukić, 2012:Kolumne [online]).

U današnjoj velikoj globalizaciji veliku zadaću predstavlja čuvanje vlastitoga identiteta. Upravo ovi dvostruko rimovani deseterci, prihvaćeni kao dio kulturne baštine i prenošeni s generacije u generaciju zajednice pružaju osjećaj identiteta i kontinuiteta. Oni u Slavoniji crpe svoju snagu, svoje divno bogatstvo. U njima je Slavonac ispjevao svoje osjećaje pa su ovi stihovi prirasli uz slavonsku dušu i postali trajan izraz bez kojega bi Slavonija ostala kao prosjak i beskućnik, seljak bez kućišta i domaćeg ognjišta. Iz ovih dvostruko rimovanih deseteraca izvire duhovna veličina koja otkriva dušu slavonskog čovjeka. Ovdje se rađa i živi, na ravnici slavonskoj, raspojasanoj i tradicijski bogatoj pa je takav i čovjek koji je na njoj rođen. Nema onoga što o njoj nije ispjevao.

„Bećarac“ je plod nedokučivih zbivanja, trzaja, grčeva i potresa ljudske duše. On je nastao u čovjeku i bez prodora u te dubine čovječjeg, ljudskog i narodnog ne može se shvatiti (Žakula, 2011:intervju). Osjećaj, nikao u prvim djetinjim spoznajama, iskonski u krvi prirodan kao nasljedstvo pređa, duboko ukorijenjen, razgranjen i prirastao poput zelena bršljana, i ne da se istrgnuti, jer korijen mu je usred srca (Nikolić, 1942:309). Iz njega se čitaju tragovi povijesnih događanja, ustaljena vjekovna tradicija, pravila kojih se narod strogo pridržavao, društveni status pojedinca u zajednici, a pjeva o svakoj fazi, događaju i značajnoj promjeni u životu.

Dvostruko rimovani deseterci utvrđuju neprekidnost i stalnost usmeno-kulturno-književne baštine Slavonaca. U njima je sva ljepota, bogatstvo, ljubav prema zemlji, vjeri i životu, pa će u ovom izrazu svoje svakidašnjice kojim se i danas Slavonija identificira, ovim značajnim prinosima, obogatiti svoju budućnost. Ovo je narodno blago već otkrivena riznica koju je potrebno upoznati i shvatiti vrijednosti koje u sebi krije:

„Slavonija zna sačuvati svoju povijest, običaje i kulturu. Pokazujemo to i ljepotom narodnih nošnji, pjesama i plesova, pa neka požive i običaji koji se polako zaboravljaju kako bi kroz njih sačuvali svoj identitet i na mlade prenijeli bogatstvo kulture koju smo naslijedili od svojih predaka. Stoga neka ponovo krene pocikivanje snaša i pjesama bećara kako stoji i u desetercu: Tamburanje i ašikovanje, to mi Bože, dodijati ne može.“

(Turistička zajednica općine Velika, 2012:Smotra folklor [online])

6.1. Funkcija „bećarca“ u današnjem scensko-muzičkom umjetničkom izrazu

Scensko-muzički umjetnički izraz, danas ima najveću ulogu u prijenosu i očuvanju ovog neizostavnog dijela slavonske tradicijske kulture. Kulturno-umjetnička društva, glazbene udruge i ansambli, a nadasve manifestacije poput smotri i festivala igraju veliku ulogu u očuvanju i promociji ovih dvostruko rimovanih deseteraca - kulturnog izražaja Istočne Slavonije. „Bećarac“ je dakle, sastavnica u nastupima brojnih kulturno-umjetničkih društava i folklornih grupa na raznim općinskim i županijskim smotrama folklor, famburaških sastava i

zborova, pjavača narodnih pjesama i smotrama tradicionalnih instrumenata i pjevačkih grupa (usp. Grgurovac, 2005:8).

Pokazujući se tako na raznim skupovima, poglavito na pozornicama, on se s većim ili manjim uspjehom njeguje (usp. Juzbašić, Svirac, 2007:112). Za današnji „bećarac“ mogli bismo reći da je fleksibilni napjev za specijalne i nespecijalne prilike, da funkcionira kao sredstvo ekspresije ideja i emocija koje se ne mogu otkriti u običnom iskazu, da se njegovim izvođenjem stimuliraju, izražavaju, dijele osjećaji grupe, da se njime mogu izraziti duboki osjećaji za koje nije dopuštena verbalizacija u drugim kontekstima (komentari na različite aspekte svakodnevnog života, društvena kontrola članova društva, poruga članova koji su odstupili od društveno prihvatljivog), da u „bećarcu“ svi pripadnici društva harmonično kooperiraju u aktu jedinstva (izvodi ga skupina pjevača, u njemu se potiru spolne i dobne razlike, svakome je dopušteno pjevati vodeći glas), da njime možemo dirnuti u tabu teme (npr. seksualni tabui koji se u „bećarcu“ nagrizaju čulnošću razmetljive erotike, dvosmislenim tekstovima, podsmjehom, asentimentalnošću, aromantičnošću, pa da, dakle, „bećarac“ funkcionira kao simbol vrednota i simbol identiteta tih područja (usp. Ceribašić, 1992: Portal znanstvenih časopisa [online])).

6.1.1. Kulturno-umjetnička društva i folklorni ansambli

Današnji se simboli identiteta mogu prepoznati u nastupima skupina na smotrama, u radio i TV emisijama, u izvedbama za istraživače, u obilježavanju značajnih obiteljskih i širih društvenih događaja, a glavni nositelji tih izvedbi su lokalna kulturno-umjetnička društva, a krcatori koncepcije nastupa uglavnom pripadnici starije generacije (Ceribašić, 1992: Portal znanstvenih časopisa [online])). Kako bi se spriječio nestanak vrijednog tradicijskog repertoara, sasvim je razumljivo da nosioci pjesme i svirke ustrajavaju na što vjernijem reproduciranju prethodnih, a do u najmanje detalje slijede se upute starijih (usp. Ceribašić, 1992: Portal znanstvenih časopisa [online])). Ovim se načinom u kulturno-umjetničkim društvima i ansamblima pokušava slijediti izvor i autentičnost.

Po uzoru na profesionalni državni ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske „Lado“ iz Zagreba, osnivaju se amaterski folklorni ansambli u gotovo svim gradskim sredinama, koji zajedno sa seoskim folklornim drušinama postaju organizirani čuvari i tumači zavičajne, regionalne i hrvatske tradicijske kulture (usp. Ferić, 2007:61). U kulturno-umjetničkim društvima i ansamblima pokušava se slijediti izvor i autentičnost. Ansambl „Lado“ u svom bogatom repertoaru, među ostalim, gaji i čuva narodne pjesme, plesove i običaje iz Slavonije,

a osim drugih u koreografiji Krunoslava Šokca „Ej, sviraj Pavo“ prikazuju pjesme i plesove Baranje:

„Svojom živošću, pjesmom i podcikivanjem plesača ona su postala zaštitnim znakom regionalnoga identiteta. Svako selo u Baranji ima svoj specifičan način izvedbe pojedinoga plesa koji odlikuju minimalne razlike u strukturi koraka. Osebuje narodne nošnje, poskočice i bečarce, te mnoštvo temperamentnih plesova „udvoje“ i „utroje“ sačuvali su baranjski Šokci sve do današnjih dana.“

(Detoni, 2009:Lado [online])

Osim drugih narodnih pjesama „Lado“ izvodi i „bečarac“:

„...Na livadi leži momak mladi,

ubili ga djevojački jadi.

...Kad se dvoje vole od malena,

to je ljubav nezaboravljena.

...Što smo znali to smo otpjevali,

što j` ostalo ne b` u kola stalo.“ (Lado, 2010:Lagani bečarac 2, VIDEO [online])

Brojem plesača i plesačica na pozornici, raznolikošću nošnji, grlatim i snažnim pjevanjem, dičenjem i raskalašćenošću, načinom držanja, pogledima plesača i plesačica, zavodljivošću i autentičnošću „Lado“ publiku svojom izvedbom „bečarca“ vraća upravo u Slavoniju, na sokake, krstopuća, na livade i pašnjake, oranice, prela, sijela i divane, zabave i druženja kada se on pjevao. Postoje i drugi ansambli i kulturno-umjetnička društva koja također izvode „bečarac“. Ponekad te izvedbe nisu autentične, o čemu je potrebno pisati u drugim radovima. Najveću pažnju publike i najviše reakcije u publici, ipak privuku seoska izvorna društva i grupe koje „bečarce“ izvode onako kao što ih u svom selu pjevaju (Ferić, 2011:intervju), bez dogovora i planiranja pa pozornica postane neprekidna slavonska ravnica gdje se pjeva bez prestanka.

6.1.2. Folklorne smotre, festivali i tamburaški sastavi

U nastojanjima očuvanja zavičajne tradicijske kulture veliku podršku daju razne priredbe manifestacijske kulture, u prvom redu smotre folklora različitog ranga, a onda i regionalni estradni festivali (Ferić, 2007:61). Manifestacije su mnogobrojne (neke od njih samo su na lokalnoj razini Slavonije): „Festival hrvatske tamburaške glazbe“ u Osijeku, „Brodsko kolo“ u Slavonskom Brodu, „Zlatne žice Slavonije“ u Požegi, „Đakovački vezovi“ u Đakovu, „Ljeto

valpovačko“ u Valpovu, „Miholjačko sijelo“ u Donjem Miholjcu, „Šokačko sijelo“ u Županji, „Orahovačko proljeće“ u Orahovici, „Otočko proljeće“ u Otoku kod Vinkovaca i „Vinkovačke jeseni“ u Vinkovcima. Neke od manifestacija stekle su status regionalnih smotri folklora u Slavoniji: „Đakovački vezovi“ (ustanovljeni 1967. godine), „Vinkovačke jeseni“ (osnovane 1966. godine) i „Brodsko kolo“.

„Danas Šokačko sijelo svojim priredbama čuva korijene narodne baštine. Tradicijski uređene kočije i konji, u narodne nošnje odjeveni kočijaši i njihova pratnja – uvijek su velika atrakcija za sve dobrodošle goste. Manifestacija je potaknula obnavljanje zaboravljenih običaja iz ovoga kraja, svojim priredbama vrednuje kulturno-umjetničku baštinu te potiče sve vidove folklornog narodnog stvaralaštva.“

(Šokačko sijelo, 2011:Novosti [online])

U Baranji se svake godine održava manifestacija „Baranjski bećarac“:

„Die Menschen aus der Region Baranja sind dafür bekannt, dass jede ihrer Versammlungen vom allgemeinen Frohsinn begleitet wird. In der Baranja gibt es einfach keine langweiligen Feste. Ein Beweis dafür ist auch das Fest der Folklore „Baranjski bećarac“ - „Der Bećarac aus der Baranja“, das jedes Jahr am ersten Juni-Wochenende in Draž, im Nordostens Baranjas stattfindet.“

(Kroatische Zentrale für Tourismus, 2010:Newsletter [online])

Osnovna svrha osnivanja ovih manifestacija bila je da se zaustavi nestajanje i propadanje ogromnog kulturnog blaga čitave regije Slavonije i Baranje (usp. Vinkešević, 1989:218). I ovim načinom, organiziranja folklornih smotri i festivala čuva „bećarac“. S jedne strane on čuva svoju tradicijsku vrijednost, a s druge se opet prenosi na one koji ga slušaju. Ciljevi brojnih smotri folklora su upravo čuvanje izvornog i autentičnog. Nakon nekih nastupa znaju se stvoriti i grupice ljudi posebno interesiranih za određeni kraj pa se s istima zapjeva i zapeše. U tim se trenucima rađaju i novi dvostruko rimovani deseterci. Oni pjevaju o aktualnom trenutku ili događaju. Upravo ovaj doticaj publike s izvornim grupama koje predstavljaju svoje narodno blago i običaje jedan je od najvažnijih čimbenika u životu „bećarca“.

Od prve polovice 19. stoljeća počinju djelovati tamburaški sastavi, koji početkom 20. stoljeća potpuno potiskuju gajde i gajdaše pa u folklorne sviračke sastave ulaze violina i harmonika u kombinaciji s tamburaškom pratnjom (Ferić, 2007:252).

Nabrojiti ćemo samo neke od tamburaških sastava u Slavoniji: „Berde Band“ osnovan 1992. godine u Slavonskom Brodu, „Dike“ osnovan 1986. godine u Vinkovcima, „Slavonske lole“

osnovan 1973. godine u Velikoj Kopanici, „Slavonski bećari“ osnovani 1971. godine, „Zlatni dukati“ danas poznati pod imenom „Najbolji hrvatski tamburaši“ koji djeluju od 1983. godine i dr. Danas se „bećarci“ pjevaju kad se razveseli i šali, a začuju se i životom okađeni. Kad prevagnu maginalni, zaredaju se pak oni „masni“ gdje se „na brzu ruku“ sastavljaju, no manje-više kratkog su vijeka i nestaju kako bi ustupili mjesto novima, suvremenijima (usp. Mandić, 2009:10).

Nema slavonskog pjevača koji nije „potegao“ „bećarac“ na bini ili izvan nje, a jedan od najpoznatijih uz Krunoslava Slabinca rođenog 1944. godine u Osijeku, jest i Šima Jovanovac koji je rođen 1952. godine u Gradištu (usp. Lukić, 2012: Kolumne [online]). Slabinac Krunoslav „Kićo“ već je za vrijeme školovanja svirao tamburicu i pjevao u tamburaškim orkestrima. On nastavlja svoju solističku karijeru kada kreće dugogodišnji niz uspješnih koncertnih nastupa u zemlji i inozemstvu (usp. Grgurovac, 2007:34). Jedan od najprepoznatljivijih predstavnika šokačkog slavonskog melosa koji se ubraja među osnivače Hrvatske glazbene unije, odlikovan ordenom Danice s likom Marka Marulića za izuzetne doprinose u kulturi, surađuje s najpoznatijim imenima hrvatske tamburaške scene, izvođač i autor, utemeljitelj „Brod festa“, festivala hrvatske domoljubne pjesme, koji je bio od velike važnosti u očuvanju slavonske glazbene baštine je Šima Jovanovac (usp. Grgurovac, 2007:33). Osim drugih pjesama Šima Jovanovac, zajedno sa Slabincem Krunoslavom, poznat je po pjevanju „bećaraca“ kojima često i vrlo uspješno uspjeva zabaviti publiku:

*„Lako ti je poznati bećara,
šorom ide i očima šara.
Kad bećari šorom zapivaju,
pendženi se širom otvaraju.
Rodi mamu još jednog bećara,
kad se kerim da ja imam para.
Alaj smo se sastali bećari,
pa ni jedan za kuću ne mari.“* (Potočnik, 1977:VIDEO [online])

Diskografska kuća „Hit Records“ je u svom izdanju predstavila 17. po redu „Hrvatski Etnofest Neum 2012“ koji svake godine okuplja izvođače iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Između ostalih izvođača u izdanju Hit Records-a našao se i „Novi bećarac“ - najnovija pjesma tamburaškog sastava „Slavonski Dukati“:

*„Aoj ljudi, nemojte spavati,
pjavaju vam Slavonski Dukati.“ (Grujo, 2012:CD)*

O popularnosti „bećarca“ „Slavonski Dukati“ pjevaju:

*„Aoj ljudi, tko bećarac pjeva,
u duši mi i grmi i sijeva.“ (Grujo, 2012:CD)*

Značajna karakteristika „bećarca“ je njegovo natpjevavanje za koje se i u pjesmi „Slavonskih Dukata“ našlo mjesta:

*„Lolo moja, ispast će ti oči,
Nećeš ti to otpjevati moći.
`Oću, `oću curice malena,
nije meni niko do koljena.“ (Grujo, 2012:CD)*

Da se svaki događaj, pa tako i onaj nogometni, može pretočiti u pravu, tradicionalnu domaću pjesmu, najbolji je dokaz vesela tamburaška ekipa iz Valpovštine i Osječko-baranjske županije, koja je specijalno za EURO 2012. snimila - „Vatreni bećarac“ (Aničić, 2012:Glas Slavonije [online]):

*„Došlo vrijeme mila moja mati,
da u Poljsku krenu svi Hrvati.
Od Prevlake pa do Šarengrada,
sad groznica navijačka vlada.
Mi smo narod ponosan i mali,
al smo mnoge dosad nadigrali.
Tamburaši podignimo čaše,
nazdravimo za Vatrene naše.
Rekao sam i djeci i ženi,
Mjesec dana ne pilaz'te meni.
Euro je i ludi su dani,
Tu se nađe i žena pijanih.
Oj Biliću imena ti tvoga,*

*Ti si mozak tima vatrenoga.
Čarli, Gordon, Joe i naš Vida,
Ta obrana jača je od zida.
Srna, Kranjčar, Rakitić i Luka,
Svakoj repki s njima bit će muka.
Eduardo, Jelavić i Ola,
Svakom mogu uvaliti gola.
Italija, Španjolska i Irska,
To će ljudi biti borba bliska.
Igrat ćemo mudro i vatreno,
Sam da suci sude nam pošteno.
Ne bojte se Vatreni nikoga,
Samo sloga i vjera u Boga.“ (OsijekNet, 2012:Vatreni bečarac, VIDEO [online])*

Na samo nekoliko primjera, vidjeli smo da je „bečarac“ sastavnica mnogih događaja, manifestacija, zabava, festivala - života u Slavoniji. Mogli bismo reći da nije Slavonac ako ne zna „bečarac“. Ako želimo saznati nešto o Slavoniji, o ljudima koji u njoj žive, o njihovom životu, običajima, pjesmama, plesovima, nošnji – moramo se obratiti dvostruko rimovanom desetercu:

„Djevojke se, što sam ih vidio u kolu, kreću - ne znam reći drugačije, nego da nepoznato razjasnim pomišljenim - kao vile. Nisam si toga mogao drugačije protumačiti, nego da suša savladava na teški posao naučene, a često i umorene mišice. A pjevaње! Naučio sam, što se kaže, „ariju“; učila je i moja žena od njih čitave dane; i pjevali smo, - ali to meni nije ono; nije ono, kad iz njih radost pjeva, tuga pjeva, bol pjeva, duša pjeva, - i slušajući se veseliš životu, i tuga ti dolazi, i bol ti umine. I vještina se ne dā doseći: isti je glas, isti je slog glasova, - ali nije isto. A pjevajući i igrajući - kao da glume: ne osvrću se, ne razgovaraju, gledaju preda se, ili malo podignu glavu i oči, - ali kao da ne gledaju. Čini ti se na časove, da obavljaju sveti kaki obred.“

(Radić, 1899:111)

Oni će nam otkriti sve što želimo znati, a u njima, u tim slavonskim „pjesničkim romanima“ dočekat će nas široka duša slavonska. I tamo u najdubljem kutu duše, rađaju se uvijek novi, sročeni u samo dva retka, inspirirani životom i otkinuti zaboravu:

*„Zapivat ću onu najmiliju
Da sačuvam našu tradiciju.“ (Radonić, 2005:150)*

7. Sažetci

7.1. Sažetak na hrvatskom jeziku

Ovaj rad proučava najpopularniji vokalno instrumentalni napjev Slavonaca „bećarac“, ali i druge dvostruko rimovane deseterce na području Istočne Hrvatske („bušarce“, pokladarce“, „svatovce“ i dr.) koji se samo po svojoj melodiji i prigodi pjevanja razlikuju od „bećarca“, njihovu poetičku strukturu, porijeklo i izvornost, te značenje za hrvatsku književnost, jezik, kulturu i identitet. Bećarac pripada pjesmama u kojima se na određeni melodijski obrazac pjevaju deseterački dvostihovi. Dvostruko rimovani deseterac se sastoji od deset slogova od kojih prva četiri daju dvije stope i čine prvi članak, dok sljedećih šest daju tri stope i čine drugi članak. Dok etnomuzikolozi više prate melodiju pjesme, filolozi se i književnici oslanjaju na tekst i pjesnički izraz. Riječ „bećar“ u prijevodu znači mladog čovjeka koji je sklon veselom životu. U Slavoniji je svako selo imalo svog „bećara“ o kojem se govorilo, šalilo i pjevalo. Od osnovne riječi „bećar“ izvedene su i druge kategorije riječi: pridjev „bećarski“ koji se često odnosi na razuzdan i slobodan život „bećara“, augmentativi „bećarina“ i „bećarčina“ pomoću kojih se „bećari“ često hvale, zatim pojam za ženu „bećaruša“ koja ima slične karakteristike slobodnijeg ponašanja poput „bećara“ i glagol „bećariti se“ što znači živjeti slobodnijim, veselijim životom. Brojne su karakteristike „bećara“, no najviše se ističe njegov usamljenički život iako voli da se o njemu govori, priča i pjeva. On izbjegava rad i teže obveze uvijek kada to može. Brojni nazivi ovim dvostruko rimovanim desetercima nisu dobri iz razloga što označavaju samo vrstu napjeva, a ne pjesme (riječi). Tako im se pridaju nazivi: „svatovci“ koji se pjevaju u svatovima, „bušarci“ ili „pokladarci“ koji se pjevaju o pokladama, „kolski“ koji se pjevaju u kolu za vrijeme plesa ili izmjenično s njim, „drumarci“ koji se pjevaju na ulici, „šalajke“ kojima se dodaje uzvik „šalaj“ i dr. Najčešće im se, u želji da se zaokruže u jednu cjelinu, pridaje naziv „pismice“, „kratke pjesmice“ ili „dvostisi“. Neki autori, poput Martina Grgurovca kažu kako nazivi dvostihovanim desetercima ovise o tome u kojem su dijelu Slavonije, ali i šire, nastali. Osim dvostruko rimovanog deseterca vrlo su poznate i „poskočice“ i „podvikulje“ – ritmizirani stihovi najčešće sedmerci i osmerci koji se najčešće izvikuju na zvučnu podlogu, najčešće melodiju „drmeša“, narodnog plesa u Slavoniji koji se pleše u kolu.

Duboko proživljene događaje iz života narod je uspio obuhvatiti i izreći u formi dvostruko rimovanog deseterca. Cjelokupan se narodni život ispijevavao upravo putem ove poezije. Oni su prisutni u svim životnim situacijama, pa prateći i svaku svečanost čuvaju i narodne običaje. U hrvatskoj se književnosti potkraj 17. stoljeća dogodila prekretnica kada se napuštao dugi

stih, tzv. „bugarštica“ i usvajao deseterac. Tim je usvajanjem nestajao pripovjedački motiv, a uvodio se „pjesnički dijalog“ koji je donio refleksije na dnevne događaje. Pjevanje ovih dvostihova u Slavoniji uočio je u drugoj polovici 18. stoljeća i Matija Antun Reljković koji u svom Satiru donosi opise ovih pjesama u kolu pa ih i citira. Osim što Reljković ukazuje na kulturnu zaostalost seljaka u Slavoniji, on za pjesme koje su pjevane u kolu, dvostruko rimovane deseterce, kaže kako su one lascivne - „pisme koje ne valjaju“. Pjesme su u Slavoniji imale neprocjenjivo važnu ulogu. Ona je u životu ljudske zajednice poticala na rad, bila prisutna za vrijeme obavljanja poslova, ali njome je okončan i završetak napornih poslova. Slavoncima, koji su živjeli od zemlje, oduvijek je bilo do pjesme i plesa, a najviše su pjevali i plesali u kolu koje je u Slavoniji predstavljalo alfu i omegu svake zabave. Krajem 18. stoljeća usmenom se stvaralaštvu i narodnoj tradiciji pridaje veća pažnja. Ovo je vrijeme buđenja nacionalne svijesti pa se u narodnoj poeziji traže i pronalaze temelji domorodnog jezika. Sakupljanjem folklorne baštine počinu i prvi veći interesi za ove pjesme. Sredinu 19. stoljeća većemo uz pojavu Maksimilijana Vrhovca i njegov poziv za sakupljanje folklornih sadržaja. Već na početku 19. stoljeća budi se nacionalna svijest i veće zanimanje hrvatskih autora za narodno pjesništvo i ostalo hrvatsko narodno blago. Tekstovi se objavljuju prvo u novinama i sličnim periodičkim publikacijama, a sredinom 19. stoljeća počinje se uviđati važnost njihovog zapisivanja onako kao što ih narod pjeva i govori. 1846. godine izlazi knjiga svećenika, pjesnika i etnologa Luke Ilića Oriovčanina „Narodni slavonski običaji“ gdje uz opise običaja i plesova navodi i pjesme i dvostihove iz Slavonije. I Matica Hrvatska svojim pozivom 1877. godine, da se sakupe sve narodne pjesme na čitavom području gdje stanuje hrvatski narod, daje veliki doprinos hrvatskoj književnosti. Među prve sakupljače dvostruko rimovanih deseteraca u Slavoniji ubrajamo i svećenika, profesora i pjesnika Matu Topalovića i njegovu knjigu hrvatskih narodnih pjesama „Tamburaši ilirski iliti prva kitica narodnih ilirskih pjesamah po livadah i dubravah slavonskih sabrana i svemu junačkom ilirskom narodu prikazana“. Kamen temeljac svim budućim sakupljačima postavio je svećenik i pisac Josip Lovrenčić. Njegova je etnografska građa „Otok“ bila prvo djelo kojim su zaživjeli „Zbornici za narodni život i običaje južnih Slavena“. Ne samo da su narodni običaji sačuvali narodne pjesme, nego su se one i manje mijenjale pa možemo zaključiti kako su narodne pjesme u Slavoniji poput narodnih običaja dugog povijesnog kontinuiteta. Julije Njikoš 1954. godine izdaje zbirku narodnih pjesama, kola i poskočica „Kad zapiva pusta Slavonija“. U njoj su zapisi napjeva s tekstovima, a među ostalima i deseterački dvostihovi koje Njikoš naziva „bušarci“ i „bećarci“. Samo nekoliko godina kasnije glazbenik i etnolog Slavko Janković počinje objavljivati svoje „pismice“ prikupljajući ih onako kao što ih je narod pjevao i

govorio. Uranjajući u poetičku i muzičku strukturu dvostruko rimovanih deseteraca u Slavoniji, Slavko Janković 1967. godine izdaje svoju prvu „Šokačke pismice I.“, a 1970. godine drugu zbirku „Šokačke pismice II.“, obe u Vinkovcima. Treća zbirka „Šokačke pismice III.“ izlazi poslije njegove smrti 1974. godine u izdanju Društvenog fonda za unapređivanje kulturnih djelatnosti Općine Vinkovci. U svojoj prvoj zbirci Janković daje detaljnije opise i navodi razloge teškoće razdiobe i slaganja „pismica“. Kaže da je zbog ogromnog broja prikupljenih dvostruko rimovanih deseteraca slaganje bilo moguće u više vrsta i podvrsta, ali samo svrstavajući ih abecednim redom. Spomenimo ovdje samo neke Jankovićeve podjele: „opisne“ u kojoj navodi i opisuje deseteračke dvostihove o hvalisanju pjevača; „volba“; „nesretna volba“ kamo ubraja dvostihove o tuzi i nepovjerenju; „ljubav“ gdje govori o pogledu, susretima, tajnosti, poljupcu i dr.; „neskladna ljubav“ gdje piše o nesuglasicama u ljubavi; „prilike i zabave“ itd. 1984. godine povjesničar i etnolog Zvonimir Toldi objavljuje zbirku lascivnih, sramotnih narodnih pjesama „Razigrani doro“, namjenjenu samo za znanstvenu upotrebu. On je u svojoj knjizi izdvojio dvije veće tematske cjeline, gdje pjesme djeli na dvostruko rimovane deseterce koje pjevaju žene i dvostruko rimovane deseterce koje pjevaju muškarci. Uz dvostruko rimovane deseterce Toldi je u svojoj knjizi objavio i „priskočice“, stihove koji se izgovaraju ili izvikuju u ritmu muzike. Po svom sadržaju objavljene pjesme Zvonimira Toldija izlaze iz okvira tradicionalnog morala, ali su ipak nezaobilazni u životu podneblja Istočne Hrvatske. 1996. i 1999. godine izlaze „Bečarski zbornici I. i II.“ Tomislava Krpana s više od deset tisuća pjesmica. Krpan ih je objavio po svojoj vlastitoj i intuitivnoj metodologiji.

Već samo po nazivu „dvostruko rimovani deseterci“ možemo uočiti prisutnost najbrojnijeg pjesničkog ukrasa u ovim dvostihovima - rime. Podudaranje slogova u ovim dvostihovima najčešće je s dva jednaka samoglasnika unutar prvoga i drugoga stiha. Također nalazimo primjere leoninske rime (podudaranje slogova unutar istoga stiha) kao i primjere leoninske rime u oba stiha. Deseterački stihovi što ih pribrajamo „bečarcima“, „bušarcima“, „pokladarcima“ i „svatovcima“ uvijek sadrže rimu. Ukoliko se brzinom pjevača ona ne može dostići ona se postiže slaganjem istih riječi pa ju karakterizira jednostavnost što upućuje na to da je u ovim stihovima sadržaj važniji od ukrasa. Od epiteta koji također karakteriziraju ove dvostruko rimovane deseterce spomenut ćemo one vrlo karakteristične, raspojasane epitete za Slavoniju – „dika“ i „lola“. Njih možemo potkrijepiti činjenicom da upravo oni označavaju veseli i razuzdani mentalitet ljudi u Slavoniji, mentalitet u kojem se rado laska i tepa. Slavonci se često ponose osobom o kojoj pjevaju, a nju nazivaju „dikom“. Epitet „lola“ upotrebljava se u ovim stihovima često kao sinonim izraza „bečar“ sa sličnim

karakteristikama mladog čovjeka koji voli život u neredu. Osim rime i epiteta, u dvostruko rimovanim desetercima brojne su i poredbe koje čine jednu od najčešćih pjesničkih ukrasa. Tako u ovim pjesmama nailazimo na poredbe kada se čovjek uspoređuje s voćem (npr. s jabukom, čime se u ovim stihovima izražava prošnja), cvijećem (npr. ružom koja najčešće označava ljubav), itd.

Iako je najveći broj dvostruko rimovanih deseteraca ljubavnog sadržaja, oni često odražavaju karakter autora pa ih karakterizira jasnoća, dvosmislenost, tajnost, nježnost i grubost, optimizam i pesimizam, hrabrost i plahost, radoznalost i povjerljivost, razmetljivost, pa putem verbalne komunikacije tumače trenutno stanje. Tako se s odlikom kroničara vremena slažu stihovi jedan na drugi. Često je drugi nastali dvostruko rimovani deseterac odgovor na jedan stih u kojemu se iznosi teza, pa se antitezom u drugom dvostruko rimovanom desetercu često „natpjevavaju“. Prvi glas može biti muški ili ženski, a žena se u Slavoniji, koja počinje pjevati dvostruko rimovane deseterce, naziva „počimalja“. Tako jedna osoba vodi, dok ostali „rože“, što znači da pjevajući drugi glas prate onaj prvi. Ovo je pjevanje vezano uz deseteračke stihove koji se pjevaju u kolu, dok se inače stihovi pjevaju tako da jedna osoba započne a drugi se pridruže s pjevanjem onda kada prepoznaju o kojim je stihovima riječ. Važno je spomenuti da oni koji izvode deseteračke dvostihove poput „počimalja“ imaju poseban društveni ugled i status na selu. To su najčešće kreativne i domišljate osobe koje u pripravi imaju mnogo stihova, a koje znaju pjevati, i ono skoro najvažnije - pjesmom odgovoriti ukoliko ih netko provocira. Dvostruko rimovani deseterci pjevali su se u svim razdobljima čovjekova života, a njima se svatko smio poslužiti. Njima se hvalilo izgledom, osobinama, vrlinama i manama. Hvalila se kosa, lice, stas, visina, debljina, lijepo tijelo, hod, šaljivost i vragoljanstvo, a često su služili kao utjeha pa se pronalazilo ipak nešto vrijedno čime se ipak može hvaliti. Slavonac je slijedeći svoju kulturnu baštinu pjevao i o svojoj zemlji, svom selu i užoj i široj okolini. Često u ovim dvostruko rimovanim desetercima nailazimo na opise povijesnih kotarskih sjedišta i državnih središta u koje je rijetko odlazio. Ono čime se posebno ponosio bila je narodna nošnja koja je sama po sebi odavala njegov društveni status i ulogu u životu zajednice. Narodna nošnja pratila ga je od života do smrti, baš poput ovih stihova. U brojnim stihovima pjeva Slavonac o bogatstvu i siromaštvu, o imovinskom stanju kojega često karakterizira rastrošenost i raskalašnost. Slavonac posebno ističe dukate. U dukate (državni zlatni novac) Slavonac ima najviše povjerenja pa često mijenja svoju imovinu za dukate kako bi svoju kćer lakše udavao i davao joj miraz. Dukati su bili slika imovinskog stanja u Slavoniji. Ljubav u Slavoniji počinje pogledom, susretom, pozdravljanjem pa se nastavlja poljupcem i sastankom, no često uz brojne nesuglasice kada dolazi do hvalisanja

ljubavnim uspjesima, a ponekad i do odbijanja i izbirljivosti. Putem dvostruko rimovanih deseteraca često se izriče tajnost ljubavnih osjećaja. Najveći broj takvih stihova pjeva se uz smiješak, namigivanje, trzanje obrve sve kako bi se primamila željena osoba. U prošlosti je zaljubljenicima bilo teško sastati se s osobom, a da to ne rezultira tajnost i sakrivanje, najčešće iz razloga da se zaljubljenici ne nađu u neugodnim situacijama ili da ih se ne bi opjevalo. Takva opjevanja mogla su imati posljedice sve do prekida veze među zaljubljenicima. Najčešći sastanci zaljubljenika bili su pred kućom. No, uz rad i nedostatak vremena i oni su se rijetko ugovarali. Iz takvih razloga čekala se nedjelja i prestanak obveza za uživanje slobodnog vremena. Nesuglasice koje se među zaljubljenicima javljaju najčešće su iz razloga nepovjerenja u voljenu osobu. Prkos koji se javlja nakon sumnje rezultat je kojim se povrijeđena osoba brani. U stihovima se često spominje izraz „inoča“ koji u Slavoniji označava suparnicu u ljubavi – bez obzira radi li se o dvije djevojke ili dvije udane žene. Jadna drugoj prkosi iz osвете jer je voljena osoba ili zaljubljena ili već privolila drugu. Dvostruko rimovani deseterci pjevali su se najčešće u svadbenim običajima, najavljujući cijeli ritual svatovski, a nazivali su se narodnim izrazom „svatovci“. Njih su zamijenili „bećarci“. Najveća djevojačka briga je udaja, a o njoj je djevojka često pjevala, upravo kao i o osobi za koju se želi udati. Djevojci koja se udaje najviše su pjevale njezine najbolje prijateljice koje se u Slavoniji nazivaju „drûge“. Najviše joj pjevaju još prije svadbe, zatim na dan prosidbe, na odlasku svatova po mladu, na čelu svatovske povorke, poslije vjenčanja, itd. Zvučna je podloga ili pratnja mimohodu u povorkama na putu mladoj ili mladoženji bio „bećarac“ za mladiće, a „svatovac“ za djevojke. U Slavoniji je obilje prilika i zabava na kojima se pjevaju ovi dvostruko rimovani deseterci. Narodni običaji usko su povezani sa zabavama koje su zbog toga važne jer putem njih saznajemo i kada su se ove pjesme pjevale. Vrijeme poklada u Slavoniji bilo je vrijeme kada se najviše pjevalo i plesalo, dok je korizma bilo vrijeme kada se „žalostilo“. Noć je poslije svih obavljenih poslova bila vrijeme za zabavu. Dobro raspoloženje prenosilo se u kolo koje u Slavoniji predstavlja glavnu razonodu. Kolo je najpopularniji slavonski ples, a u njega se uhvate svi koji znaju i ne znaju plesati. U njemu je svakom pojedincu ponuđena prilika da iznese svoju misao, a ona se iznosila upravo putem dvostruko rimovanih deseteraca. U kolo se odlazilo iz različitih razloga, najčešće je to bila prilika za sastajanje, a i kako bi se vidjela osoba koja se simpatizira. Kako se čitav zbor koji se okupljao oko kola nazivao „kolom“, pjevalo se i onima koji ga nisu plesali nego samo posmatrali. Te pjesme bile su u šesteru, sedmeru ili osmeru, pa su često izvikivane na humorističan način. Ti stihovi izvikivani su u kolu, a njima su se inatili i služili svi neistomišljenici iznoseći misli takozvanim „natpjevanjem“. Osim na slavonskim ulicama „sokacima“, sastajalo se i na

„prelima“ i „divanima“ na kojima se sviralo i pjevalo pa su to i razlozi odlaska na njih. „Prelo“ je predstavljalo jednu od najvećih zabava zimi. Njemu se vesele i raduju svi. Muškarci su tamburicom ili svojim glasovima pratili djevojačke pjesme na prelu. Zabavama i prilikama za njih česte su zabrane i smetnje od kojih je najčešće razdoblje korizme advent, školske vlasti, smrt, političke smetnje i dr. U ovom radu opisani su subjekti koji su zbog različitih zabrana i smetnji, objektivnih i subjektivnih, stvarnih i umišljenih, trenutačnih i premostivih, pjevali dvostruko rimovane deseterce. Djevojka će se često potužiti u stihovima zbog problema koje predstavljaju razlike u godinama, siromaštvo, briga roditelja da se djevojka „dobro uda“, pa i nametnuti brak. Vojništvo i rat činili su nezgodne zapreke ljubavi i braku pa se pjeva o rastanku i udaljenosti. Ove pjesme moraju se razumjeti s gledišta kada se živjelo na selu koje se rijetko napuštalo. Rastanak i udaljenost često su bili uzrokovani školovanjem, učenjem zanata, odlaska na rad, selidbom itd. Dvostruko rimovanim desetercima vršila se i kritika na pojedine pojave i ljudske postupke, a humor je njihovo, danas najveće obilježje. Osim humorističnih stihova postoje i oni sramotni i razuzdani. Oni su danas brojni. Narod je mišljenja da je sve što se u kolu pjeva dopušteno, a opravdanim se smatra i ako se nađe onih uvrijeđenih. Često ovakvi stihovi prelaze granice morala, ali narod ih rado pjeva, oni su živi i iako sramotni ipak rado pjevani i slušani. Postoje i oni manje sramotni stihovi koje možemo nazvati „rugalice“, „šaljive“ i „priokrenute“ pjesme. Glavna im je karakteristika šala koja se često iznosi dvosmislenošću - u prvom se stihu iznosi jedno, dok drugi stih iznosi nešto neočekivano. Deseterački dvostihovi koje nazivamo „priokrenuti“ jedini su bez pjesničkog ukrasa rime. Oni su pjevani upravo radi humora. Oni se ne ponekad slažu slučajno, ali i posve namjerno kako bi se svi nasmijali načinjenoj pogrešci.

U dvostruko rimovanim desetercima nalazimo mnoge govorne razlike. Sela u Slavoniji karakterizira govor ikavice, ekavice, poluikavice i (i)jekavice. Nekada su govorne razlike bile mnogo jasnije nego danas. Dvostruko rimovani deseterci bogati su mnogim posebnostima: vokal /a/ se često gubi (došao > došo); vokal /i/ se također gubi (pozdravljati > pozdravljat); veznici ali, ili, niti često gube finalno /i/ (ali > al, ili > il, niti > nit); prilozi ponekad gube vokal /i/ (koliko > kolko); vokal /o/ gubi se iz inicijalnog položaja zamjeničkih i priloških riječi (ono > no, ovom > vom); nenaglašena grupa /-ao/ redovito se sažima (zamirisao > zamiriso); glas /h/ se gubi ili supstituira drugim glasovima, u inicijalnoj poziciji (haljine > aljine), u medijalnoj poziciji (uhvate > uvate), u finalnoj poziciji prvo lice aorista (bih > bi); glas /h/ zamjenjuje se glasom /v/ (trbuhu > trbuvu); konsonantna grupa /hv/ zamjenjuje se konsonantom /f/ (hvala > fala); konsonant /h/ ispada (hvata > vata); i dr. U slavonskim su govorima, u dvostruko rimovanim desetercima, posebno zanimljivi naglasci, osobito u

poluikavici u kojoj se oni, za razliku od književnog jezika, često nalaze na pretposljednjim (divôjka) i posljednjim (golubica) slogovima riječi. Mnoge dvosložne riječi imaju naglasak na zadnjem slogu. U ovim dvostruko rimovanim desetercima sačuvani su stari naglasci, pa i peti naglasak (akut), koje nikako ne smijemo mijenjati jer se time ruši pjesnička slika (metrika). Poput mijenjanja akcentuacije isto je i s narječjem i govor koje se također ne smije mijenjati jer se time samo narušava pjesničko djelo. Razvijeni silazni i uzlazni naglasci čine jezik pjevnijim. Dvostruko rimovani deseterci obiluju stranim riječima, iako je u ovom radu navedeno samo nekoliko primjera. Pojava tih stranih riječi u ovim stihovima nije neuobičajena jer narod mnogo puta nije uspio pronaći valjanu riječ pa je za traženu našao stranu. Između ostalih, u dvostruko rimovanim desetercima, prevladavaju latinske, mađarske, njemačke, talijanske, turske i dr. strane riječi.

Svojom su poetičkom strukturom ovi dvostruko rimovani deseterci obuhvatili povijesne događaje i svakidašnja zbivanja, pa se srodili s dušom naroda i postali dio kulturnog dobra i kulturnog nasljeđa Slavonije. Njihovoj rasprostranjenosti ne smijemo se čuditi. Društveni život naroda, kao i prelazak iz naselja u naselje i ne poznavanje međa ni državnih granica razlozi su usmenoga prijenosa i uzajamnog vremenskog tijeka. Tako ove stihove osim u Slavoniji, nalazimo i u Baranji i Lici, kod Hrvata u Srijemu, Bačkoj, Banatu, bosanskoj Posavini, ali i među vojvođanskim Srbima. Današnjica je, međutim, okarakterizirana jakom potrebom da se predstave kulturne vrijednosti i da im se osigura zaštita i trajanje u budućnosti. Na prijedlog Vlade Republike Hrvatske, zajedno s brojnim stručnjacima, ponajviše muzikolozima i etnolozima, UNESCO-ov odbor za očuvanje kulturne baštine je na reprezentativnu listu nematerijalnih kulturnih dobara u studenom 2011. godine uvrstio i „bećarac“. Njegovo uvrštenje pozdravila je gotovo cijela Hrvatska, samo su se pobunili srpski mediji čime je stvorena polemika o pitanjima čiji je „bećarac“ i čijoj narodnoj baštini on pripada. Posebnost ovih dvostruko rimovanih deseteraca je i njihova teritorijalna rasprostranjenost. Šireći se, ne poznavajući granice, ovi su se stihovi nosili i prenosili pa se udomačili upravo poput čovjeka i stopili s narodom koji se nije mogao premoriti tamburom, kolom i pjesmom. Ova je pjesma rođena u selima Slavonije, a takvi se i slični stihovi stvaraju na širokom području pa slični postoje i kod drugih naroda, o čemu je potrebno posebno pisati. Slavonci su svoje misli i osjećaje uspjeli zaokružiti dvama deseteračkim stihovima, u taj jednostavni kulturni izričaj putem kojega se identificiraju, izriču ljubav prema domovini kao i regionalnoj, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti. Glavni njihovi nositelji danas jesu kulturno-umjetnička društva i folklorni ansambli koji imaju i najveću ulogu u očuvanju izvornoga i autentičnoga kulturnog dobra. Veliku im potporu daju i razne priredbe manifestacijske kulture

poput smotri folklora i regionalnih estradnih festivala putem kojih se čuva tradicijska vrijednost i prenosi na one koji ga slušaju. U njima je Slavonac ispjevao svoje osjećaje, pa su ovi stihovi prirasli uz slavonsku dušu bez kojih bi Slavonija ostala prazna. Iz njih se čitaju povijesni tragovi, ustaljena vjekovna tradicija, pravila kojih se narod strogo držao, društveni status pojedinca u zajednici, a pjevaju o svakom događaju i značajnijoj promjeni u životu. Ovo kulturno dobro potrebno je dalje istraživati i pružiti mu trajanje u budućnosti.

7.2. Sažetak na njemačkom jeziku / Zusammenfassung in deutscher Sprache

Diese Arbeit behandelt die populärste vokal-instrumentale Singweise der Slawonier – den „Bećarac“ – aber auch andere doppelt gereimte zehnsilbige Verse des östlichen Kroatiens („Bušarci“, „Pokladarci“, „Svatovci“ und andere), welche sich nur nach der Melodie und nach dem Anlass zur Ausführung von den „Bećarcen“ unterscheiden. Des Weiteren wird in dieser Arbeit die poetische Struktur, Herkunft und Ursprünglichkeit, sowie die Bedeutung dieser Verse für die kroatische Literatur, Sprache, Kultur und Identität untersucht.

Der „Bećarac“ gehört zu jenen Liedern bei welchen auf eine bestimmte melodische Vorgabe zehnsilbige Reimpaare gesungen werden. Der doppelt gereimte zehnsilbige Vers besteht aus zehn Silben, von welchen die ersten vier Silben zwei Versmaße ergeben und den ersten Teil bilden, während die folgenden sechs Silben drei Versmaße ausmachen und den zweiten Teil bilden. Während Ethnomusikologen der Melodie größere Aufmerksamkeit schenken, stützen sich Philologen und Literaten mehr auf den Text und den literarischen Ausdruck. Das Wort „Bećar“ bedeutet in seiner Übersetzung: junger Mensch, welcher der Fröhlichkeit des Lebens zugetan ist. In Slawonien hatte jedes Dorf seinen „Bećar“, über welchen gesprochen, gescherzt und gesungen wurde. Vom ursprünglichen Wort „Bećar“ wurden auch andere Wortkategorien abgeleitet: das Adjektiv „bećarski“, welches sich oft an das ausgelassene und freie Leben der „Bećarcen“ bezieht. Weiters die Augmentative „Bećarina“ und „Bećarčina“ mit Hilfe derer sich die „Bećarcen“ oft selbst loben, die Ausdrücke für die Frau „Bećaruša“, welche ähnliche Charakteristiken des freieren Benehmens wie jene des „Bećars“ besitzt und das Verb „bećariti se“ was das Leben eines freieren und fröhlicheren Lebens in seiner übersetzten Bedeutung ausdrückt.

Die Charakteristiken der „Bećarcen“ sind unzählig, davon wird am meisten das alleinstehende Leben hervorgehoben, auch wenn der „Bećarac“ es mag wenn über ihn gesprochen und gesungen wird. Er weicht der Arbeit und den harten Verpflichtungen des Lebens immer aus, wenn es ihm möglich ist.

Die vielen Bezeichnungen dieser doppelt gereimten zehnsilbigen Verse sind wenig zielführend, da sie nur die Art der Melodie, der Singweise bezeichnen, nicht aber des Verses, des Textes selbst. So werden ihnen folgende Bezeichnungen zuerkannt: „Svatovci“, welche bei Hochzeiten gesungen werden, „Bušarci“ oder „Pokladarci“, welche zu Fasching vorgetragen werden, „Kolski“, welche beim Tanz im Reigen, genannt „Kolo“, oder im Wechsel zwischen Tanz und Gesang verwendet werden, weiters die „Drumarci“, welche auf der Straße gesungen werden, „Šalajke“ bei welchen der Ausruf „šalaj“ hinzugefügt wird und viele weitere. Um diese verschiedenen Bezeichnungen in eine Einheit einzukreisen, werden ihnen am öftesten die Bezeichnungen „pismice“ („Liedchen“), „kratke pismice“ („Kurze Liedchen“) oder „dvostisi“ („Couplets“) gegeben. Neben Martin Grgurovac erklären auch andere Autoren, dass die Bezeichnungen der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse davon abhängen in welchem Teil von Slawonien und darüber hinaus diese entstanden sind. Neben den „Bećarcen“ sind auch die „Poskočice“ und „Podvikulje“, rhymisierte sieben- und achtsilbige Verse, welche am häufigsten zu einer akustischen Basis, meist auf die Melodie des „Drmeš“, des typischen slawonischen Volkstanzen im Reigen, gesungen werden, sehr gut bekannt.

Alle tief erlebten Ereignisse aus dem Leben hat das Volk in Form der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse zusammengefasst und das gesamte Leben des Volkes wurde mittels dieser Poesie besungen. Die Verse sind in allen Lebensbereichen und Situationen vorhanden und schützen durch ihre Anwesenheit bei allen Feierlichkeiten auch die Volksbräuche. Gegen Ende des 17. Jahrhunderts ereignete sich in der kroatischen Literatur ein Wendepunkt indem die langen Verse, sogenannte „Bugarštica“ aufgelassen wurden und der kürzere zehnsilbige Vers sich durchsetzte. Dadurch ist das erzählerische Motiv verloren gegangen und der „poetische Dialog“ wurde eingeführt, welcher Reflexionen zu alltäglichen Erlebnissen zuließ. Die Darbietung dieser Verse im Reigen in Slawonien bemerkte Matija Antun Reljković in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts, welche er auch in seinem Werk „Satir iliti divji čovik“ zitierte und beschrieb. Reljković weist darin auf die kulturelle Rückständigkeit der Bauern in Slawonien hin und beschreibt jene Verse welche zum Tanz im Reigen gesungen werden als lasziv und als „unsittliche Lieder“. Gesang und Lieder spielten in Slawonien eine überdurchschnittlich große Rolle: die Lieder motivierten die Dorfgemeinschaft zur Arbeit, wurden während der Tätigkeit gesungen, aber auch die Beendigung anstrengender Tätigkeiten wurde mittels der Lieder ausgedrückt. Dadurch, dass die Slawonier von der Landwirtschaft lebten, gab es andauernd Gesang, aber auch der Tanz wurde nicht vernachlässigt: so gilt der Reigen „Kolo“ als Alpha und Omega jeder Unterhaltung.

Gegen Ende des 18. Jahrhunderts wurde auch dem mündlichen Literaturschaffen und der Volkstradition eine größere Bedeutung geschenkt. Dies ist die Zeit des Erwachens des Nationalbewußtseins, wodurch in der Volksdichtung die Grundmauern der einheimischen Sprache gesucht und ermittelt wurden. Durch das Sammeln des Folkloreerbes werden auch die ersten Interessen an den doppelt gereimten zehnsilbigen Versen geweckt. Die Mitte des 19. Jahrhunderts wird mit Maksimilijan Vrhovac und seiner Einladung zum Sammeln folkloristischer Themen verbunden. Bereits zu Anfang des 19. Jahrhunderts erwacht das Nationalbewußtsein und ein größeres Interesse der kroatischen Autoren an der Volksdichtung und anderen kroatischen Volksschätzen. Die ersten Texte in Zusammenhang mit der Volksdichtung werden zunächst in Zeitungen und ähnlichen periodisch auftretenden Publikationen veröffentlicht. Mitte des 19. Jahrhunderts wird die Wichtigkeit der schriftlichen Aufzeichnung der Verse, wie das Volk jene singt und spricht, festgestellt.

1846 erscheint das Werk des Pfarrers, Dichters und Ethnologen Luka Ilić Oriovčanin „Narodni slavonski običaji“, worin neben der Beschreibung von Volksbräuchen und Volkstänzen auch Volkslieder und doppelt gereimte Verse erwähnt werden. Auch die Matica Hrvatska leistete durch ihren Aufruf zur Sammlung aller Volkslieder in allen Gebieten wo Kroaten leben im Jahr 1877 einen großen Beitrag zur kroatischen Literatur. Zu den ersten Sammlern der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse in Slawonien wird auch der Pfarrer, Professor und Dichter Mato Topalović mit seiner Sammlung von kroatischen Volksliedern „Tamburaši ilirski iliti prva kitica narodnih ilirskih pjesamah po livadah i dubravah slavonskih sabrana i svemu junačkom ilirskom narodu prikazana“ gezählt. Den Grundstein für alle zukünftigen Sammler von Volksliedern legte der Pfarrer und Schriftsteller Josip Lovrečić. Durch seinen ethnografischen Korpus mit dem Werk „Otok“ erwachten die zukünftigen Sammelwerke über das Volksbrauchtum und Leben der südlichen Slawen „Zbornici za narodni život i običaje južnih Slavena“. Die Volkslieder wurden durch die Volksbräuche nicht nur erhalten und geschützt, sondern wurden dadurch auch vermutlich weniger abgeändert. Dadurch kann festgehalten werden, dass die Volkslieder in Slawonien neben den Volksbräuchen von langer geschichtlicher Kontinuität zeugen.

1954 erscheint die Sammlung an Volksliedern und Reigen „Kad zapiva pusta Slavonija“ von Julije Njikoš, worin gesammelte Singweisen mit Textmaterial zu finden sind, darunter auch doppelt gereimte zehnsilbige Verse, welche Njikoš als „Bušarci“ und „Bećarci“ bezeichnet. Einige Jahre später begann der Musiker und Ethnologe Slavko Janković seine „Pismice“ („Gedichte“) zu veröffentlichen, worin gesammelte Verse so aufgezeichnet sind, wie das Volk diese gesungen und gesprochen hat.

Aus der detaillierten Erforschung der poetischen und musikalischen Struktur der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse in Slawonien durch Slavko Janković stammen einige bedeutende Werke, darunter die 1967 in Vinkovci veröffentlichte Sammlung „Šokačke pismice I.“ und die Fortsetzung „Šokačke pismice II.“ aus dem Jahr 1970, welche ebenso in Vinkovci erschien. Das dritte Werk aus dieser Sammlung „Šokačke pismice III.“ wurde erst 1974 nach dem Tod von Janković in Herausgabe des Gesellschaftlichen Fonds zur Förderung der kulturellen Tätigkeiten der Gemeinde Vinkovci veröffentlicht. In seiner ersten Sammlung führt Janković detaillierte Beschreibungen zu den Versen an und zählt die Schwierigkeiten der Unterteilung der Verse, in seinem Werk sogenannte „Pismice I.“, auf. Durch die Vielzahl an gesammelten doppelt gereimten zehnsilbigen Versen ist laut Janković nur eine Aufteilung in Gruppen und Untergruppen nach alphabetischer Reihenfolge möglich gewesen. So teilt Janković in folgende große Gruppen: „opisne“ (beschreibende), zu dieser Gruppe zählt er auch jene Verse über die Angeberei oder Protzerei der Sänger; „volba“ (seelische, psychische Liebe); „nesretna volba“ (unglückliche seelische, psychische Liebe) wozu er auch Verse über Schmerz und Misstrauen zählt; „ljubav“ (rein körperliche Liebe), wo Verse über Blicke, Treffen, Geheimnisse, Küsse und ähnliches vermerkt sind; „neskladna ljubav“ (unharmonische körperliche Liebe), wo Janković über Unstimmigkeiten in der Liebe schreibt; „prilike i zabave“ (Gelegenheiten und Unterhaltung); usw. Der Historiker und Ethnologe Zvonimir Toldi veröffentlichte 1984 eine Sammlung lasziver und beschämender Volkslieder zur wissenschaftlichen Verwertung unter dem Titel „Razigrani doro“. Toldi unterteilt die Verse hierbei in zwei größere thematische Einheiten: jene doppelt gereimten zehnsilbigen Verse welche von Frauen gesungen werden und jene welche von Männern gesungen werden. Neben den doppelt gereimten zehnsilbigen Versen hat Toldi in seinem Buch auch jene Verse behandelt, welche zum Rhythmus der Musik gesprochen oder gejauchzt werden, so genannte „Priskočice“. Die veröffentlichten Lieder aus dieser Sammlung entspringen laut Toldi dem Rahmen der traditionellen Moral, stellen aber dennoch einen unumkömmlichen Teil Ostkroatiens dar. 1996 und 1999 erscheinen die Sammelwerke „Bečarski zbornici“ in zwei Teilen von Tomislav Krpan mit mehr als zehn Tausend Versen, welche Kaplan nach seiner eigenen und intuitiven Methodologie veröffentlichte.

Ableitend von der Bezeichnung „doppelt gereimter zehnsilbiger Vers“ kann man bereits die Präsenz der vielfach gebrauchten literarischen Zierde bemerken: jene des Reims. Die Übereinstimmung der Silben in diesen doppelt gereimten Versen wird am häufigsten mit zwei gleichen Vokalen innerhalb des ersten und zweiten Versteils festgestellt. Des Weiteren findet man einige Beispiele des Leoninischen Reims (Übereinstimmung der Silben innerhalb des

gleichen Versteils) in einem oder beiden Versteilen. Die zehnsilbigen Verse zu welchen die „Bećarci“, „Bušarci“, „Pokladarci“ und „Svatovci“ gezählt werden enthalten immer einen Reim. Insofern der Reim durch die Geschwindigkeit der Sänger nicht erreicht werden kann, wird er dennoch durch die Kombination gleicher Wörter erreicht, wodurch der Vers auch durch seine Einfachheit charakterisiert werden kann und wodurch darauf hingewiesen wird, dass der Inhalt wichtiger ist, als die Zierde.

Epitheta sind ebenso charakteristisch für die slawonischen doppelt gereimten zehnsilbigen Verse, vor allem erwähnenswert die ungezügelten slawonischen Epitheta „Dika“ und „Lola“. Vor allem diese zwei Epitheta bekräftigen die fröhliche und ungezügelte Mentalität der Bevölkerung von Slawonien, eine Mentalität bei welcher gerne schön geredet und gelallt wird. Die Slawonier prahlen gerne mit jener Person über welche gesungen wird, welche als „Dika“ bezeichnet wird. Das Epitheton „Lola“ wird bei diesen Versen oft als Synonym für den Ausdruck „Bećar“ mit ähnlichen Charakteristiken eines jungen Menschen, welcher das Leben in Unordnung mag, verwendet. Ausser dem Reim und des Epithetons werden beim doppelt gereimten zehnsilbigen Vers auch viele Vergleiche festgestellt, welche auch eine der vielen literarischen Verzierungen darstellen. So findet man in diesen Versen Vergleiche wo Menschen mit beispielsweise Äpfeln (wodurch hierbei eine Bitte ausgedrückt wird) oder Blumen (meisten Rosen, welche die Liebe symbolisieren) verglichen werden. Auch wenn der Großteil der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse inhaltlich von der Liebe handelt, so reflektieren diese dennoch den Charakter des Autors und werden dadurch durch Klarheit, Doppeldeutigkeit, Geheimnisse, Zärtlichkeit und Grobheit, Optimismus und Pessimismus, Mut und Scheu, Neugier und Verschwiegenheit oder Protzertum charakterisiert und deuten mittels der verbalen Kommunikation den momentanen Zustand an. Dadurch werden mit dem Vorzug des Chronisten die Verse einer nach den anderen gereiht. Oft ist ein weiterer doppelt gereimter zehnsilbiger Vers die Antwort auf einen Vers in welchem eine These vertreten wird, welche mittels einer Antithese in der Antwort übersungen wird. Die erste Gesangsstimme kann männlich oder weiblich sein, wobei jene Frau welche in Slawonien zu singen beginnt, als „Počimalja“ (Vorsängerin) bezeichnet wird. Diese Person führt den Gesang, während die anderen Frauen den Gesang melodisch mit der zweiten Stimme begleiten. Die beschriebene Singweise zählt zu jenen zehnsilbigen Versen, welche im Reigen getanzt werden, während normalerweise die Verse so dargeboten werden, dass eine Person zu singen beginnt und die übrigen Sänger sich erst anschließen, wenn erkannt wurde um welchen Vers es sich gerade handelt. Erwähnenswert ist hierbei, dass jene Personen, welche die zehnsilbigen Verse vortragen bzw. beginnen einen besonderen Status und ein besonderes

Ansehen im Dorf genießen. Diese kreativen und geistreichen Köpfe haben viele Verse vorbereitet und können sich dadurch auch verbal und gesanglich verteidigen und antworten, falls sie provoziert werden. Doppelt gereimte zehnsilbige Verse wurden in allen Lebensabschnitten gesungen und jeder durfte sich ihrer bedienen. Mit Hilfe der Verse wurde der Schönheit, Personen, Tugenden und Tadel bedacht: es wurde das Haar, Gesicht, die Figur, Größe, Fülle, der Gang, Humor und die Schalkhaftigkeit gelobt und oft dienten die Verse als Trost, indem etwas wertvolles erfunden wurde, was gepriesen werden konnte. Die Slawonier haben ihrem Kulturerbe folgend auch über ihr Land, ihr Dorf, der näheren und weiteren Umgebung gesungen. Daher finden wir auch in den doppelt gereimten zehnsilbigen Versen Beschreibungen von geschichtlichen Bezirksvorstädten und staatlichen Zentren in welche seltener gereist wurde. Besonders stolz waren und sind die Slawonier auf Ihre Volkstrachten, welche von sich aus den sozialen Status und die Rolle in der Gesellschaft widerspiegelte. Die Tracht begleitete die Slawonier von Geburt bis zum Tod, so wie auch die in dieser Arbeit beschriebenen Verse. In zahlreichen Versen singen die Slawonier über Reichtum und Armut, über Besitz, welcher häufig als verschwenderisch und anstößig charakterisiert wird. Das größte Vertrauen wird in die Dukaten (damalige staatliche Goldwährung) gesetzt, welche als Abbild des Besitzes galten, wodurch der materielle Besitz häufig in Dukaten getauscht wurde um Töchter verheiraten zu können und denen eine Mitgift geben zu können. Die Liebe in Slawonien beginnt mit einem Blick, einer Begegnung, einem Gruß und wird mit einem Kuss und einem Treffen fortgesetzt, aber oft begleitet von vielen Unstimmigkeiten, da es zu Angeberei bei Liebeserfolgen und auch zu Ablehnung bei wählerischen Personen kommt. Mittels des zehnsilbigen doppelt gereimten Verses werden die geheimen Liebesgefühle oft vermittelt. Die meiste Anzahl solcher Verse wird mit einem Lächeln, einem Augenblinzeln oder einer Zuckung der Augenbrauen vorgetragen, um die gewünschte Person damit anzulocken. In der Vergangenheit war es den Verliebten schwierig sich zu treffen, die Treffen nicht in ein Geheimniss oder ein Verstecken resultieren zu lassen oder sich in einer unangenehmen Situation wieder zu finden, damit diesen nichts angedichtet und über die Verliebten gesungen werden konnten. Solche Verse mit angedichtetem Inhalt konnten oft fatale Folgen haben - bis zur Beendigung der Liebesbeziehung. Die meisten Treffen der Verliebten fanden vor dem Haus statt, aber auch über diese Treffen wurde durch die Knappheit an Zeit durch die viele Arbeit selten unter der Woche von anderen getratscht. Hier wurde bis zum Sonntag, bzw. bis zur Beendigung der Verpflichtung gewartet. Unstimmigkeiten zwischen den Verliebten löst am häufigsten Misstrauen in die geliebte Person aus. Daraus resultiert Trotz, womit sich die angegriffene Person schützen möchte. In

den doppelt gereimten zehnsilbigen Versen findet man häufig den Begriff „Inoča“, welcher in Slawonien eine Widersacherin beschreibt, egal ob es sich hierbei um zwei Mädchen oder zwei verheiratete Frauen handelt. Eine trotz der anderen aus Überzeugung da die geliebte Person entweder in jemanden anders verliebt oder bereits versprochen ist.

Die doppelt gereimten zehnsilbigen Verse wurden am häufigsten bei Hochzeiten und während den Hochzeitsbräuchen gesungen und kündigten das ganze Hochzeitsritual an. Diese Verse sind unter dem Begriff „Svatovci“ bekannt und später als „Bećarci“. Die größte Sorge der jungen Frauen war die Verehelichung, worüber oft gesungen wurde, ebenso wie über den gewünschten Ehepartner. Jener jungen Frau welche als nächste zu heiraten beabsichtigte, wurde von ihren besten Freundinnen, genannt „drûge“, umsungen. Am meisten wurde die zukünftige Braut noch vor der Hochzeit umsungen: bei der Brautwerbung, bei der Abholung der Braut, am Kopf des Hochzeitmarsches, aber auch nach der Hochzeit. Die musikalische Grundlage oder Begleitung während des Marsches am Weg zur Braut oder zum Bräutigam bildete bei den Burschen der „Bećarac“ und bei den Mädchen der „Svatovac“.

Neben den Hochzeitsbräuchen gibt es in Slawonien noch eine Vielzahl an Gelegenheiten, bei denen die doppelt gereimten zehnsilbigen Verse gesungen wurden. Die Volksbräuche sind eng verbunden mit den Unterhaltungen und Festivitäten, was heute für uns wichtig ist, denn daraus kann erforscht werden wann diese Singweisen dargeboten wurden.

Die Faschingszeit war in Slawonien jene Zeit wo am meisten gesungen und getanzt wurde, ganz im Gegensatz zur Fastenzeit. Die Nacht steht nach der Beendigung der Arbeiten ebenso zur Unterhaltung zur Verfügung. Die gute Stimmung zu diesen freien Zeiten wurde in den Reigen gelegt, welcher in Slawonien den besten Zeitvertreib und Spaß bedeutet. Das „Kolo“ ist der populärste slawonische Tanz und in diesem Reigen fassen sich alle die tanzen können oder auch nicht bei den Händen.

Im Reigen bot sich einem jeden die Möglichkeit seine Meinung zu äußern und dies geschah mittels der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse. Es gab verschiedene Gründe warum man sich in den Reigen eingliederte: am häufigsten deshalb, da der Reigen einen zentralen Treffpunkt darstellte, wo man auch Personen treffen konnte, mit welchen dann sympathisiert wurde. Auch jene, die nicht am Tanz teilnahmen, sondern nur das Treiben beobachteten, wurden im „Kolo“ besungen. Diese Liedverse waren sechs-, sieben-, oder achtsilbig und oft nur humoristisch gerufen oder gejauchzt. Dieser Verse bedienten und trotzten alle ungleichdenkenden bei der Darbietung der verschiedenen Meinungen im sogenannten „Wettsingen“ oder „Übersingen“, kroatisch „natpjevavanje“. Einen weiteren Treffpunkt stellten die slawonischen Straßen, genannt „Sokak“ dar und auch beim „Prelo“ und beim

„Divan“ konnte gesungen und musiziert werden. Das „Prelo“ stellt eine der größten Unterhaltungen im Winter dar, wobei Mädchenlieder von Tamburizzaspielern begleitet wurden.

Verbote und Verhinderungen der Unterhaltungen, des Tanzens und des Gesangs gab es viele: die wichtigsten stellen hierbei die Fastenzeit, der Advent, der Tod, sowie politische Verhinderungen oder Verbote durch die Obrigkeit dar. In vorliegender Arbeit werden auch verschiedene Subjekte beschrieben, welche wegen diverser Verbote oder Verhinderungen, ob objektiver oder subjektiver, tatsächlicher oder erfundener, derzeitiger oder überbrückbarer Art doppelt gereimte zehnsilbige Verse gesungen haben. Zum Beispiel klagt eine junge Frau über den Altersunterschied zu ihrem Liebsten, sowie Armut, die Sorge der Eltern über eine gute Verhehelichung der Tochter und auch die Thematisierung der Zwangsehe. Das Militär und der Krieg bildeten große Hindernisse für die Liebe und Ehe, wodurch auch über Trennung und die Distanz gesungen wurde. Solche Verse müssen aus dem damaligen Gesichtspunkt betrachtet werden, als das Dorf selten verlassen wurde. Auch Schulbesuche, das Erlernen von Berufen, Arbeitseinsätzen, Auswanderungen und ähnliches waren oft Gründe für Trennung und Entfernung.

Mittels der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse konnte auch Kritik an einzelne Vorgänge oder menschliche Maßnahmen geübt werden, wenn auch auf humorvolle Art und Weise, was heute das größte Merkmal der Verse darstellt. Neben den humoristischen Versen bestehen auch die wüsten und beschämenden Verse, welche heutzutage vielzählig vorkommen. Das Volk ist der Meinung, dass alles was im Reigen „Kolo“ gesungen wird, erlaubt ist und es wird auch als gerechtfertigt angesehen wenn sich einige Personen gekränkt fühlen. Oft verlassen diese beschämenden Verse die Grenzen der Moral, dennoch werden sie vom Volk gerne gesungen und gehört. Es besteht auch eine weniger beschämende Art an Versen, welche „Rugalice“ (Spottlieder), „šaljive pjesme“ (Scherzlieder) oder „priokrenute pjesme“ (umgekehrte Lieder) genannt werden. Das Hauptcharakteristikum dieser Verse ist der Scherz, welche oft mit einer gewissen Portion an Doppeldeutigkeit verbunden ist. Jene zehnsilbigen Verse welche als „priokrenuti“ (umgekehrt) bezeichnet werden, sind die einzigen welche auf den Reim verzichten. Diese werden ausschließlich scherzhaft gesungen. Ab und zu können sie sich zwar entweder zufällig oder absichtlich reimen, aber nur um das humoristische Merkmal noch deutlicher hervorheben zu können.

Bei den doppelt gereimten zehnsilbigen Versen findet man viele sprachliche Unterschiede. Die slawonischen Dörfer und deren Dialekte werden charakterisiert durch den Reflex des slawischen Lautes /ě/ in ikawische, ekawische, halbikawische und (i)jekawische Dialekte.

Früher waren die sprachlichen Unterschiede wesentlich geringer als heutzutage. Die doppelt gereimten zehnsilbigen Verse sind reich an diversen Besonderheiten dieser Dialekte: der Vokal /a/ wird häufig assimiliert (došao > došo); der Vokal /i/ schwindet in der infinitiven Endung (pozdravljati > pozdravljat); bei den Bindewörtern ali, ili, niti schwindet das finale /i/ (ali > al, ili > il, niti > nit); auch ein Teil der Adverbia verliert den Vokal /i/ (koliko > kolko); der Vokal /o/ wird in der initialen Position von Pronomina und Adverben reduziert (ono > no, ovom > vom); die unbetonte Vokalgruppe /-ao/ wird oft kontrahiert (zamirisao > zamiriso); der Laut /h/ wird reduziert oder durch andere Laute substituiert: in initialer Position (haljine > aljine), in medialer Position (uhvate > uvate), in finaler Position (bih > bi); der Laut /h/ wird auch oft durch den Laut /v/ ersetzt (trbuhu > trbuvu); die Konsonantengruppe /hv/ wird zu /f/ (hvala > fala) oder es entfällt der Konsonant /h/ (hvata > vata).

In den slawonischen Dialekten und deren doppelt gereimten zehnsilbigen Versen ist die Betonung besonders interessant, vor allem in den halbikawischen Dialekten, wo sich die Betonung - im Gegensatz zur Standardsprache - oft an der vorletzten (divôjka) oder letzten (golubica) Silbe des Wortes befindet. Bei vielen zehnsilbigen Wörtern befindet sich die Betonung auf der letzten Silbe. Die doppelt gereimten zehnsilbigen Verse haben die alten Betonungen bewahrt, wodurch auch der Akut erhalten geblieben ist, welcher auch in Zukunft unbedingt beibehalten werden muss, um die Metrik nicht zu zerstören. Die doppelt gereimten Zehnsilber sind auch reich an Lehnwörtern, auch wenn in dieser Arbeit nur einige Beispiele davon angeführt sind. Die Erscheinung dieser Fremdwörter ist nicht ungebräuchlich, da das Volk oft bei der schnellen Dichtung und dem schnellen Schaffen der Verse nicht in Stande war ein adäquates Eigenwort zu entwickeln, wodurch das Fremdwort Einzug in die Sprache und die Verse finden konnte. Dadurch findet man heute bei der Durchsicht der doppelt gereimten zehnsilbigen Verse neben anderen vor allem lateinische, ungarische, deutsche, italienische und türkische Fremdwörter.

Mit ihrer poetischen Struktur haben die doppelt gereimten zehnsilbigen Verse viele geschichtlichen Ereignisse und alltäglichen Erlebnisse umfasst und vereinten sich mit der Volksseele, wo sie zum Kulturgut und Kulturerbe Slawoniens wurden. Die weite Verbreitung dieser Verse ist nicht ungewöhnlich: die gesellschaftlichen Strukturen, der Übergang von einer Siedlung zur anderen und das Nicht-Kennen von Grenzen sind die Hauptgründe der mündlichen Weitergabe und des wechselseitigen zeitlichen Verlaufs. Dadurch finden sich diese Verse außer in Slawonien auch in der Baranja und Lika, bei den Kroaten in Srijem, der Bačka, im Banat, der bosnischen Posavina, und auch bei den vojvodinischen Serben. Heutzutage ist indes der Bedarf an kultureller Wertschätzung und die Behütung und

Bewahrung für die Zukunft stark gestiegen. Auf Vorschlag der Republik Kroatien in Zusammenarbeit mit unzähligen Spezialisten, hauptsächlich Musikwissenschaftlern und Ethnologen, entschied der UNESCO Ausschuß zum Schutz des Kulturerbes im November 2011 auch den „Bećarac“ auf die repräsentative Liste der immateriellen Kulturgüter zu setzen. Die Eingliederung in diese Liste wurde von ganz Kroatien begrüßt, jedoch stellten einige serbische Medien polemische Fragestellungen darüber wem der „Bećarac“ gehört und zu welchem Volkserbe dieser zählt.

Die Besonderheit dieser doppelt gereimten zehnsilbigen Verse liegt in der territorialen Verbreitung. Diese Verse wurden von Ort zu Ort übertragen, ohne dabei Grenzen zu kennen und fanden ein zu Hause neben den Menschen und verschmolzen mit dem Volk, welches sich nicht mit Tamburizzaklängen, Reigentänzen und Liedern übermüden kann. Diese Liedverse entstanden in den Dörfern Slawoniens und ähnliche Verse entstehen auf breiterem Gebiet, bei anderen Völkern, was gesondert behandelt werden müsste. Die Slawonier konnten ihre Gedanken und Gefühle in die doppelt gereimten zehnsilbigen Verse einrunden und identifizieren sich über diesen einfachen kulturellen Ausdruck, indem sie darin ihre Liebe zur Heimat sowie ihre regionale, nationale und religiöse Zugehörigkeit ausdrücken können. Die heutigen Hauptträger zur Bewahrung des ursprünglichen und authentischen Kulturgutes der zehnsilbigen Verse sind Kulturvereine und Folkloreensembles. Eine große Unterstützung bieten ihnen hierbei verschiedene nationale und internationale Kulturveranstaltungen und Folkloreschauen, wo der Wert der Tradition an die Zuseher und Zuhörer weitergegeben werden kann.

Mit dem doppelt gereimten zehnsilbigen Versen hat der Slawonier seine Gefühle herausgesungen, diese Verse wuchsen neben der slawonischen Seele heran und ohne diese wäre Slawonien leer. Aus diesen Versen liest man geschichtliche Spuren, eingeschwungene, unvergängliche Traditionen, Regeln an welches sich das Volk streng hielt, den gesellschaftlichen Status der Einzelnen in der Gemeinschaft und sie berichten von jedem Erlebnis und wichtigen Veränderungen im Leben.

Dieses Kulturgut muss auch weiterhin erforscht werden um ihm dadurch den Fortbestand für die Zukunft zu gewähren.

8. Izvori

8.1. Popis literature

- ALATROVIĆ, K.: *Ceranske*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 37-39
- ANDRIĆ, J.: Predgovor knjizi Julija Njikoša „*Kad zapiva pusta Slavonija*“. Savez kulturno prosvjetnih društava, Osijek 1954, S. 5-8
- BABOSELAC, M.: *Zbirka iz Donje Bebrine*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 48-54
- BALENTOVIĆ, I.: *Pjesme sa šora i prela oz Gradišta 1941. - 1942.* In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 54-56
- BARBIĆ, A.: Prilog knjizi Zvonimira Toldija „*Razigrani doro*“. Muzej Brodskog Posavlja Slavonski Brod, Slavonski Brod 1984, S. 64-65
- BLAŽEK, P.: *O bečarima*. In: Grgurovac, Martin: *Šokadija danas* (Sammelband Šokadija i Šokci, 4). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 38-39
- BOGDEŠIĆ, P.: *Poskočice*, 1885. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*, SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 60-61
- BOŠKOVIĆ-STULLI, M.: *Narodna poezija naše oslobodilačke borbe kao problem suvremenog folklornog stvaralaštva*. In: Maja Bošković Stulli: *Usmena književnost*. Školska knjiga, Zagreb 1971, S. 317-355
- BUDMANI, P.: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Dio III*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1887-1891
- BUTURAC, J.: *Slavonske poskočice*, 1986. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 181-189
- ČOKLIĆ, J.: *Svadbeni običaji u Rakitovici*. In: Grgurovac, Martin: *Život i običaji*, SN „Privlačica“, Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 445-449
- ČUBELIĆ, T.: *Povijest i historija usmene narodne književnosti*. Vlastita naklada, Zagreb 1988
- DAMJANOVIĆ, S.: *Šokačko lice hrvatske književnosti*. In: Grgurovac, Martin: *Šokadija i Šokci u književnoj riječi* (Sammelband Šokadija i Šokci, 3). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 5-7
- DANIČIĆ, Đ.: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Dio I*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1880-1882

- DANIČIĆ, Đ.: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Dio II*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1884-1886
- DELORKO, O.: *Nekoliko misli o našoj narodnoj poeziji*. In: Gušić Branimir: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1962, S. 107-116
- DEVETAK, V.: *Srijemačke pismice bapske*. 1979. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 68-71
- DRAGIĆ, M.: *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*. (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split 2008
- ERJAVAC, S.: *Bećarci*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 76-84
- FERIĆ, M.: *Glazbena baština Šokadije*. In: Grgurovac, Martin: *Podrijetlo i naseljavanje*. (Sammelband Šokadija i Šokci, 1), Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 245-253
- FERIĆ, M.: *Folklorna glazba Slavonije i Baranje*. In: Blanka Žakula: *Dvanaesti seminar Panonske zone*. Kulturni centar Gatalinka Vinkovci, Vinkovci 2007, S. 43-62
- FILAKOVAC, I.: *Prkovačko-retkovačke*. 1902. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 85-89
- FLAKOVAC, I.: *Prkovačko-retkovačke*. 1902. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 85-89
- FRKOVIĆ, Š.: *Šokci nikada nisu živjeli od tuđih žuljeva i nesreća i osim zemlji, ničije sluga nisu htjeli biti ili pisati o Šokcima*. In: Grgurovac, Martin: *Šokadija danas*. (Sammelband Šokadija i Šokci, 4), Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 42-47
- GLAVAŠIĆ, J.: *Pjesmarica*. 1979. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S.189-191
- GRGEC, P.: *Hrvatske narodne pjesme*. Izdanje Nakladnog odjela Hrvatske državne tiskare, Zagreb 1943
- GRGUROVAC, M.: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“ Vinkovci, Vinkovci 2005
- GRGUROVAC, M./ ŽIVKOVIĆ, P.: *Veliki i poznati Šokci*,.Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007
- GRGUROVAC, M.: *Šokadija danas, Šokadija i Šokci, 4*. SN „Privlačica“, Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007

- GRUJO, I.: *Novi bećarac*. Slavonski dukati. Auf: Etnofest Neum 2012 (CD), Hit Records, Zagreb 2012
- ILIĆ ORIOVČANIN, L.: *Narodni slavonski običaji*. Tiskom Franje Suppana, Zagreb 1846
- IVANČAN, I.: *Narodni plesovi Hrvatske 1*. Savez muzičkih društava Hrvatske, Zagreb 1964
- IVANČAN, I.: *Narodni plesovi i plesni običaji Požeške kotline*. Biblioteka „Narodni plesovi Hrvatske“, Zagreb 1988
- IVANČAN, I.: *Narodni plesni običaji u Hrvata*. Hrvatska matica iseljenika, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb 1996
- IVANKOVIĆ, I./ ŠIMUNIĆ, V.: *Hrvatske narodne nošnje*. Multigraf d.o.o., Zagreb 2001
- JAKŠIĆ, M.: *Divanimo po slavonski*. Pergamena, Zagreb 2003
- JANKOVIĆ, S.: *Šokačke pismice I*. Matica hrvatska, Vinkovci 1967
- JANKOVIĆ, S.: *Šokačke pismice II*. Matica hrvatska, Vinkovci 1970
- JANKOVIĆ, S.: *Šokačke pismice III*. Društveni fond za unapređivanje kulturnih djelatnosti Općine Vinkovci, Vinkovci 1974
- JARIĆ, J.: *Graničari*. In: Grgurovac, Martin: *Podrijetlo i naseljavanje* (Sammelband Šokadija i Šokci, 1). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 76-83
- JELČIĆ, D.: *Razuzdani pjev*. In: Toldi Zvonimir: *Razigrani doro*, Muzej Brodskog Posavlja Slavonski Brod, Slavonski Brod 1984, S. 6-7
- JOVANOVAČ, A.: *Gizda u Slavoniji*. In: Grgurovac, Martin: *Šokadija i Šokci u književnoj riječi* (Sammelband Šokadija i Šokci, 3). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 202-204
- JURIĆ, B.: *Zabave*. In: Ant. Radić: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1899, S. 45-112
- JURIĆ, Z.: *Pismice*. 1886. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 106-108
- JUZBAŠIĆ, J./ SVIRAC, M.: „*Spremila sam se u šokačko*“ i „*Nosim se šokački*“. In: Grgurovac, Martin: *Život i običaji* (Sammelband Šokadija i Šokci, 2). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 112-116
- KADIĆ, M.: *Dika ore, više na volove*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 249

- KNEŽEVIĆ, Lj.: *Poskočice iz Gorjana*, 1957. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 109-112
- KUBA, Lj.: *Narodna glazbena umjetnost u Dalmaciji*. In: Radić, Ant.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1899, S. 1-33
- KOVAČIĆ, M.: *Pjesme iz Otoka*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 113-117
- KRPAN, T.: *Bećarci*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 117-119, S. 251-324
- LADO: *Drumarac*, Auf: *Kolo igra, tamburica svira Vol.2* (CD), Narodne pjesme i kola iz Slavonije, Baranje i Bačke, BeSTMUSIC CD 6028, Zagreb 1999
- LISAC, J.: *Hrvatska dijalektologija 1*. Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb 2003
- LOVRETIĆ, J.: *Otok, narodni život i običaji*. In: Radić, Ant.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1897, S. 91-459
- LOVRETIĆ, J.: *Otok*. In: Radić, Ant.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1899, S. 45-112
- LOVRETIĆ, J.: *Poezija*. In: Maretić, T./ Boranić D.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1902, S. 81-114
- LOVRETIĆ, J.: *Otok*. Pretisak iz Zbornika za narodni život i običaje južnih Slavena, knjiga VII., svezak 1, JAZU, Zagreb, 1902., SN „Privlačica“, Vinkovci 1990
- LOVRETIĆ, J.: *Priskočnice iz Gradišta, 1888*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 128-131
- LOVRETIĆ, J.: *Pismice za igre u kolu, 1896*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 324-343
- MANDIĆ, F.: *Bećarci*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 132-135
- MANDIĆ, Ž.: *Šokica sam i bit ću dovika, Santovački bećarci*. Croatica, Budimpešta 2009
- MARETIĆ, T.: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Dio VIII*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1917-1922

- MARIJANOVIĆ, L.: *Crkva i crkveni život Šokaca*. In: Grgurovac, Martin: *Podrijetlo i naseljavanje* (Sammelband Šokadija i Šokci, 1). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 144-175
- MARKOVIĆ, Z.: *Narodne pjesme (Pleternica u Slavoniji)*. In: Boranić, D.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1916, S. 101-115
- MATIĆ, T.: *Prosvjetni i književni rad u Slavoniji prije Preporoda*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1945
- MILČETIĆ, I.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, Svezak I*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1896
- MLAČ, K.: *Zlatna knjiga hrvatske narodne lirike*. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1972
- MUSULIN, S.: *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Dio XIII*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1953
- NIKOLIĆ, V.: *Hrvatska domovina*. Odjel za promičbu, Zagreb 1942
- NJIKOŠ, J.: *Kad zapiva pusta Slavonija*. Savez kulturno prosvjetnih društava, Osijek 1954
- NJIKOŠ, J.: *Svatovske pismice*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 351-353
- PAVIČIĆ, S.: O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću. In: Grgurovac, Martin: *Podrijetlo i naseljavanje* (Sammelband Šokadija i Šokci, 1), Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 176-184
- PAVLIČEVIĆ, D.: *Bećarci*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 139
- PETERNEK, D.: *Poskočice, 1885*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 140-143
- PETRIČEVIĆ, P.: *Ko se svađa, taj se voli*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 148-149
- PLAVŠIĆ, F.: *Privlački bećarci*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 150
- PLAVŠIĆ, F.: *Ratna svinjokolja*. In: Grgurovac, Martin: *Šokadija i Šokci u književnoj riječi* (Sammelband Šokadija i Šokci, 3). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 368-374

- POPOVIĆ, V.: *O narodnoj poeziji iz narodno-oslobodilačke borbe*. In: Zelmanović, Đ.: *Slobodna domovina*. Godišnjak za godinu 1947., Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1947, S. 125-132
- RADIĆ, A: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Svezak II., Zagreb 1897
- RADIĆ, A.: *Moje uspomene iz kola*. In: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1899, S. 110-112
- RADONIĆ, I.: *Izabrane pjesmice*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 150-151
- RELJKOVIĆ, M. A.: *Satir iliti divji čovik*. Glas Slavonije, Osijek 1974
- REŠKOVIĆ, V.: *Najnovije...* In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 151
- ROSIĆ, M.: *Drumarac iz Davora*. In: Blanka Žakula: *Osmi seminar Panonske zone*. Kulturni centar Gatalinka Vinkovci, Vinkovci 2003, S. 63-77
- SRAKIĆ, M.: *Riječ biskupa - Šokca*. In: Grgurovac, Martin: *Podrijetlo i naseljavanje* (Sammelband Šokadija i Šokci, 1). Biblioteka „Dukat“, Vinkovci 2007, S. 5-7
- STEPANOV, S.: *Narodne pjesme iz Gorjana i Potnjana*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 358-359
- ŠETKA, J.: *Fra Andrija Kačić Miošić i narodna pjesma*. In: Boranić Dragutin/ Gavazzi Milovan: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1954, S. 5-74
- ŠIROLA, B.: *Problemi našega muzičkog folklor*. In: Boranić, D.: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1930, S. 193-231
- ŠVAGELJ, D.: *Predgovor knjizi Šokačke pismice I*. In: Janković, Slavko: *Šokačke pismice I*. Matica hrvatska, Vinkovci 1967, S. 5-7
- TOLDI, Z.: *Razigrani doro*. Muzej Brodskog Posavlja Slavonski Brod, Slavonski Brod 1987
- TOLDI, Z.: *Razigrani doro, 1984*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 393-397
- TOMAKOVIĆ, A.: *Plesovi Baranje*. In: Žakula, Blanka: *Deveti seminar Panonske zone*. Kulturni centar Gatalinka Vinkovci, Vinkovci 2004, S. 67-70

- TOMIČIĆ, Z.: *Izabrane*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 166
- VANĐURA, Z.: *Kudovske*. In: Grgurovac, Martin: *Slavonske pismice*. SN „Privlačica“, Vinkovci 2005, S. 167-169
- VINKEŠEVIĆ, J.: *Narodni plesovi Đakovštine*. Kulturno-umjetničko društvo „Gorjanac“, Zagreb 1989
- ŽAKULA, B.: *Tradicijske frizure Hrvatske 3*. Kulturni centar Gatalinka, Vinkovci 2008
- ŽGANEC, V.: *Melodije Bećarca*. In: Gušić, Branimir: *Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1962, S. 513-523

8.2. Mrežni izvori

- ANIČIĆ, L.: Vatreni bećarac osvojio internet, Glas Slavonije, 13.06.2012:
<http://www.glas-slavonije.hr/169493/6/Vatreni-becarac-osvojio-Internet> [15.09.2012]
- BOTICA, S.: Trajno živa usmenoknjiževna baština, Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, Vol.42 No.02.12.2005: <http://hrcak.srce.hr/file/4933> [19.04.2011]
- CERIBAŠIĆ, N.: Slavonska folklorna glazba kroz koncepcije smotri i istraživanja, Hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku, Vol.29 No.01.09.1992:
<http://hrcak.srce.hr/file/106098> [16.08.2012]
- DERK, D.: U Zagrebu umro doajen tamburaške glazbe Julije Njikoš, Večernji list, 28.10.2010: <http://www.vecernji.hr/kultura/u-zagrebu-umro-doajen-tamburaske-glazbe-julije-njikos-clanak-208934> [07.10.2012]
- DERK, D.: Hrvatska nema menuet, ali ima bećarac, Večernji list, 24.06.2012:
<http://www.vecernji.hr/kolumne/hrvatska-nema-menuet-ali-ima-becarac-kolumna-423545> [12.08.2012]
- DETONI, D.: Ansambl narodnih plesova i pjesama Hrvatske Lado, „Ej, sviraj Pavo“ pjesme i plesovi Baranje, 17.07.2009:
http://www.google.at/url?q=http://www.dubrovnik-festival.hr/lgs.axd%3Ft%3D16%26id%3D85601&sa=U&ei=j3blUNT7NZZT64QTr9oCwBw&ved=0CBUQFjAAOAo&usq=AFQjCNFHHl1WsoOB2RBp4k_eLxmGtCZakQ [02.12.2012]
- DRAGIĆ, M.: Apotropijski obredi, običaji i ophodi u hrvatskoj tradicijskoj kulturi, Croatica et Slavica Iadertina, Vol.3 No.03.01.2008: <http://hrcak.srce.hr/file/30083> [13.11.2012]

GRUJIĆ, N.: Čiji je bećarac, Politika, 17.01.2012:

<http://www.politika.rs/rubrike/Kultura/Ciji-je-becarac.lt.html> [20.05.2012]

GRUJIĆ, N.: Bećarac je srpska baština, Глас Српске, 05.02.2012:

<http://www.glassrpske.com/kultura/knjizevnost/Nenad-Grujic-Becarac-je-srpska-bastina/lat/70023.html> [22.05.2012]

KRISTIĆ, K.: Seljačka Sloga i narodna nošnja (u razdoblju od 1926. do 1929. i od 1935. do 1940. godine), Studia ethnologica Croatica, Vol.14/15

No.01.03.2004: <http://hrcak.srce.hr/file/73640> [02.09.2012]

KROATISCHE ZENTRALE FÜR TOURISMUS: Draž - der bećarac aus der Baranja, Newsletter 06/2010:

http://www.google.at/url?q=http://croatia.hr/Documents/679/Kroatien_Newsletter_06_10_DE.pdf&sa=U&ei=iW3lUM0zN8KC4gTi0YCYBA&ved=0CB4QFjAE&usg=AFQjCNERtphj4Bbe65IrYjKxr9Ir1k63eA [14.10.2010]

LADO: Lagani bećarac 2, Šokački sastanak, 23.11.2010:

http://www.google.at/url?q=http://www.youtube.com/watch%3Fv%3DBoBpLp1Lx0&sa=U&ei=vonlUNqzNaam4gS2_YHwCg&ved=0CBUQtWlwAA&usg=AFQjCNGOmUiERdsxtblq3BjmndYhkHxWg [25.10.2012]

LUKIĆ, Ž.: Bećarac od prostakluka do svjetske umjetnosti, 07.01.2012:

<http://www.034portal.hr/clanak.php?id=3358&naslov=becarac-od--prostakluka-do-svjetske-umjetnosti> [08.07.2012]

OSIJEKNET: VIDEO Vatreći bećarac za EURO 2012, 04.06.2012:

http://osijeknet.com/2343_VIDEO-Vatreći-be%C4%87arac-za-Euro-2012..htm [20.10.2012]

OŽGOVIĆ, N.: Bećarac, licitari i alka u UNESCO-u, Nacional br. 690, 02.03.2009:

<http://www.nacional.hr/clanak/52800/becarac-licitari-i-alka-u-unesco-u> [15.09.2012]

POTOČNIK, B.: Bećarac, HRT, Televizija Zagreb 1977:

<http://www.youtube.com/watch?v=uqda2tKplk> [15.10.2012]

RAJKOVIĆ, A.: Nenad Grujić: Bećarac je srpska baština, Глас Српске,

05.02.2012: <http://www.glassrpske.com/kultura/knjizevnost/Nenad-Grujic-Becarac-je-srpska-bastina/lat/70023.html> [20.05.2012]

SAPUNAR KNEŽEVIĆ, A./ TOGONTAL, M.: Stanko Vraz kao folklorist, Croatica et Slavica Iadertina, Vol.7/1 No.07.03.2012: <http://hrcak.srce.hr/file/117968> [02.05.2012]

STAJIĆ, M.: Бећарац наш насупни, Дневник, 2012:

<http://www.dnevnik.rs/drustvo/becarac-nas-nasusni> [21.10.2012]

- ŠIMIĆ, Z.: „Baš mi žao Šeksova šofera, gazda pije, a šofer ne smije“, Jutarnji list, 05.09.2009: <http://www.jutarnji.hr/-bas-mi-zao-seksova-sofera--gazda-pije--a-sofer-ne-smije-/308655/> [20.08.2012]
- ŠOKAČKO SIJELO: Kako je nastalo Šokačko sijelo? 15.02.2011: <http://www.sokackosijelo.com/novosti/kako-je-nastalo-sokacko-sijelo> [25.07.2012]
- TURISTIČKA ZAJEDNICA OPĆINE VELIKA: Smotra folklora „Čuvajmo običaje zavičaja“: <http://www.tz-velika.com/smotra.html> [20.08.2012]
- UREMOVIĆ, P.: Usmena književnost i narodna tradicija u časopisu „Kolo“, Nova Croatica: časopis za hrvatski jezik, književnost i kulturu, Vol.5 No.05.04.2011: <http://hrcak.srce.hr/file/115887> [10.09.2012]
- ŽEBIĆ, S.: Gibarački bećarac, Udruga „Šokačka grana“ Osijek: http://sokacka-grana.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=1293:gibaraki-bearac&catid=119:programi-rada&Itemid=291 [16.10.2012]

8.3. Razgovori i intervjui

Razgovor i intervju s Ankom Kalić i Matom Kalić, 19.12.2011 u Dolini kod Nove Gradiške

Razgovor i intervju s predsjednicom Folklornog ansambla Šokadija Anicom Zdunić, 21.12.2011 u Budrovcima

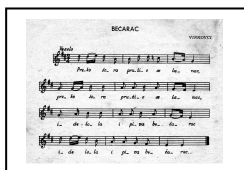
Razgovor i intervju s glazbenim pedagogom Mihaelom Ferićem, 19.12.2011 u Slavonskom Brodu

Intervju s Blankom Žakulom voditeljicom Kulturnoga centra „Gatalinka“, 20.12.2011 u Vinkovcima

Intervju s doc.dr.sc. Enrihom Merdićem pročelnikom odjela za biologiju Sveučilišta Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku i folklornim koreografom i umjetničkim voditeljem KUD-a „Tena“ Đakovo, 21.12.2011 u Osijeku

Razgovor i intervju s Helenom Kovačević (rođena 19.05.1933 u Dalju), 29.12.2007 u Bolmanu u Baranji

8.4. Ilustracije

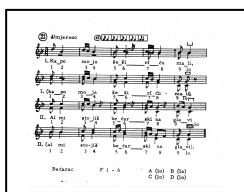
Ilustracija 1: Notni zapis, Bečarac, aus:
Njikoš, J.: Kad zapiva pusta Slavonija, Savez kulturno prosvjetnih
društava, Osijek 1954, S.10

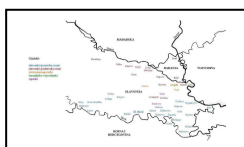
Ilustracija 2: Zapis Josipa Lovrečića, aus:
Radić, A.: Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena, JAZU,
Zagreb 1899, S. 110

Ilustracija 3: Ritmički obrazac 19 (1943. g.), aus:
Janković, S.: Šokačke pismice I., Matica hrvatska,
Vinkovci 1967

Ilustracija 4: Ritmički obrazac 21 (1949. g.), aus:
Janković, S.: Šokačke pismice I., Matica hrvatska
Vinkovci 1967

Ilustracija 5: Štokavsko narječje u Slavoniji, Rončević Ivan, 2011
 Prema: Lavrnić, I. (1983): Ikavski govor istočne Slavonije; Lisac, J. (2003): Hrvatska dijalektologija; Pavišić, S. (1953): Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji; Tanocki, F. (1996): Slavonska jezikoslovna baština

8.5. Kratice

g.	godina
i dr.	i drugi, i drugo
itd.	i tako dalje
KUD	kulturno-umjetničko društvo
npr.	na primjer
tj.	to jest
TV	televizija
usp.	usporedi(te)

Privitak I. Upute za intervju

Katalog pitanja

- Što je slavonski „bećarac“?
- Pripada li slavonski „bećarac“ hrvatskoj usmenoj lirskoj poeziji?
- Ima li slavonski „bećarac“ važnost za tradicijski kulturni život Slavonije?
- Koju važnost ima „bećarac“ za hrvatsku usmenu lirsku poeziju?
- Poznajete li druge nazive ovim deseteračkim stihovima u Slavoniji?
- Zbog čega su ovi deseterački dvostihovi dobili ime „bećarac“?
- Što znači riječ „bećar“?
- Jesu li se žene sličnih osobina i karakteristika nazivale posebnim imenom? Kojim?
- Tko pjeva „bećarce“ - žena ili muškarac?
- Koga se nazivalo „bećarom“?
- Što znači glagol „bećariti se“?
- Koje značenje ima riječ „dika“?
- Možemo li u „bećarcima“ prepoznati slavonski mentalitet?
- Kakav je mentalitet slavonskog čovjeka?
- Kako su se pamtili „bećarci“? Jesu li se zapisivali?
- Možete li odrediti starost „bećarca“?
- Jesu li se „bećarci“ uvijek pjevali?
- Kada se „bećarci“ nisu pjevali?
- O čemu pjevaju „bećarci“?
- Kako biste tematski podijelili „bećarce“?
- Tko su Šokci?
- Na koga se misli kada se u „bećarcima“ spominje Šokac i Šokadija?
- Kakav je jezik „bećaraca“?
- Možemo li u „bećarcima“ pronaći govorne razlike sela u Slavoniji?
- Koja je funkcija „bećarca“ danas?
- Koje značenje ima „bećarac“ u slavonskim narodnim običajima?
- Koje su forme izvođenja „bećarca“ danas?
- Možemo li slavonski „bećarac“ nazvati fenomenom? Zašto?

Privitak II. Predmet za nominaciju „bećarca“: Savez KUD-ova Slavonije i Baranje

Savez KUD-ova Slavonije i Baranje
Kralja Tvrtka 20, 31400 Đakovo
OIB:11058351474

MINISTARSTVO KULTURE REPUBLIKE HRVATSKE
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
Runjaninova 2
10000 Zagreb

29-12-2010

310-04/09-01/6/112 09

310-10-6

Poštovani !

Savez kulturno umjetničkih društava Slavonije i Baranje podupire nominaciju bećarca na UNESCO-ovu listu nematerijalne kulturne baštine svijeta

Savez kud-ova Slavonije i Baranje okuplja u svome članstvu 148 udruga koje se bave prikupljanjem, proučavanjem, čuvanjem i prikazivanjem narodnih običaja, plesova i pjesama od čega je bećarac kao najjednostavniji izričaj Slavonki i Slavonaca, Baranjski i Baranjaca posebno njegovan i čuvan. Kao što se vidi u video materijalu bećarac se vrlo često pjeva u svim prigodama u Slavoniji i Baranji. Na disku su prikazani jedan profesionalni prikaz i jedan amaterski snimak u kojima je vidljivo kako je bećarac jedan vrlo čest, uobičajen i opće prihvaćen dio narodne predaje. Uz video materijal, priložen je i jedan statistički dio istraživačkog materijal, koji je proveo J. Vinkešević u kojem je vidljivo odnos pjevanja bećaraca prema ostalim pjesmama.

Obzirom da je bećarac izašao iz samoga srca ovoga kraja prisutan je ne samo u seoskim nego i u gradskim sredinama prilikom proslava i različitih svetkovina, događaja i manifestacija. Razvojem društva i urbanizacijom slavonskih prostora, na selima je sve manje mladih ljudi koji se bave očuvanjem tradicije, pa tako i plesova i pjevanje bećaraca. I tu je vidljiv utjecaj drugih vidova glazbene kulture, koja je zbog razvijenosti i dostupnosti medija dostupnija od tradicijske pa se većina mladih ljudi, zbog dinamičnosti moderne glazbe, nerijetko opredjeljuju za elektronsku i ostalu glazbu.

Kako bi se nastavilo sustavno održavanje tradicijske kulture pa i bećarca kulturne udruge i društva svojim radom nastoje privući mlade ljude atraktivnim programima istražujući narodni život u koji je utkan i bećarac iz kojega se može saznati nekakav događaj ili zgoda i kojim se može kratko i jezgrovito prenijeti nekakva poruka.

Savez kud-ova Slavonije i Baranje među svojim aktivnostima ima i organizaciju različitih smotri folklornog sadržaja na kojima se prosuđuje i ocjenjuje stanje i napredak u istraživanju i očuvanju tradicijskih običaja, plesova i pjesama pri tome surađujući sa mnogim znanstvenicima i stručnjacima te institucijama iz područja etnologije, folkloristike i srodnih djelatnosti kako bi se sačuvalo tradicijsko blago ovoga kraja a nadalje bećarac kao koncentrat narodnog izričaja.

U Đakovu na Badnjak 24.12.2010 godine

Predsjednik SAKUD-a Slavonije i Baranje
Tomislav Vukadin

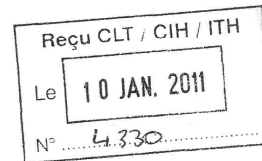

Alliance of Cultural Clubs of Slavonija and Baranja
Kralja Tvrtka 20, 31400 Đakovo
PIDN: 11058351474

TRANSLATION

REPUBLIC OF CROATIA
MINISTRY OF CULTURE
Directorate for the Protection of Cultural Heritage
Runjaninova 2
10000 Zagreb

Dear Sir or Madam

The Alliance of Cultural Clubs of Slavonia and Baranja fully supports the nomination of the *bećarac* for inscription on the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage.

The Alliance of Cultural Clubs of Slavonia and Baranja has 148 member associations that collect, study, safeguard and publicly perform popular customs, dances and songs. The *bećarac*, as the simplest expression used by the inhabitants of Slavonia and Baranja, is especially cherished and safeguarded. As shown in the video recording, the *bećarac* is often sung in Slavonia and Baranja on all occasions. The disc contains two recordings, a professional and an amateur one, which demonstrates that the *bećarac* is a very common, frequently used and widely accepted part of tradition. The video recordings are accompanied by statistics resulting from the research conducted by J. Vinkešević, which provide a comparison between the *bećarac* and other songs.

Since the *bećarac* comes from the very heart of this region, it is sung not only in villages, but also in urban areas, in celebrations, various festivities, events and cultural programmes.

Due to social developments and the trend of urbanization in Slavonia, the villages are suffering from a decrease in the number of young people engaged in safeguarding tradition, including dances and the *bećarac*. The influence of other types of music, more available in the media than traditional ones, can also be felt. The appeal of dynamic modern music often makes young people choose electronic and other musical types over traditional music.

In order to ensure the sustainability of traditional cultures, including the *bećarac*, cultural clubs and associations are making efforts to raise young people's interest by using attractive programmes and by studying the popular way of life which is reflected in the *bećarac*. This can help youngsters learn about anecdotes or events that are transmitted in a concise and succinct manner.

The Alliance of Cultural Clubs of Slavonija and Baranja also organizes different folklore festivals and events used to assess the state of play and progress made in researching traditional customs, dances and songs, engaging a large number of scientists, experts and institutions working in the field of ethnology, folklore studies and similar areas of expertise.

Alliance of Cultural Clubs of Slavonija and Baranja
Kralja Tvrtka 20, 31400 Đakovo
PIDN: 11058351474

All of the above is geared towards safeguarding the traditional heritage of this region and especially that of the *bećarac* which is a prime form of popular expression.

Đakovo, Christmas Eve, 24 December 2010

Alliance of Cultural Clubs of Slavonia and Baranja
President
Tomislav Vukadin
[stamp] [signature]

Privitak III. Predmet za nominaciju „bećarca“: Osječko-baranjska županija

REPUBLIKA HRVATSKA
OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA
OSIJEK

Upravni odjel za prosvjetu, kulturu, šport i tehničku kulturu

KLASA: 612-01/09-01/11
URBROJ: 2158/1-01-14-09-1
Osijek, 13. kolovoza 2009.

REPUBLIKA HRVATSKA	
MINISTARSTVO KULTURE	
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE	
17-08-2009	
612-08/09-01/0188	09
Urudžbeni broj:	Prih. Vrij.
2158-09-32	

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Odjel za pokretnu i nematerijalnu kulturnu baštinu
Odsjek za nematerijalna kulturna dobra
Mirela Hrovatin, prof.

Predmet: Nominacija za upis na UNESCO Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine svijeta
- odgovor -

Poštovana,

primili smo Vaš dopis kojim nas obavještavate da je „bećarac s područja Istočne Hrvatske“ nominiran za upis na UNESCO Reprezentativnu listu nematerijalne kulturne baštine svijeta. Osječko-baranjska županija je suglasna s nominacijom *bećarca* koji je kroz glazbu i ples prepoznatljivi kulturni izričaj Istočne Hrvatske. Ljepote bećarca su brojna kulturno-umjetnička društva iz Slavonije i Baranje predstavila na mnogobrojnim gostovanjima, nastupima i međunarodnim smotrama folklora diljem svijeta.

U cilju očuvanja bećarca Osječko-baranjska županija svake godine raspisuje Natječaj za programe i projekte u kulturi temeljem kojeg se donosi Plan raspodjele sredstava prema Programu javnih potreba u kulturi na području Osječko-baranjske županije kojim se sufinanciraju brojna kulturno umjetnička društva, kupovina nošnji, glazbenih instrumenata te njihovi nastupi diljem Hrvatske i svijeta.

Nadamo se uspješnoj nominaciji jer bi to bio značajan doprinos i podrška kulturno-umjetničkom amaterizmu na našem području.

S poštovanjem,

TRANSLATION

REPUBLIC OF CROATIA
COUNTY OF OSIJEK AND BARANJA
OSIJEK
Administrative Department for Education, Culture, Sport and Technical Sciences
Class number: 612-01/09 – 01/11
Entry number: 2158/1-01-14-09-1
Vrlika, August 13, 2009

REPUBLIC OF CROATIA
MINISTRY OF CULTURE
Directorate for the Protection of Cultural Heritage
Division for the Movable and Intangible Cultural Heritage
Department for the Intangible Cultural Heritage
Attn.: Mirela Hrovatin, BA

Re.: Nomination for inscription on the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage
- reply

Dear Madam

Thank you for your letter informing us of the nomination of the *bečarac* from Eastern Slavonia for inscription on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage. The County of Osijek and Baranja gives its full consent for the nomination of the *bečarac*, a recognizable musical cultural expression of Eastern Slavonia. The beauty of the *bečarac* has been demonstrated in numerous domestic and guest performances of cultural clubs from Slavonia and Baranja in folklore festivals around the world.

In order to safeguard the *bečarac*, the County of Osijek and Baranja issues an annual tender for cultural programmes and projects which serves as the basis for adopting a Plan for Allocating Resources in line with the Programme of Public Needs in Culture for the County of Osijek and Baranja. These funds are used for financing numerous cultural clubs, for them to purchase national costumes and musical instruments, and for them to perform in Croatia and around the world.

We hope that the nomination is successful because this would be a significant contribution to and support for amateur artists in our region.

Sincerely

Department Head:
Ksenija Zbožil
[stamp]
[signature]

Privitak IV. Predmet za nominaciju „bećarca“: Šokadija Zagreb

ŠOKADIJA
Zagreb

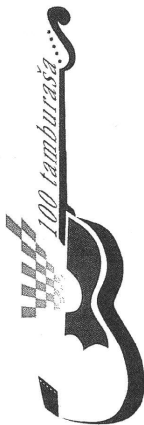
Bužanova 22
10000 Zagreb
tel./fax 00385 1 61 30 570
e-mail: sokadija@sokadija.hr
www.sokadija.hr

REPUBLIKA HRVATSKA	
MINISTARSTVO KULTURE	
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE	
Prijmljeno:	29-12-2010
Klasifikacija:	910-04/09-01/017
Uređeni broj:	380-10-7
Priloga:	09
Priloga:	

■ Zagreb, 28. prosinca 2010.

MINISTARSTVO KULTURE
Uprava za zaštitu kulturne baštine
Zagreb, Runjaninova 2

Predmet: Potpora nominaciji Bećarca za uvrštenje u reprezentativnu UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine

Poštovani,

zahvaljujemo vam na mogućnosti pružanja potpore nominaciji Bećarca, tradicijskog vokalno instrumentalnog napjeva s područja Slavonije, Baranje i Srijema, za uvrštenje u reprezentativnu UNESCO-vu listu nematerijalne baštine.

Naše Društvo, „Šokadija-Zagreb“, punih 100 godina njeguje kulturu i tradiciju Šokaca koji već stoljećima nastanjuju Slavoniju, Baranju i Srijem. Upravo u toj činjenici leži poveznica između Bećarca i Šokadije, odnosno šokačke kulture i tradicije. Ta poveznica vidljiva je gotovo svakodnevno, jer se i danas, kao i prije Bećarac pjeva u raznim svakodnevnim prigodama: proslavama, svadbama, veseljima ili drugim prigodama i to kako na priredbama, isto tako u radijskim i televizijskim programima ili koncertima. Tamburaška glazba isto tako je tradicijski običaj i gotovo nedjeljiv od narodnih plesova i pjesama, među kojima Bećarac ima posebno mjesto.

Taj posebni značaj Bećarca očituje kroz njegove brojne inačice i deseteračke napjeve inspirirane svakodnevnicom, najčešće ljubavnim zgodama i romantičnim tekstom, hvaljenjem ljudskih vrline ili isticanjem mana, sve do izrugivanja neistomišljenicima i suparnicima, politici ili suvremenoj tehnologiji. Taj stalni odraz Bećarca i njegova aktualnost u odnosu na suvremeni život uz istovremeno čvrsto zadržavanje glazbene tradicije jamči njegovo očuvanje u suvremenim životnim uvjetima. Naše Društvo njeguje tradicijsko pjevanje i sviranje tamburaške tradicijske glazbe, te je u taj proces neminovno uključen i Bećarac koji je već postao na izvjestan način zaštitni znak naših koncerata, kako onih orkestralnih, tako i onih vokalnih.

Danas možemo sa sigurnošću tvrditi da očuvanje Bećarca kao nematerijalnog kulturnog dobra nije uopće upitno, niti je u ovisnosti o djelovanju našeg ili nekog drugog Društva ili o smotrama folkloru. Naše Društvo, kao i mnoga druga širom Slavonije, Baranje i Srijema upravo u Bećarcu prepoznaju tu važnu sponu između baštine i suvremenog načina života koja svjedoči naš kulturni identitet i tradiciju, prepoznatljivo i kulturološki. Napjevavanje kao oblik izvođenja Bećarca uz veliku slobodu izričaja, što znači da se ponekad može otpjevati i ono što nije prigodno govoriti, na izvjestan način svjedoči tradiciju demokratske rasprave, jer se vrlo često napjevi tematiziraju, što daje kreativnu dimenziju ovom vokalno-instrumentalnom izričaju. Naše Društvo odmah po nacionalnoj registraciji Bećarca kao nematerijalnog kulturnog dobra potaklo je osmišljavanje Festivala bećarca koji bi imao za cilj dokumentiranje svih njegovih pojavnih oblika i napjeva, kako bi se njegovo bogatstvo napjeva i raznovrsnost glazbenih inačica očuvala za buduće generacije.

Priklanjajući se svoj dosadašnjoj argumentaciji koje je uobličilo Ministarstvo kulture Republike Hrvatske u jedinstveni prijedlog za upis na UNESCO-vu listu nematerijalne kulturne baštine slobodni smo se založiti za njegov upis, jer bi time njegova kulturna i baštinska vrijednost bila prepoznata kao reprezentativna sastavnica hrvatske kulturne baštine.

S poštovanjem,

Martin Vuković
ŠOKADIJA predsjednik
DRUŠTVO ZA PROMICANJE
HRVATSKE KULTURE I BAŠTINE
ZAGREB, Buzdova 22

ŠOKADIJA
Zagreb
Bužanova 22
10000 zagreb
Tel./Fax.: 00385 1 61 30 570
e-mail: sokadija@sokadija.hr
www.sokadija.hr

Zagreb, 28 December 2010

TRANSLATION

REPUBLIC OF CROATIA
MINISTRY OF CULTURE
Directorate for the Protection of Cultural Heritage
Zagreb, Runjaninova 2

Re.: Support for the nomination of the *bećarac* for inscription on the UNESCO
Representative List of Intangible Cultural Heritage

Dear Sir or Madam

Thank you for giving us the opportunity to provide support for the nomination of the *bećarac*, a traditional vocal and instrumental song from the region of Slavonia, Baranja and Srijem, for inscription on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage.

Our association, entitled Šokadija-Zagreb, has been cherishing the culture and tradition of the *Šokci*, inhabitants for hundreds of years of Slavonia, Baranja and Srijem, for a century. The presence over hundreds of years of the *Šokci* in this region represents a link between the *bećarac* and the *Šokadija*, i.e. the culture and tradition of the *Šokci*. This link can be easily perceived almost on a daily basis since the *bećarac* is still sung on different occasions just as it used to be. These events include celebrations, weddings, festivities and the like, as well as festivals, concerts and radio and television programmes. The music performed by *tambura* bands (the *tambura* is a traditional string instrument) is also a traditional custom and is an integral part of folk music and songs, among which the *bećarac* is the most prominent.

The significance of the *bećarac* is reflected in its numerous forms and decasyllabic verses inspired by daily events, ranging from love stories and erotic texts, human virtues and flaws, and poking fun at opponents and those holding different views on politics and modern technologies. The fact that the *bećarac* manages to keep abreast of contemporary events and at the same time keeps its traditional musical expression guarantees its survival in modern times. Our Association fosters traditional singing and *tambura* music, and this also includes the *bećarac*, which has already become a sort of a trademark of our concerts, both instrumental and vocal.

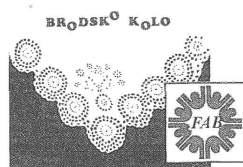
We can safely claim that safeguarding the *bećarac* as part of the intangible cultural heritage is unquestionable and does not depend on us or any other association or folklore festival. Our Association, just as many other associations in Slavonia, Baranja and Srijem, has recognized in the *bećarac* an important link between heritage and the contemporary way of life which testifies to our cultural identity and tradition in a recognizable manner. The feature of the *bećarac* where one lead singer attempts to out-sing another, and its great freedom of expression which allows singers to sing about things that cannot always be talked about, thus bringing in a creative dimension to this vocal and instrumental expression, are a form of democratic discussion since the songs are often topical. Immediately upon the national inscription of the *bećarac* as an element of the intangible cultural heritage, our Association introduced the idea of a *Bećarac* Festival with the goal of documenting all its forms and verses in order to preserve its wealth of songs and the variety of forms for future generations.

In line with all the arguments put forward by the Ministry of Culture of the Republic of Croatia in the nomination, we would like to provide our full support for the inscription of the *bećarac* on UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage because we feel that this would contribute to its being recognized as a representative element of the Croatian cultural heritage.

Sincerely

Martin Vuković
President
[stamp] [signature]

Privitak V. Predmet za nominaciju „bećarca“: Brodsko kolo

BRODSKO KOLO

SMOTRA FOLKLORA

GLAVNI ORGANIZATOR
FOLKLORNI ANSAMBL BRODA
Slavonski Brod, Radnički Trg 5

Telefon/fax: 035 445-801
e-mail: folklorni-ansambl-broda@sb.hinet.hr
Žrč. kod PBZ - Slav. Brod 2340009-1100013951
www.brodsko-kolo.com MB 3078817

MINISTARSTVO KULTURE RH
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
ZAGREB

Predmet: Pismo potpore, bećarci, UNESCO

REPUBLIKA HRVATSKA
MINISTARSTVO KULTURE
UPRAVA ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE
ZAGREB

Datum: 27-12-2010

910-04/09-01/071 04

380-10-5

Poštovani,

Vrlo lijepo i zadovoljno se osjećamo dok ovim putem podržavamo nastojanja da Bećarac postane dio UNESCO-ve liste nematerijalne kulturne baštine.

Naime upisom bi na jedan kvalitetan način nagradili sve one koji se rađaju i žive uz ovaj deseteračko stihovni napjev, a vjerujte nam da je vrlo mali broj žitelja Slavonije, Baranje i Srijema koji nisu makar ponekad zapjevali bećarac.

Brodsko Posavlje prate i neke sretnje okolnosti kao što je činjenica da na ovom području imamo, još uvijek, živuće kazivače i mnogobrojne izvođače tradicijskih običaja i događanja, ali isto na ovom području već dugo godina djeluju i dvojica velikih poznavatelja tradicijskih vrijednosti ovoga kraja. Radi se etnomuzikologu Mihaelu Feriću i etnologu Zvonimiru Toldiju, obadvojica stručnjaka su najveći dio svojega radnog vijeka proveli u, najizravnijim, razgovorima i kontaktima sa kazivačima i izvođačima, a svojim stručnim savjetima i znanjima su na jedan kvalitetan način doprinijeli čuvanju tradicijskih vrijednosti, a tako i bećarca.

Ovome svakako moramo zahvaliti i Smotri izvornog folklora Brodsko-posavske županije, koja evo već 47. godinu u svojim programima daje priliku KUD pokazivati i prikazivati tradicijske vrijednosti svojih sela.

Smotra izvornog folklora Brodsko kolo sa svojim dugogodišnjim kontinuiranim održavanjem i dokazano kvalitetnim mnogobrojnim programima je vrlo obvezujuća za KUD-a kao čuvare tradicijske baštine, a kroz sve to je i sama najizravniji nositelj i čuvar tradicijskih vrijednosti.

Na kraju moramo samo reći kako smo zadovoljni sa postignutim učincima glede štovanja, izvođenja i čuvanja bećarca na lokalnoj razini, no sigurni smo da bećarac ima uvjete i vrijednosti da postane dio svjetske UNESCO-ve liste nematerijalne kulturne baštine.

S poštovanjem.

SMOTRA FOLKLORA „BRODSKO KOLO“
Josip Perčević, predsjednik organizacijskog odbora

Josip Perčević

BRODSKO KOLO

FOLKLORE FESTIVAL

MAIN ORGANIZER
BROD FOLKLORE ENSEMBLE
Slavonski Brod, Radnički trg 5
Tel./Fax.: 035 445 801
www.brodsko-kolo.com

TRANSLATION

MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF CROATIA

Directorate for the Protection of Cultural Heritage

ZAGREB

Re.: Letter of Support, the Bećarac, UNESCO

Dear Sir or Madam

It is a great pleasure for us to be able to provide support to the efforts of inscribing the *bećarac* on the UNESCO Representative List of Intangible Cultural Heritage.

The inscription would be a quality reward for all those born with and living this decasyllabic verse song, and one can safely say that rare are the inhabitants of Slavonia, Baranja and Srijem who have not sung it at least once in their lives.

The region of Slavonski Brod and Posavina is quite lucky to still have living narrators and many performers of traditional customs and events, but also two great experts in traditional values of this region who have been working here for a number of years. These are the ethnomusicologist Mihael Ferić and the ethnologist Zvonimir Toldi, who have both spent the greatest part of their professional lives in the closest possible contact with traditional narrators and performers. Their expert advice and knowledge have contributed in a high quality manner to the safeguarding of traditional values, including those of the *bećarac*.

One should also be grateful to the Authentic Folklore Festival of the County of Brod and Posavina which has been providing cultural clubs in the region with an opportunity to demonstrate their villages' traditional values for 47 years in a row.

The Authentic Folklore Festival entitled *Brodsko kolo* (the Brod Circle Dance), with its tradition and high quality programmes, has in a way been a must for cultural clubs to persist in their role of safeguarding the traditional heritage and has itself become a tradition bearer safeguarding traditional values.

By way of conclusion, let us express our satisfaction with the effects of performing and safeguarding the *bećarac* at the local level. We remain convinced that the *bećarac* meets all the prerequisites to become part of UNESCO's Representative List of Intangible Cultural Heritage.

Sincerely

FOLKLORE FESTIVAL BRODSKO KOLO

Josip Perčević, Organizing Committee, President

[stamp] [signature]

Privitak VI. Izjava o autorstvu diplomskog rada / Eidesstattliche Erklärung

Ich erkläre hiermit an Eides Statt, dass ich die vorliegende Arbeit selbständig und ohne Benutzung anderer als der angegebenen Hilfsmittel angefertigt habe. Die aus fremden Quellen direkt oder indirekt übernommenen Gedanken sind als solche kenntlich gemacht. Die Arbeit wurde bisher oder ähnlicher Form keiner anderen Prüfungsbehörde vorgelegt und auch noch nicht veröffentlicht.

A handwritten signature in black ink, reading "Rončević Ivan". The signature is written in a cursive style, with the first name "Rončević" and the last name "Ivan" clearly distinguishable.

Rončević Ivan

Privitak VII. Abstract

Doppelt gereimte zehnsilbige Verse sind ein großes Reichtum der slawonischen Kultur. Diese Verse sind glaubhafte Dokumente welche die ursprüngliche Sprache und die Volksbräuche gespürt und verstanden haben und diese auch vor der Vergessenheit bewahren. Wenn wir uns in die Vielzahl dieser kurzen liedhaften Werke vertiefen, dann wird klar, dass dies ein unvernichtbarer Beweis jener Zeit ist und damit die Basis für weiteres Schaffen in modernem Geist schuf und großen Einfluß auf die Identität Ostkroatiens hatte.

Privitak VIII. Životopis / Lebenslauf

Persönliche Angaben:	Rončević Ivan geboren am 26.Mai 1983 in Osijek, Kroatien
Ausbildung:	1990-1998 Volksschule in Osijek
	1994 Abschluss des Kursprogrammes für Kinder- und Jugendanimation
	1997-1998 Auszeichnungen der Gespanschaft Osijek-Baranja und der Volksschule Franjo Krežma für die Arbeit und erreichten Resultate bei der Förderung des Ansehens der Schule
	1998-2002 Landwirtschaftliche und veterinärmedizinische Schule in Osijek, Beruf: Phytopharmazeut
	2001 Auszeichnung für die Herausgabe des Schulblattes „Ravnica“ der Landwirtschaftlichen und veterinärmedizinischen Schule, welches am zwischenschulischen und regionalem Wettbewerb den 2. Platz erhielt, sowie am Wettbewerb „Najlist“ während der Europatage teilnahm
	2002 Auszeichnung des Unterrichts- und Sportministeriums der Republik Kroatien zur Teilnahme am kroatischen Schulzusammentreffen der Jungjournalisten „Lidrano 2002“
	1999-2002 Auszeichnungen der Landwirtschaftlichen und veterinärmedizinischen Schule für den ausgezeichneten Erfolg und vorbildliches Benehmen
	Juni 2002 Matura mit ausgezeichnetem Erfolg
	2002 Auszeichnung der Landwirtschaftlichen und veterinärmedizinischen Schule für die mehrjährige erfolgreiche Tätigkeit am Schulblatt „Ravnica“
	2002 Fakultät für Landwirtschaft und Tierzucht in Osijek: Bodenbewirtschaftung
	2002 Deutsch (Vorstudienlehrgang der Wiener Universitäten)
	2005 Philosophische Fakultät in Osijek: Kroatische Sprache und Literatur

seit 2005	Diplomstudium Slawistik: Bosnisch/Kroatisch/Serbisch an der Universität Wien
ab 2002	Verstärkte Aktivität in der Erforschung der kroatischen Folklore und Brauchtümern
seit 2002	Teilnahme an der kroatischen Folkloreschule
2003-2011	Aushilfstätigkeit im Burgenländischkroatischen Zentrum in Wien
2004	Revue „Zlatni vlasi – Kroatische Volkskultur von der Tracht bis zur Frisur“ in Wien
2004	Choreographie mit Marin Berlakovich: „Ražanačko kolo“ - Tänze und Lieder aus dem Dorf Ražanac in der Nähe der Stadt Zadar
2006	„Etno-Revue“ am 59. Ball der burgenländischen Kroaten in Wien
2006-2008	Künstlerischer Leiter der Folkloregruppe Tkanica in Wien
seit 2007	Leiter des burgenländischkroatischen Sprachkurses für Kinder in Wien
2007	Moderation: Ball der burgenländischen Kroaten in Wien
2007	Choreographie mit Marin Berlakovich: „Prebudite se va srcu“ - Brauchtum rund um das alte und neue Jahr (aus dem Dorf Frankenau)
2007-2008	Schriftführer des Folkloreensembles der burgenländischen Kroaten „Kolo Slavuj“
2007-2009	Mitglied der Jury beim „Ostsprachen“ Redewettbewerb in Eisenstadt
2008	Mitarbeit im Projekt „Bosnisch/Kroatisch/Serbisch an Wiener Schulen“ im Rahmen der Lehrveranstaltung „Fachdidaktik Bosnisch, Kroatisch, Serbisch und Burgenlandkroatisch“
2008	Tätigkeit in der „Centar Biblioteka - Franjo Rotter“ in Wien
2008	Vortrag „Überblick, Charakteristika und Reichtum der Frauen-Volkstrachten“: Kulturverein Matica hrvatska Wien
2008-2010	Obmann des Vereins der kroatischen Studenten in Wien

2008-2012	Künstlerischer Leiter des kroatischen Folkloreensembles Šokadija in Wien
seit 2009	Veranstalter der kroatischen und burgenländischkroatischen Sprachkurse „Abeceda“ für Erwachsene in Wien
2009	Moderation: Ball der burgenländischen Kroaten in Wien
2009-2011	Schriftführer des Kulturvereins Matica hrvatska in Wien
seit 2010	Veranstalter der Sommerschule für kroatische und burgenländischkroatische Sprache und Kultur auf der Insel Krk
2010	Choreographien: „Cura šiške spustila“ - Tänze aus Bizovac, „Na sokaku“ - Tänze und Lieder aus Slawonien
2010	Verfasser des Lehrskriptes „Pišem, štem, govorim gradišćanskohrvatski“ – Lehrskriptum zum Erlernen der burgenländischkroatischen Sprache
2010	Verfasser des Lehrskriptes „Zlatni otok Krk“ - Lehrskriptum für Kroatisch und Burgenländischkroatisch
2010-2011	Obmannstellvertreter des Kroatischen Weltkongresses in Österreich
2010-2011	Betreuer am Workshop „Kuga 4 kids“ - Zweisprachige Kreativferien für Kinder in Großwarasdorf
2011	Choreographie zu Liszts „Csardas Obstine“ - Projekt „Spaß mit Liszt“
2011	Lektor in: Marin Berlakovich: 100 Jahre „Hrvatske Novine“, HGKD, Eisenstadt 2011
Ende 2011	Beginn der Forschungsarbeit für die Diplomarbeit „Der Bećarac - ein doppelt gereimter zehnsilbiger Vers als kultureller Ausdruck Ostkroatiens“ Betreuung: Doz. Ao. Univ.-Prof. Dr. Katja Sturm-Schnabl
Seit 2012	Künstlerischer Leiter der Theatergruppe in Großwarasdorf